



ВІСНИК

Центральної виборчої комісії

№1 (28) • Лютий • 2014

ВИБОРЧЕ ЗАКОНОДАВСТВО

коментарі науковців

оцінки експертів

роз'яснення фахівців

актуальні інтерв'ю

ЮРИДИЧНІ КОНСУЛЬТАЦІЇ

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

ЗВ'ЯЗКИ З РЕГІОНАМИ

ДИСКУСІЇ, ПОЛЕМІКА

ПРАВОВА КУЛЬТУРА

ОСВІТНІ ПРОГРАМИ

ЗВОРОТНИЙ ЗВ'ЯЗОК

ПОЗАЧЕРГОВІ ВИБОРИ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

25 лютого 2014 року в Україні розпочато виборчий процес позачергових виборів Президента України на підставі ухвали Верховної Ради про призначення дострокових виборів Президента України на 25 травня 2014 року

ПОВТОРНІ ВИБОРИ-2013. ВИБОРЧА СТАТИСТИКА

Міжнародні спостерігачі під час повторних виборів особливих проблем не помітили

Функціонування Державного реєстру виборців під час підготовки та проведення повторних виборів народних депутатів України 15 грудня 2013 року

Надходження та використання коштів виборчих фондів кандидатів у народні депутати України в одномандатних виборчих округах №№ 94, 132, 194, 197, 223

Юрій МАЗУР

Перебіг виборчої кампанії повторних виборів народних депутатів України в одномандатних виборчих округах №№ 94, 132, 194, 197, 223 15 грудня 2013 року

Державотворення

Владислав ФЕДОРЕНКО

Законодавче регулювання місцевих референдумів в Україні: досвід, проблеми та перспективи

ВІСНИК

Центральної виборчої комісії

№ 1 (28) • Лютий • 2014

Загальнодержавне офіційне,
нормативно-правове, інформаційне видання

Засновник і видавець: Центральна виборча комісія

Виходить щокварталу. Мова видання – українська. Видається відповідно до Закону України «Про Центральну виборчу комісію»

Зареєстрований Державним комітетом телебачення і радіомовлення України 20 вересня 2005 року
Свідоцтво про державну реєстрацію серії КВ № 10423

Редакційна колегія:

МАГЕРА А.Й.
(ГОЛОВА)

АСТАХОВА Т.В.
ДАВИДОВИЧ Я.В.
ДАНИЛЕВСЬКИЙ Ю.М.
ДОНЧЕНКО Ю.Г.
ЖИДЕНКО І.Г.
КІВАЛОВ С.В.
КОПИЛЕНКО О.Л.
КЛЮЧКОВСЬКИЙ Ю.Б.
ЛУКАШ Т.Л.
МАРЦЕЛЯК О.В.
ОСАДЧУК О.К.
ОХЕНДОВСЬКИЙ М.В.
ПАЦУРКІВСЬКИЙ П.С.
РАЙКОВСЬКИЙ Б.С.
РЯБЕЦЬ М.М.
СУЯРКО С.М.
УСЕНКО-ЧОРНА Ж.І.
ЧУПАХІН О.М.
ШАПОВАЛ В.М.
ШВЕЦЬ Ю.В.
ШЕЛЕСТОВ О.М.
ШЕЛУДЬКО В.Є.
ШЕМШУЧЕНКО Ю.С.
ЯКИМЧУК М.К.

Головний редактор СЕРЕДА В.Я.

Адреса редакції:

01196, м. Київ, пл. Лесі Українки, 1, кімн. 815-2.
Тел.: 286-86-15; 256-81-77; 256-81-29

WEB-сторінка: www.cvk.gov.ua

Над номером працювали:

*Белікова О.В., Дондик М.І., Корж І.В.,
Лукоцина В.О., Ляшко Л.П., Небогатіков М.О.,
Мазур Ю.О., Макачук Є.А., Стельмах О.В.*

Передрук опублікованих у «Віснику Центральної виборчої комісії» матеріалів чи використання зазначених у виданні відомостей дозволяється за умови обов'язкового посилання на джерело інформації. Факт подання автором матеріалів означає його згоду на їхнє опублікування після редактування.

Журнал може публікувати матеріали, не поділяючи точки зору автора.
Редакція не несе відповідальності за недостовірну інформацію, подану автором.

Надруковано

Тираж 1700 прим.

ЗМІСТ

ОФІЦІЙНО

- 3 Позачергові вибори Президента України 25 травня 2014 року
- 3 Перелік виборчої документації, форми і зразки якої рекомендовані Центральною виборчою комісією для використання під час проведення позачергових виборів Президента України 25 травня 2014 року

ПОДІЇ. ЗАХОДИ. КОМЕНТАРІ

- 6 Спостерігачі від ОБСЄ під час повторних виборів особливих проблем не помітили
- 7 Місія ENEMO відзначила прогрес у проведенні повторних виборів порівняно з 2012 роком
- 8 Mission Canada не може точно сказати, чи були демократичними повторні вибори
- 8 ПАРЄ: довибори до Ради загалом пройшли спокійно
- 9 Спостерігачі CIS-ЕМО: незважаючи на низку проблем, довибори до Ради були демократичними

ПОВТОРНІ ВИБОРИ-2013. Виборча статистика

- 10 Функціонування Державного реєстру виборців під час підготовки та проведення повторних виборів народних депутатів України (ОВО №№ 94, 132, 194, 197, 223)
- 14 Надходження та використання коштів виборчих фондів кандидатів у народні депутати України в одномандатних виборчих округах №№ 94, 132, 194, 197, 223
- 16 Протокол Центральної виборчої комісії про результати виборів народних депутатів України в одномандатному виборчому окрузі № 94
- 20 Протокол Центральної виборчої комісії про результати виборів народних депутатів України в одномандатному виборчому окрузі № 132
- 23 Протокол Центральної виборчої комісії про результати виборів народних депутатів України в одномандатному виборчому окрузі № 194
- 26 Протокол Центральної виборчої комісії про результати виборів народних депутатів України в одномандатному виборчому окрузі № 197
- 29 Протокол Центральної виборчої комісії про

результати виборів народних депутатів України в одномандатному виборчому окрузі № 223

- 34 Основні статистичні відомості виборчого процесу
- 36 Відомості про офіційних спостерігачів від іноземних держав
- 37 Відомості про офіційних спостерігачів від міжнародних організацій

Юрій МАЗУР

- 38 Перебіг виборчої кампанії повторних виборів народних депутатів України в одномандатних виборчих округах №№ 94, 132, 194, 197, 223 15 грудня 2013 року

З ОФІЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

- 50 Кінцевий звіт ОБСЄ/БДПЛ щодо повторних виборів народних депутатів України 15 грудня 2013 року
- 62 Відомості про кількість проведених виборів депутатів місцевих рад за період з 1 листопада 2010 року по 31 грудня 2013 року

ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Владислав ФЕДОРЕНКО

- 64 Законодавче регулювання місцевих референдумів в Україні: досвід, проблеми та перспективи

Василь ЛЕМАК, Олександр ЛЕМАК

- 70 Законодавство про національні меншини в Україні: питання вдосконалення

Володимир ОВЧАРЕНКО

- 74 До питання про забезпечення виборчих прав національних меншин України

ХРОНОЛОГІЯ ВИБОРІВ

- 78 Вибори за кордоном

Верховна Рада України ухвалила Закон «Про внесення змін до додатка № 3 до Закону України «Про Державний бюджет України на 2014 рік» (щодо видатків на проведення виборів Президента України).

Законом шляхом внесення змін до додатка № 3 «Розподіл видатків Державного бюджету України на 2014 рік», затвердженого Законом України «Про Державний бюджет України на 2014 рік», збільшено на 1965,5 млн гривень видатки споживання загального фонду Центральної виборчої комісії на фінансування нової бюджетної програми «проведення виборів Президента України».

Необхідність прийняття закону зумовлена прийняттям Верховною Радою України рішення про призначення позачергових виборів Президента України на 25 травня 2014 року.

ПОЗАЧЕРГОВІ ВИБОРИ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ 25 травня 2014 року

25 лютого 2014 року в Україні розпочато виборчий процес позачергових виборів Президента України на підставі ухвали Верховної Ради про призначення дострокових виборів Президента України на 25 травня 2014 року.

24 лютого Центральна виборча комісія оприлюднила Календарний план основних організаційних заходів щодо підготовки і проведення виборів. Згідно з цим планом 25 лютого починається висунення кандидатів у президенти, яке триватиме до 30 березня.

Кандидати можуть бути висунуті партіями або шляхом самовисунення. Для реєстрації кандидата необхідно внести грошову заставу в сумі 2,5 млн грн. Для цих цілей ЦВК також оприлюд-

нила номер спеціального рахунку, відкритого для зарахування грошової застави кандидатів на посаду Президента України.

Останній термін подачі документів у ЦВК для реєстрації кандидатів у президенти – 4 квітня 2014 року.

ЦВК має створити 225 окружних виборчих комісій. Верховна Рада виділила Центральній виборчій комісії 1,965 млрд грн на проведення дострокових президентських виборів.

Перелік виборчої документації, форми і зразки якої рекомендовані Центральною виборчою комісією для використання під час проведення позачергових виборів Президента України 25 травня 2014 року *

(на допомогу кандидатам на пост Президента України, політичним партіям)

1. Повідомлення про проведення з'їзду (зборів, конференції) політичної партії з метою висунення кандидата на пост Президента України *(частина сьома статті 47)*.
2. Подання політичної партії про реєстрацію кандидата на пост Президента України *(пункт 1 частини другої статті 51)*.
3. Витяг з протоколу з'їзду (зборів, конференції) політичної партії про висунення кандидата на пост Президента України *(стаття 47, пункт 5 частини другої статті 51)*.
4. Заява про згоду балотуватися кандидатом на пост Президента України *(пункт 6 частини другої статті 51)*.
5. Автобіографія кандидата на пост Президента України *(пункт 2 частини першої статті 51)*.
6. Заява про самовисунення кандидатом на пост Президента України *(частини перша, друга статті 48)*.

* Форми і зразки документації розміщено на офіційному веб-сайті Центральної виборчої комісії.

7. Заява про реєстрацію уповноваженого представника кандидата на пост Президента України у Центральній виборчій комісії з правом дорадчого голосу (*частини перша – третя статті 66*).
8. Письмова згода особи представляти інтереси кандидата на пост Президента України у Центральній виборчій комісії з правом дорадчого голосу (*частина третя статті 66*).
9. Заява особи про відкликання її заяви про згоду балотуватися кандидатом на пост Президента України від політичної партії (*частина шоста статті 51*).
10. Заява особи про відкликання заяви про самовисунення кандидатом на пост Президента України (*частина шоста статті 51*).
11. Заява уповноваженого представника кандидата на пост Президента України у Центральній виборчій комісії з правом дорадчого голосу про складення своїх повноважень (*частина шоста статті 66*).
12. Заява кандидата на пост Президента України про прийняття рішення про відкликання уповноваженого представника в Центральній виборчій комісії з правом дорадчого голосу та делегування іншої кандидатури замість вибулого (*частина сьома статті 66*).
13. Заява про реєстрацію довірених осіб кандидата на пост Президента України (*частини перша, третя статті 67*).
14. Письмова згода особи бути довіреною особою кандидата на пост Президента України (*частина третя статті 67*).
15. Заява довіреної особи кандидата на пост Президента України про складання своїх повноважень (*частина сьома статті 67*).
16. Заява кандидата на пост Президента України про прийняття рішення про відкликання довіреної особи та внесення іншої кандидатури замість вибулої (*частина восьма статті 67*).
17. Подання про реєстрацію офіційних спостерігачів від кандидата на пост Президента України (*частини перша, друга, четверта статті 69*).
18. Подання про реєстрацію офіційних спостерігачів від політичної партії (*частини перша, третя – п'ята статті 69*).
19. Заява про згоду бути офіційним спостерігачем від кандидата на пост Президента України у територіальному виборчому окрузі (*частина четверта статті 69*).
20. Заява про згоду бути офіційним спостерігачем від політичної партії (*частина четверта статті 69*).
21. Заява офіційного спостерігача про складення своїх повноважень (*частина одинадцята статті 69*).
22. Заява довіреної особи кандидата на пост Президента України про відкликання офіційного спостерігача та припинення його повноважень (*частина десята статті 69*).
23. Заява керівного органу республіканської в Автономній Республіці Крим, обласної, Київської, Севастопольської міської організації партії про відкликання офіційного спостерігача та припинення його повноважень (*частина десята статті 69*).

Затверджено
постановою Центральної виборчої комісії
від 25 лютого 2014 року № 21

_____ (вид та дата проведення виборів)

АНКЕТА *
кандидата на пост Президента України

1. _____
(прізвище, власне ім'я (усі власні імена), по батькові (за наявності))

2. Число, місяць, рік народження _____

3. Місце народження _____
(країна; Автономна Республіка Крим, область, район, місто, селище, село)

4. Відомості про громадянство України _____

5. Проживання в Україні з _____
(число, місяць, рік)

6. Освіта _____
(загальна середня, вища, зазначається назва навчального закладу

та його місцезнаходження, рік закінчення)

7. Спеціальність (за дипломом) _____

8. Кваліфікація (за дипломом) _____

9. Науковий ступінь _____
(кандидат наук, доктор наук)

10. Вчене звання _____
(старший науковий співробітник, доцент, професор)

11. Посада (заняття), місце роботи _____
(із зазначенням назви підприємства, установи, організації та місця їх знаходження)

12. Володіння державною мовою _____

13. Державні нагороди _____
(відповідно до статті 3 Закону України «Про державні нагороди України»)

14. Громадська робота (в тому числі на виборних посадах) _____

15. Партійність _____
(зазначається належність до політичної партії в Україні або «безпартійний(на)»)

16. Сімейний стан, склад сім'ї _____

17. Місце проживання та адреса житла _____
(Автономна Республіка Крим, область, район, місто, селище, село,

вулиця, номери будинку та квартири, поштовий індекс)

Контактні телефони: службовий _____, домашній _____, мобільний _____

«_____» _____ 20__ року
(дата заповнення анкети)

_____ (особистий підпис кандидата на пост Президента України)

* Заповнюється кандидатом на пост Президента України особисто.

ПОВТОРНІ ВИБОРИ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ УКРАЇНИ 15 грудня 2013 року

Спостерігачі від ОБСЄ під час повторних виборів особливих проблем не помітили

На думку спостерігачів Бюро демократичних інститутів і прав людини Організації з безпеки і співробітництва в Європі, ситуація щодо проведення виборів у п'яти округах у порівнянні з минулим роком значно покращилась.



Керівник групи спостерігачів від Бюро демократичних інститутів і прав людини Організації з безпеки і співробітництва в Європі Джонатан Стоунстріт вважає, що ситуація щодо проведення виборів народних депутатів України у п'яти округах значно покращилась у порівнянні з минулим роком. Про це він заявив на зустрічі з Головою Центральної виборчої комісії Михайлом Охендовським.

Д. Стоунстріт подякував ЦВК за плідну співпрацю і нагадав, що нинішня група спостерігачів ОБСЄ/БДПЛ не була повноцінною місією спостереження, яка могла б надати комплексний звіт щодо повторних виборів народних депутатів.

– Остаточний звіт за результатами наших спостережень буде підготовлено. Але, попри це, можемо відзначити, що на виборчих дільницях, які ми мали можливість відвідати, мої колеги не помітили істотних проблем під час голосування. Звісно, можна навести приклади кількох випадків порушень, проте, навіть незважаючи на деякі процедурні відхилення, процес голосування та підрахунку голосів відбувався досить організовано, – наголосив керівник групи спостерігачів.

Також Д. Стоунстріт навів приклади поодиноких не-

доліків, які зафіксували представники ОБСЄ/БДПЛ на виборчих дільницях, але підсумував:

– З огляду на те, що ми побачили, узагальнювати такі випадки в жодному разі не можна. І, безумовно, ситуація щодо проведення виборів у порівнянні з минулим роком значно покращилась.

У свою чергу, М. Охендовський зазначив, що ЦВК в цілому задоволена тим, як пройшло голосування та підрахунок голосів на виборчих дільницях.

– Однак велике занепокоєння Комісії викликали повідомлення в засобах масової інформації про те, що окремі спостерігачі відзначали випадки підкупу виборців до дня голосування. Такі дії за законодавством України є злочином. Розслідування повідомлень про відповідні злочини належить до компетенції органів МВС України. І Центральна виборча комісія сподівається, що розслідування таких фактів буде ефективним, – додав Голова ЦВК.

Він також поінформував, що до Комісії офіційних звернень з цього приводу не надходило, але ті повідомлення в ЗМІ, з якими мали можливість ознайомитися члени ЦВК, дають підстави вважати, що спостерігачі повідомляли про відповідні факти органи МВС.

Місія ENEMO відзначила прогрес у проведенні повторних виборів порівняно з 2012 роком

Місія Європейської мережі зі спостереження за виборами ENEMO відзначила прогрес в організації та проведенні повторних виборів до парламенту в п'яти округах 15 грудня 2013 року порівняно з черговими парламентськими виборами 28 жовтня 2012 року.



Про це заявила глава місії ENEMO Динара Ошураунова.

– Загалом ENEMO відзначає прогрес у порівнянні з парламентськими виборами 2012 року, – сказала вона, представляючи попередні результати та висновки спостереження за повторними виборами до парламенту в п'яти округах.

У день виборів 30 короткострокових спостерігачів ENEMO були присутні на відкритті 15 дільниць, протягом дня голосування відвідали 160 дільниць і спостерігали за ходом підрахунку голосів ще на 15 дільницях.

Спостерігачі місії ENEMO повідомили про 44 порушення протягом дня голосування, «хоча не помітили жодних серйозних порушень під час процесу підрахунку голосів, за винятком тривалих затримок на двох виборчих дільницях в окрузі № 223», – заявив координатор довгострокових спостерігачів місії ENEMO Ельмір Цаміч. «Процес передачі протоколів та матеріалів голосування був організований належним чином на всіх 15 виборчих дільницях, які відвідали спостерігачі. Однак на 7 з 15 дільниць вони мали обмежений доступ до процедури передачі документів дільничних виборчих ко-

місій в окружні виборчі комісії через велику кількість людей», – додав він.

За словами координатора, це стосується окружних комісій №№ 94, 132 і 223, і саме тому ENEMO не може дати повну оцінку процесу підрахунку голосів.

Е. Цаміч також повідомив, що спостерігачі ENEMO були свідками трьох випадків підкупу виборців у 194 окрузі під час виборчої кампанії.

ENEMO закликала всі зацікавлені сторони, які піддають сумніву чесність та прозорість вищезазначених процесів, застосувати всі засоби, передбачені законом, а також подати скарги до ЦВК та відповідних судів.

Крім того, місія у своєму звіті в декількох місцях звернула увагу на те, що ЦВК скасувала реєстрацію єдиного кандидата від опозиції в окрузі № 94 Віктора Романюка на вимогу рішення Київського апеляційного адміністративного суду та Вищого адміністративного суду України і закликала переглянути на законодавчому рівні вимоги до кандидатів щодо обов'язкового проживання в країні протягом останніх п'яти років.

У місії нагадали також, що станом на 14 грудня 2013 року було замінено щонайменше 66% членів ОВК та більш ніж 66% членів ДВК.

– Незбалансований склад ДВК та ОВК, а також наявність членів, які не пройшли спеціального навчання, були одними з причин порушень при відкритті виборчих дільниць у день голосування, – вказано у звіті.

У зв'язку з цим місія рекомендує забезпечити відповідні механізми на законодавчому рівні для запобігання масовим замінам у складі ОВК та ДВК під час майбутніх виборів.

ENEMO також висловила занепокоєння відсутністю дієвих санкцій, які можна застосувати у випадках порушення порядку ведення передвиборної агітації та закликала суди і ЦВК діяти у таких випадках відповідно до закону.

Mission Canada не може точно сказати, чи були демократичними повторні вибори

Незалежна канадська місія спостереження за виборами Mission Canada, що фінансується урядом Канади, не визначила, чи відповідали міжнародним демократичним стандартам проведені 15 грудня повторні вибори до Верховної Ради.



Mission Canada зазначила, що під час проведення повторних виборів 15 грудня були помічені такі відхилення, як підкуп виборців, використання адмінресурсу під час виборчої кампанії, неналежне використання журналістських посвідчень кандидатами та їхніми представниками з метою передвиборної агітації, залякування або для того, щоб спричинити плутанину.

Окрім того, місія звернула увагу на недостатню прозорість в адмініструванні виборів на всіх рівнях, у тому числі невчасне оприлюднення рішень окружними виборчими комісіями, нерівний доступ до представництва в окружних та дільничних виборчих комісіях.

Серед позитивних явищ виокремлено, зокрема, посилення реагування громадянського суспільства.

– Українські громадські організації довели свою спроможність залучати значну кількість спостерігачів для внутрішнього спостереження за виборчим процесом, – ідеться у заяві місії. – Також місцеві дільничні комісії продемонстрували бажання компетентно здійснювати адміністрування роботи виборчих дільниць. Більшість порушень, що спостерігалися під час повторних виборів 15 грудня 2013 року, були подібними до тих, які зазначались під час парламентських виборів 2012 року, – додали у Mission Canada.

ПАРЄ: довибори до Ради загалом пройшли спокійно

Спостерігачі ПАРЄ відзначили належну організацію процесу голосування на довиборах до Верховної Ради України, що відбулися 15 грудня 2013 року, але звернули увагу на порушення після закриття виборчих дільниць.

Делегація Парламентської Асамблеї Ради Європи зазначила, що на відвіданих її членами виборчих дільницях вибори проходили спокійно, з належною органі-

зацією виборчого процесу та голосування. Однак, після закриття виборчих дільниць від спостерігачів надходили повідомлення про окремі порушення.

Упродовж виборчої кампанії спостерігачі делегації інформували ЦВК про зловживання адміністративним ресурсом, підвищену роль фінансових ресурсів, враховуючи короткостроковий характер кампанії і значну кількість так званих технічних кандидатів, які реально не прагнули бути обраними.

– Такі явища не сприяють довірі виборців до виборчого процесу, – йдеться в прес-релізі ПАРЕ.

Що ж до виборчого законодавства, то делегація ПАРЕ вітає позитивні зміни законодавства, ухвалені Верховною Радою у листопаді 2013 року, і закликає українські органи влади продовжувати співпрацю з

Венеціанською комісією з метою остаточного прийняття Виборчого кодексу ще до проведення наступних виборів в Україні.

Також ПАРЕ закликала владу України посилити співпрацю з Групою держав проти корупції (ГРЕКО) з тим, щоб підвищити прозорість фінансування виборчих кампаній і забезпечити функціонування незалежного механізму нагляду за фінансуванням політичних партій та виборчих кампаній.

Окремо делегація ПАРЕ відзначила компетентну роботу Центральної виборчої комісії щодо організації виборів у відносно короткий проміжок часу.

Спостерігачі CIS-ЕМО: незважаючи на низку проблем, довибори до Ради були демократичними

У міжнародній організації зі спостереження за виборами CIS-ЕМО вважають, що повторні вибори у п'яти округах слід вважати такими, що відбулися, і демократичними, незважаючи на низку порушень і проблем.



На думку директора CIS-ЕМО Олександра Бедрицького, довибори до Верховної Ради були затьмарені тиском, який чинився на роботу дільничних виборчих комісій та окружної комісії виборчого округу № 223.

За його словами, методи, які застосовувалися, свідчать про «незрілість політичних сил». Він розповів, що

поруч з окружною комісією № 223 опозиційні сили організували пікет у день голосування, що свідчить про тиск на комісію.

– По суті чинився тиск на виборців на користь однієї з конкуруючих сил, – зазначив старший фахівець CIS-ЕМО Володимир Артеменко.

Також В. Артеменко підкреслив, що вранці в день голосування голови, заступники та секретарі комісії отримали sms-повідомлення з погрозами приблизно такого змісту: «Ми все про вас знаємо, якщо будете фальсифікувати – будемо реагувати».

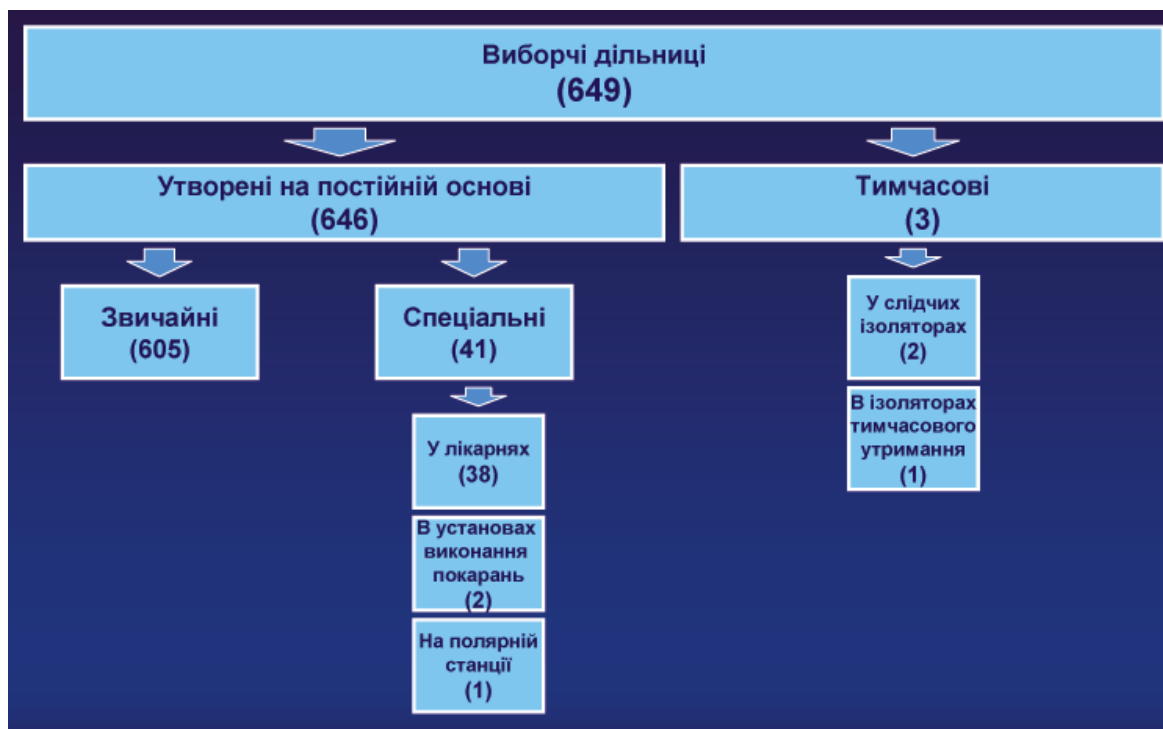
– Коли демократія сприймається як всюдозволеність, то це вже анархія, а анархія – це шлях в нікуди, – резюмував А. Бедрицький. Водночас він заявив, що незважаючи на все це, слід визнати ці вибори такими, що відбулися, і визнати їх демократичними.

Серед недоліків проведення повторних виборів А. Бедрицький відзначив проблеми зі списком виборців, а позитивним моментом назвав злагоджену роботу Центральної виборчої комісії.

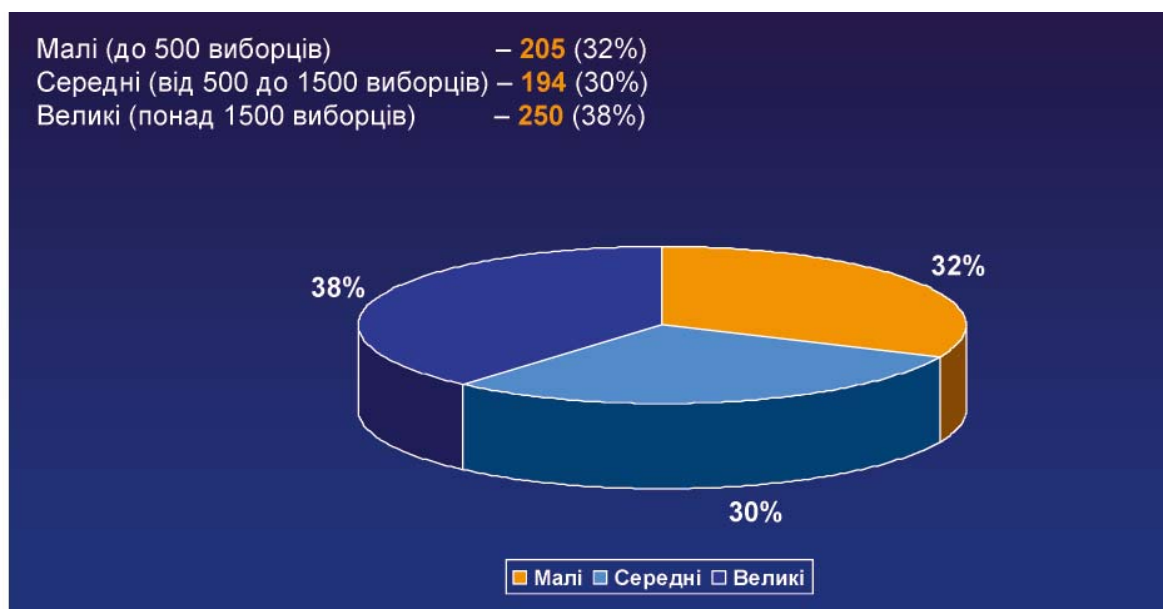
*За матеріалами
відділу взаємодії із засобами масової інформації
Секретаріату Центральної виборчої комісії*

Функціонування Державного реєстру виборців під час підготовки та проведення повторних виборів народних депутатів України (ОВО №№ 94, 132, 194, 197, 223) 15 грудня 2013 року

Кількість утворених виборчих дільниць



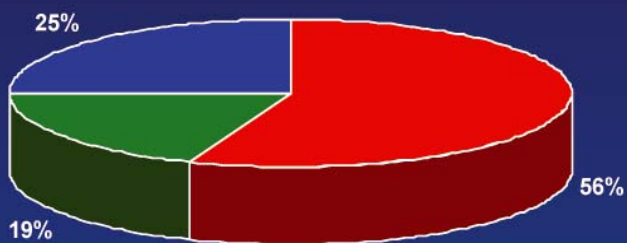
Розподіл виборчих дільниць за розміром



Особисті звернення виборців до відділів ведення Реєстру

Під час підготовки і проведення виборів, у період з 15 жовтня по 15 грудня, до відділів ведення Державного реєстру виборців звернулося **2 382** громадян, у тому числі:

- щодо включення до Реєстру – **1 328** (56%),
- щодо зміни ідентифікаційних даних – **454** (19%),
- щодо зміни виборчої адреси – **600** (25%).

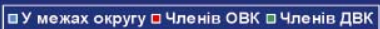
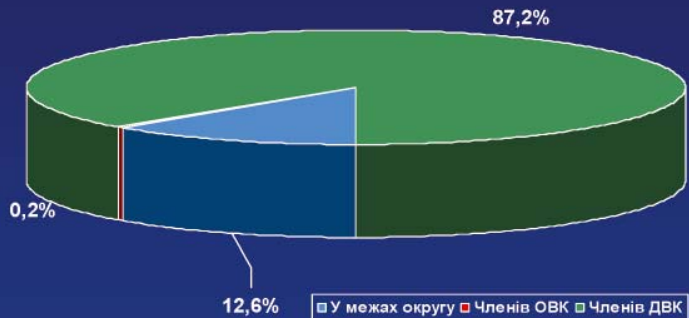


Тимчасова зміна місця голосування без зміни виборчої адреси

Усього виборців, які тимчасово змінили місце голосування – **1 250**
у тому числі:

- виборців у межах одного ОВО – **157**
- членів виборчих комісій – **1 093**
у тому числі:
- членів ОВК – **3**
- членів ДВК – **1 090**

Заяви щодо тимчасової зміни місця голосування без зміни виборчої адреси стосувалися **203** виборчих дільниць.



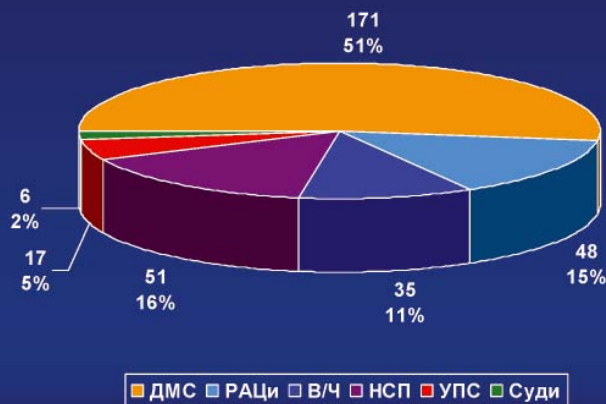
Виготовлення уточнених списків виборців



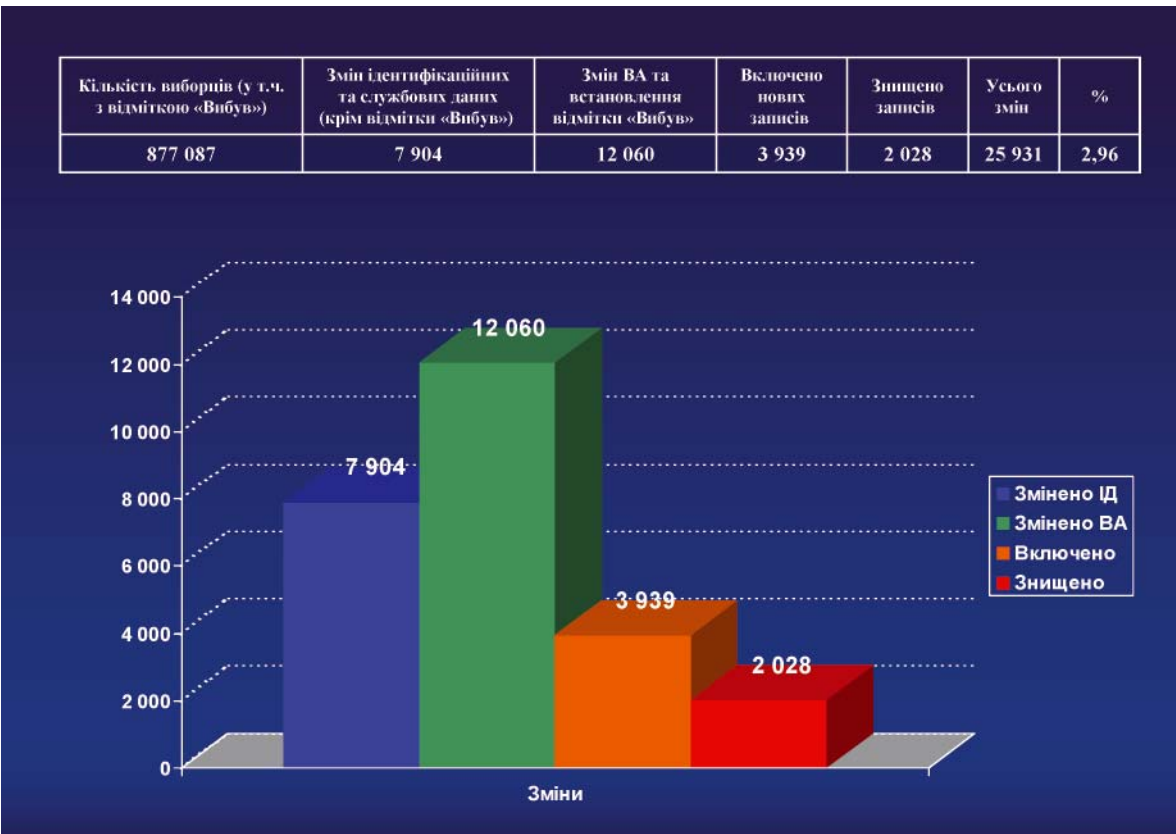
Відомості, подані для складання списків виборців

У порядку складання попередніх та уточнених списків виборців для проведення голосування до відділів ведення Державного реєстру виборців було подано **328** відомостей від суб'єктів подання відомостей:

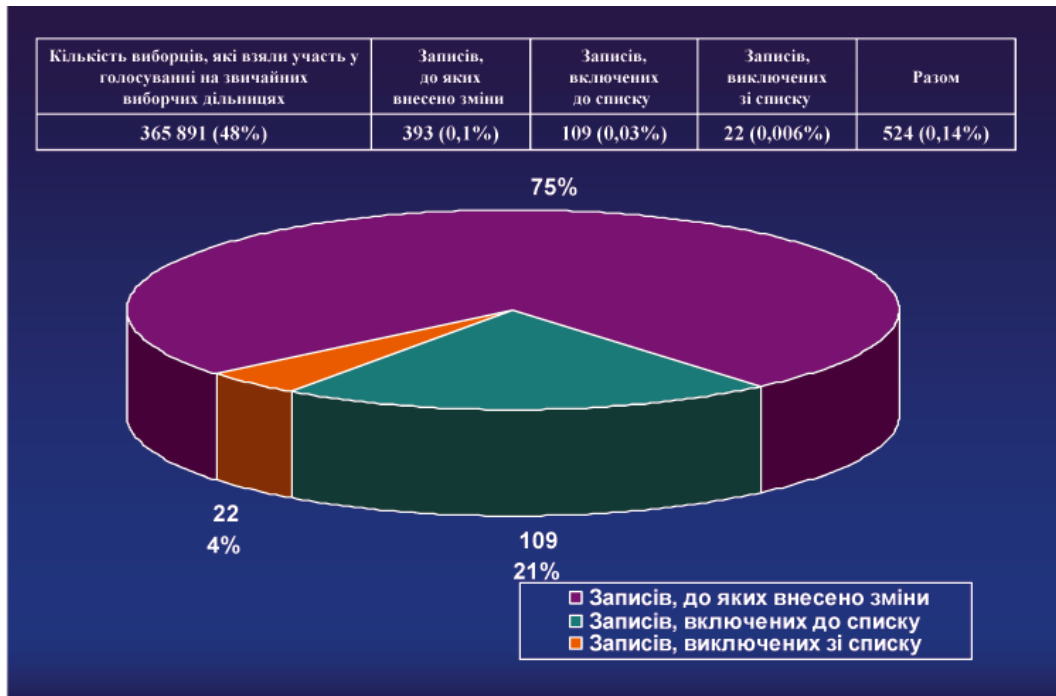
Органи Державної міграційної служби	РАЦи	Військові частини	НСП	Установи Пенітенціарної служби	Суди
171	48	35	51	17	6



Кількість змін у даних виборців під час виборчого процесу



Опрацювання списків виборців після дня голосування



Надходження та використання коштів виборчих фондів кандидатів у народні депутати України в одномандатних виборчих округах №№ 94, 132, 194, 197, 223

За результатами аналізу звітів про надходження та використання коштів виборчих фондів кандидатів у народні депутати України в одномандатних виборчих округах №№ 94, 132, 194, 197, 223 (подали звіт 30 кандидатів) та даних, отриманих електронною поштою Національного банку України, встановлено, що із 207 кандидатів, зареєстрованих Комісією, відкрили рахунки своїх виборчих фондів 76 кандидатів (36,7% загальної кількості), з яких взяли участь у виборах 66 кандидатів (реєстрацію 10 кандидатів, які відкрили рахунки, було скасовано).

Із загальної кількості кандидатів, які відкрили рахунки, формування та використання коштів власних виборчих фондів здійснювали 53 кандидати, або 69,7% (у тому числі 4 кандидати, реєстрацію яких було скасовано).

На рахунках виборчих фондів кандидатів у зазначе-

них виборчих округах було акумульовано загалом понад 13,0 млн грн, з них майже 10 млн грн – власні кошти кандидатів (76,5%) та понад 3 млн грн – добровільні внески фізичних осіб (23,5%). Варто зазначити, що кандидати у народні депутати України Круглов М.П. (ОВО № 132), Бузина О.О. та Монтян Т.М. (ОВО № 223) весь обсяг своїх виборчих фондів сформували виключно за рахунок добровільних внесків фізичних осіб.

По виборчих округах найбільші виборчі фонди сформували такі кандидати:

Бадаєв Р.Г. (ОВО № 94) – понад 1,88 млн гривень;
Круглов М.П. (ОВО № 132) – 691,3 тис. гривень;
Поплавський М.М. (ОВО № 194) – 2,53 млн гривень;
Червонописький С.В. (ОВО № 197) – 288,0 тис. гривень;
Пилипишин В.П. (ОВО № 223) – бл. 2,0 млн гривень.

ВІДОМОСТІ

про надходження та використання коштів виборчих фондів кандидатів у народні депутати України в одномандатному виборчому окрузі № 94 на повторних виборах народних депутатів України 15 грудня 2013 року

№ з/п	№ одномандатного виборчого округу	Усього надійшло коштів на поточний рахунок кандидата (5+6)	у тому числі:		Витрати на передвиборну агітацію всього: (9+10+14+15)	у тому числі:
			власні кошти кандидата	добровільні внески фізичних осіб		виготовлення матеріалів передвиборної агітації
1	2	3	5	6	7	9
1	94	3 748 402,08	3 097 765,08	650 637,00	3 743 093,30	1 020 523,75
2	132	1 665 711,00	462 908,00	1 202 803,00	1 665 272,38	1 122 824,97
3	194	4 010 989,34	3 074 629,34	936 360,00	4 010 941,80	1 465 765,02
4	197	653 298,99	492 493,85	160 805,14	653 165,23	340 302,78
5	223	2 929 585,59	2 824 960,99	104 624,60	2 929 469,66	380 603,52
Разом:		13 007 987,00	9 952 757,26	3 055 229,74	13 001 942,37	4 330 020,04

Відповідно до частини тринадцятої статті 50 Закону України «Про вибори народних депутатів України» невикористані залишки коштів виборчих фондів кандидатів у народні депутати України в обсязі 6044,63 грн перераховано до Державного бюджету України.

Найбільшу частку витрат кандидатів становили витрати на оплату послуг засобів масової інформації: телебачення, радіо, друкованих ЗМІ – 45,8%. Ще 33,3% було витрачено на виготовлення матеріалів передвиборної агітації (плакатів, листівок, відео- та аудіопродукції тощо).

Витрати на проведення публічних заходів, розміщення матеріалів агітації на носіях зовнішньої реклами (інші видатки) – 15,8%. Решту витрат становили транспортні послуги, оренда приміщень та послуги зв'язку – 5,1%.

Детальні відомості про надходження та використання коштів виборчих фондів кандидатів у народні депутати України на повторних виборах народних депутатів України 15 грудня 2013 року наведено в таблицях, що додаються.

№ одномандатного виборчого округу	Кількість кандидатів, які відкрили рахунок/ у т.ч. реєстрацію яких скасовано	Кількість кандидатів, які сформували виборчі фонди/ у т.ч. реєстрацію яких скасовано	Відсоток сформованих виборчих фондів до кількості відкритих рахунків (кол. 3/кол. 2)
94	15/3	9/1	60,0
132	6/1	6/1	100,0
194	11/1	11/1	100,0
197	10/2	7	70,0
223	34/3	20/1	58,8
Усього:	76/10	53/4	69,7

використання засобів масової інформації (11+12+13)	у тому числі:					Залишок коштів на поточному рахунку (3-7)
	у тому числі:			транспорт, оренда, зв'язок	інші витрати на передвиборну агітацію	
	телебачення	радіо	друковані ЗМІ			
10	11	12	13	14	15	16
2 024 638,92	1 622 304,62	116 354,80	285 979,50	322 517,42	375 413,21	5308,78
372 154,23	64 432,80	4 470,70	303 250,73	72 962,18	97 331,00	438,62
1 403 049,12	650 191,42	82 494,88	670 362,82	109 704,26	1 032 319,40	47,54
239 196,31	82 002,85	13 777,20	143 416,26	14 737,50	58 928,64	133,76
1 918 520,75	1 785 706,52	69 381,23	63 433,00	137 703,80	492 641,59	115,93
5 957 559,33	4 204 638,21	286 478,81	1 466 442,31	657 625,16	2 056 633,84	6 044,63

**ПОВТОРНІ ВИБОРИ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ УКРАЇНИ
В ОДНОМАНДАТНИХ ВИБОРЧИХ ОКРУГАХ
№№ 94, 132, 194, 197, 223
15 грудня 2013 року**

**ПРОТОКОЛ
ЦЕНТРАЛЬНОЇ ВИБОРЧОЇ КОМІСІЇ**

**Про результати виборів народних депутатів України
в одномандатному виборчому окрузі № 94
(Витяг)**

Відповідно до статті 99 Закону України «Про вибори народних депутатів України», на підставі протоколу окружної виборчої комісії про підсумки голосування в одномандатному виборчому окрузі № 94 з поміткою «Уточнений» Центральна виборча комісія **в с т а н о в и л а**:

1) кількість виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, виготовлених на замовлення Центральної виборчої комісії, – сто п'ятдесят дві тисячі сто сорок вісім (прописом)	152 148 (цифрами)
2) кількість виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, одержаних окружною виборчою комісією, – сто п'ятдесят дві тисячі сто сорок вісім (прописом)	152 148 (цифрами)
3) кількість невикористаних виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, погашених окружною виборчою комісією, – нуль (прописом)	0 (цифрами)
4) кількість виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, одержаних дільничними виборчими комісіями, – сто п'ятдесят дві тисячі сто сорок сім (прописом)	152 147 (цифрами)
5) кількість виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, виготовлених дільничними виборчими комісіями, – нуль (прописом)	0 (цифрами)

6) кількість невикористаних виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, погашених дільничними виборчими комісіями, – п'ятдесят вісім тисяч п'ятсот вісімдесят вісім (прописом)	58 588 (цифрами)
7) загальна кількість невикористаних виборчих бюлетенів, – п'ятдесят вісім тисяч п'ятсот вісімдесят вісім (прописом)	58 588 (цифрами)
8) кількість виборців, внесених до списків виборців на виборчих дільницях, – сто п'ятдесят одна тисяча сто п'ятдесят п'ять (прописом)	151 155 (цифрами)
9) кількість виборців, внесених до витягів із списку виборців на виборчих дільницях, – чотири тисячі чотириста сімдесят дев'ять (прописом)	4 479 (цифрами)
10) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені для голосування в одномандатному виборчому окрузі у приміщенні для голосування, – вісімдесят дев'ять тисяч п'ятсот дев'яносто один (прописом)	89 591 (цифрами)
11) кількість виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, що не підлягають врахуванню, виявлених на виборчих дільницях, – одинадцять (прописом)	11 (цифрами)
12) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені для голосування в одномандатному виборчому окрузі за місцем перебування, – три тисячі дев'ятсот шістдесят вісім (прописом)	3 968 (цифрами)
13) загальна кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені для голосування в одномандатному виборчому окрузі, – дев'яносто три тисячі п'ятсот п'ятдесят дев'ять (прописом)	93 559 (цифрами)
14) кількість виборців, які взяли участь у голосуванні в одномандатному виборчому окрузі у приміщенні для голосування, – вісімдесят дев'ять тисяч чотириста тридцять шість (прописом)	89 436 (цифрами)

Повторні вибори-2013

15) кількість виборців, які взяли участь у голосуванні в одномандатному виборчому окрузі за місцем перебування, –	три тисячі дев'ятсот шістдесят вісім	3 968
(прописом)		(цифрами)
16) загальна кількість виборців, які взяли участь у голосуванні в одномандатному виборчому окрузі, –	дев'яносто три тисячі чотириста чотири	93 404
(прописом)		(цифрами)
17) кількість виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, визнаних недійсними, –	одна тисяча сімсот дев'яносто три	1 793
(прописом)		(цифрами)

18) кількість голосів виборців, поданих за кожного кандидата у народні депутати України в одномандатному виборчому окрузі:

Прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності) кандидата у народні депутати України (в алфавітному порядку)	Прописом	Цифрами
Бадаєв Руслан Геннадійович	п'ятдесят три тисячі триста шістдесят три	53 363
Бондар Олег Васильович	сто п'ятдесят	150
Власенко Сергій Володимирович	сто шістдесят шість	166
Воронін Дмитро Олександрович	двісті дев'яносто п'ять	295
Герасименко Людмила Миколаївна	шістдесят п'ять	65
Гладкий Микола Васильович	шістдесят сім	67
Зеленько-Розумівський Іван-Зореслав Іванович	сорок п'ять	45
Ігнатов Сергій Васильович	шістдесят чотири	64
Кармазін Юрій Анатолійович	чотирнадцять тисяч	14 000
Кищенко Віталій Васильович	сто два	102
Корнюх Анастасія Олегівна	сорок вісім	48
Кузьменко Валерій Володимирович	двісті сімдесят три	273
Кушнерьов Валентин Миколайович	вісімдесят шість	86
Літинський Сергій Іванович	дев'яносто два	92
Лозовой Андрій Сергійович	двадцять тисяч вісімдесят	20 080
Луценко Наталія Вікторівна	сто тридцять три	133
Мелідіс Ірина Юріївна	сімнадцять	17
Назарчук Юлія Василівна	сорок	40
Осипенко Сергій Леонідович	сорок	40
Павленко Юрій Анатолійович	тридцять вісім	38
Пацало Лідія Миколаївна	двісті дев'яносто два	292

Прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності) кандидата у народні депутати України (в алфавітному порядку)	Прописом	Цифрами
Переяславська Ніна Станіславівна	<i>шістдесят вісім</i>	68
Підгурський Микола Миколайович	<i>чотирнадцять</i>	14
Попович Олександр Валерійович	<i>дев'яносто сім</i>	97
Пушилін Денис Володимирович	<i>сімдесят сім</i>	77
Радь Василь Юрійович	<i>двадцять вісім</i>	28
Рибальченко Сергій Миколайович	<i>тридцять три</i>	33
Рогінський Юрій Валерійович	<i>чотирнадцять</i>	14
Романюк Віктор Миколайович	<i>шістсот сімдесят чотири</i>	674
Рудь Олексій Євгенович	<i>шістнадцять</i>	16
Савенко Вадим Анатолійович	<i>тридцять п'ять</i>	35
Семерак Остап Михайлович	<i>тридцять вісім</i>	38
Тільна Олена Степанівна	<i>вісімдесят три</i>	83
Ткаченко Валерій Валентинович	<i>п'ятсот тридцять чотири</i>	534
Федорович Олена Миколаївна	<i>сорок сім</i>	47
Хомін Андрій Сергійович	<i>тридцять сім</i>	37
Цимбалюк Тетяна Михайлівна	<i>двісті двадцять дев'ять</i>	229
Цицюра Володимир Іванович	<i>сто тридцять</i>	130

Згідно із Законом України «Про вибори народних депутатів України» народним депутатом України обраний:

Бадаєв Руслан Геннадійович, 1972 року народження, освіта вища, голова наглядової ради, ТОВ «Гадячсир», проживає в селі Нові Безрадічі Обухівського району Київської області, член Партії регіонів, самовисування, який одержав більшу відносно інших кандидатів у народні депутати України, які балотувалися в одномандатному виборчому окрузі № 94, кількість голосів виборців, які взяли участь у голосуванні в одномандатному виборчому окрузі № 94, – 53 363 (п'ятдесят три тисячі триста шістдесят три).

ПРОТОКОЛ
ЦЕНТРАЛЬНОЇ ВИБОРЧОЇ КОМІСІЇ
Про результати виборів народних депутатів України
в одномандатному виборчому окрузі № 132
(Витяг)

Відповідно до статті 99 Закону України «Про вибори народних депутатів України», на підставі протоколу окружної виборчої комісії про підсумки голосування в одномандатному виборчому окрузі № 132 Центральна виборча комісія **в с т а н о в и л а**:

1) кількість виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, виготовлених на замовлення Центральної виборчої комісії, –	146 712
сто сорок шість тисяч сімсот дванадцять (прописом)	(цифрами)
2) кількість виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, одержаних окружною виборчою комісією, –	146 712
сто сорок шість тисяч сімсот дванадцять (прописом)	(цифрами)
3) кількість невикористаних виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, погашених окружною виборчою комісією, –	0
нуль (прописом)	(цифрами)
4) кількість виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, одержаних дільничними виборчими комісіями, –	146 712
сто сорок шість тисяч сімсот дванадцять (прописом)	(цифрами)
5) кількість виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, виготовлених дільничними виборчими комісіями, –	0
нуль (прописом)	(цифрами)
6) кількість невикористаних виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, погашених дільничними виборчими комісіями, –	76 349
сімдесят шість тисяч триста сорок дев'ять (прописом)	(цифрами)

7) загальна кількість невикористаних виборчих бюлетенів, – сімдесят шість тисяч триста сорок дев'ять (прописом)	76 349 (цифрами)
8) кількість виборців, внесених до списків виборців на виборчих дільницях, – сто сорок п'ять тисяч шістдесят два (прописом)	145 062 (цифрами)
9) кількість виборців, внесених до витягів із списку виборців на виборчих дільницях, – п'ять тисяч двісті двадцять чотири (прописом)	5 224 (цифрами)
10) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені для голосування в одномандатному виборчому окрузі у приміщенні для голосування, – шістдесят п'ять тисяч вісімсот шістдесят сім (прописом)	65 867 (цифрами)
11) кількість виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, що не підлягають врахуванню, виявлених на виборчих дільницях, – нуль (прописом)	0 (цифрами)
12) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені для голосування в одномандатному виборчому окрузі за місцем перебування, – чотири тисячі чотириста дев'яносто шість (прописом)	4 496 (цифрами)
13) загальна кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені для голосування в одномандатному виборчому окрузі, – сімдесят тисяч триста шістдесят три (прописом)	70 363 (цифрами)
14) кількість виборців, які взяли участь у голосуванні в одномандатному виборчому окрузі у приміщенні для голосування, – шістдесят п'ять тисяч вісімсот шістдесят сім (прописом)	65 867 (цифрами)
15) кількість виборців, які взяли участь у голосуванні в одномандатному виборчому окрузі за місцем перебування, – чотири тисячі чотириста дев'яносто шість (прописом)	4 496 (цифрами)

16) загальна кількість виборців, які взяли участь у голосуванні в одномандатному виборчому окрузі, –	сімдесят тисяч триста шістдесят три	70 363
(прописом)		(цифри)
17) кількість виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, визнаних недійсними, –	одна тисяча п'ятсот двадцять один	1 521
(прописом)		(цифри)

18) кількість голосів виборців, поданих за кожного кандидата у народні депутати України в одномандатному виборчому окрузі:

Прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності) кандидата у народні депутати України (в алфавітному порядку)	Прописом	Цифрами
Артеменков Ілля Іванович	двісті сорок вісім	248
Влащенко Олександр Володимирович	двісті сорок п'ять	245
Завтура Максим Павлович	сто дев'яносто	190
Корнацький Аркадій Олексійович	тридцять одна тисяча сто дев'яносто вісім	31 198
Косоротова Євгенія Іванівна	триста шістдесят шість	366
Кривенко Юрій Олександрович	триста сорок сім	347
Круглов Микола Петрович	тридцять дві тисячі дев'ятсот сорок сім	32 947
Найда Олег Володимирович	чотириста тридцять вісім	438
Радецький Руслан Станіславович	п'ятсот шістдесят два	562
Романюк Анатолій Сергійович	дві тисячі сто сорок	2 140
Шиманський Володимир Петрович	сто шістдесят один	161

Згідно із Законом України «Про вибори народних депутатів України» народним депутатом України обраний:

Круглов Микола Петрович, 1950 року народження, освіта вища, голова, Миколаївська обласна державна адміністрація, проживає в місті Миколаєві, член Партії регіонів, самовисування, який одержав більшу відносно інших кандидатів у народні депутати України, які балотувалися в одномандатному виборчому окрузі № 132, кількість голосів виборців, які взяли участь у голосуванні в одномандатному виборчому окрузі № 132, – 32 947 (тридцять дві тисячі дев'ятсот сорок сім).

ПРОТОКОЛ
ЦЕНТРАЛЬНОЇ ВИБОРЧОЇ КОМІСІЇ
Про результати виборів народних депутатів України
в одномандатному виборчому окрузі № 194
(Витяг)

Відповідно до статті 99 Закону України «Про вибори народних депутатів України», на підставі протоколу окружної виборчої комісії про підсумки голосування в одномандатному виборчому окрузі № 194 з поміткою «Уточнений» Центральна виборча комісія **в с т а н о в и л а**:

1) кількість виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, виготовлених на замовлення Центральної виборчої комісії, –	150 036
сто п'ятдесят тисяч тридцять шість	(цифрами)
(прописом)	
2) кількість виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, одержаних окружною виборчою комісією, –	150 036
сто п'ятдесят тисяч тридцять шість	(цифрами)
(прописом)	
3) кількість невикористаних виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, погашених окружною виборчою комісією, –	0
нуль	(цифрами)
(прописом)	
4) кількість виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, одержаних дільничними виборчими комісіями, –	150 036
сто п'ятдесят тисяч тридцять шість	(цифрами)
(прописом)	
5) кількість виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, виготовлених дільничними виборчими комісіями, –	0
нуль	(цифрами)
(прописом)	
6) кількість невикористаних виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, погашених дільничними виборчими комісіями, –	78 592
сімдесят вісім тисяч п'ятсот дев'яносто два	(цифрами)
(прописом)	

7) загальна кількість невикористаних виборчих бюлетенів, – сімдесят вісім тисяч п'ятсот дев'яносто два (прописом)	78 592 (цифрами)
8) кількість виборців, внесених до списків виборців на виборчих дільницях, – сто сорок дев'ять тисяч сто сімдесят чотири (прописом)	149 174 (цифрами)
9) кількість виборців, внесених до витягів із списку виборців на виборчих дільницях, – одна тисяча чотириста вісімдесят п'ять (прописом)	1 485 (цифрами)
10) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені для голосування в одномандатному виборчому окрузі у приміщенні для голосування, – сімдесят тисяч двісті вісімдесят один (прописом)	70 281 (цифрами)
11) кількість виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, що не підлягають врахуванню, виявлених на виборчих дільницях, – нуль (прописом)	0 (цифрами)
12) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені для голосування в одномандатному виборчому окрузі за місцем перебування, – одна тисяча сто п'ятдесят сім (прописом)	1 157 (цифрами)
13) загальна кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені для голосування в одномандатному виборчому окрузі, – сімдесят одна тисяча чотириста сорок чотири (прописом)	71 444 (цифрами)
14) кількість виборців, які взяли участь у голосуванні в одномандатному виборчому окрузі у приміщенні для голосування, – сімдесят тисяч двісті вісімдесят п'ять (прописом)	70 285 (цифрами)
15) кількість виборців, які взяли участь у голосуванні в одномандатному виборчому окрузі за місцем перебування, – одна тисяча сто п'ятдесят сім (прописом)	1 157 (цифрами)

16) загальна кількість виборців, які взяли участь у голосуванні в одномандатному виборчому окрузі, –	сімдесят одна тисяча чотириста сорок два	71 442
(прописом)		(цифрами)
17) кількість виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, визнаних недійсними, –	одна тисяча сімсот двадцять два	1 722
(прописом)		(цифрами)

18) кількість голосів виборців, поданих за кожного кандидата у народні депутати України в одномандатному виборчому окрузі:

Прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності) кандидата у народні депутати України (в алфавітному порядку)	Прописом	Цифрами
Арсенюк Олексій Максимович	сімсот двадцять шість	726
Бобровський Богдан Леонідович	сто тридцять сім	137
Булатецький Микола Іванович	двадцять п'ять тисяч чотирнадцять	25 014
Драгунов Віктор Юрійович	одна тисяча триста п'ятдесят вісім	1 358
Єрьоменко Володимир Миколайович	двісті вісімдесят вісім	288
Колісник Максим Вікторович	двісті двадцять чотири	224
Кузьоменський Валентин Іванович	сто вісімдесят шість	186
Купрієнко Олег Васильович	триста	300
Мамалига Володимир Володимирович	одна тисяча сто дев'яносто чотири	1 194
Окопний Олексій Юрійович	сімдесят шість	76
Покромович Сергій Олександрович	сто п'ятдесят сім	157
Поплавський Михайло Михайлович	тридцять сім тисяч триста тридцять один	37 331
Радучький Олександр Романович	одна тисяча дев'ятсот тридцять шість	1 936
Свинаренко Андрій Анатолійович	п'ятсот сімдесят шість	576
Тарашевський Олександр Олександрович	сто вісімнадцять	118
Чорний Віталій Валерійович	дев'яносто сім	97

Згідно із Законом України «Про вибори народних депутатів України» народним депутатом України обраний:

Поплавський Михайло Михайлович, 1949 року народження, освіта вища, ректор, Київський національний університет культури і мистецтв, проживає в місті Києві, безпартійний, самовисування, який одержав більшу відносно інших кандидатів у народні депутати України, які балотувалися в одномандатному виборчому окрузі № 194, кількість голосів виборців, які взяли участь у голосуванні в одномандатному виборчому окрузі № 194, – 37 331 (тридцять сім тисяч триста тридцять один).

ПРОТОКОЛ
ЦЕНТРАЛЬНОЇ ВИБОРЧОЇ КОМІСІЇ
Про результати виборів народних депутатів України
в одномандатному виборчому окрузі № 197
(Витяг)

Відповідно до статті 99 Закону України «Про вибори народних депутатів України», на підставі протоколу окружної виборчої комісії про підсумки голосування в одномандатному виборчому окрузі № 197 Центральна виборча комісія **в с т а н о в и л а**:

1) кількість виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, виготовлених на замовлення Центральної виборчої комісії, –	142 388
сто сорок дві тисячі триста вісімдесят вісім	(цифрами)
(прописом)	
2) кількість виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, одержаних окружною виборчою комісією, –	142 388
сто сорок дві тисячі триста вісімдесят вісім	(цифрами)
(прописом)	
3) кількість невикористаних виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, погашених окружною виборчою комісією, –	0
нуль	(цифрами)
(прописом)	
4) кількість виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, одержаних дільничними виборчими комісіями, –	142 388
сто сорок дві тисячі триста вісімдесят вісім	(цифрами)
(прописом)	
5) кількість виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, виготовлених дільничними виборчими комісіями, –	0
нуль	(цифрами)
(прописом)	
6) кількість невикористаних виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, погашених дільничними виборчими комісіями, –	88 702
вісімдесят вісім тисяч сімсот два	(цифрами)
(прописом)	

7) загальна кількість невикористаних виборчих бюлетенів, – вісімдесят вісім тисяч сімсот два (прописом)	88 702 (цифрами)
8) кількість виборців, внесених до списків виборців на виборчих дільницях, – сто сорок тисяч дев'ятсот сорок шість (прописом)	140 946 (цифрами)
9) кількість виборців, внесених до витягів із списку виборців на виборчих дільницях, – п'ять тисяч сто шістдесят шість (прописом)	5 166 (цифрами)
10) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені для голосування в одномандатному виборчому окрузі у приміщенні для голосування, – сорок дев'ять тисяч двісті сімдесят сім (прописом)	49 277 (цифрами)
11) кількість виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, що не підлягають врахуванню, виявлених на виборчих дільницях, – нуль (прописом)	0 (цифрами)
12) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені для голосування в одномандатному виборчому окрузі за місцем перебування, – чотири тисячі чотириста дев'ять (прописом)	4 409 (цифрами)
13) загальна кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені для голосування в одномандатному виборчому окрузі, – п'ятдесят три тисячі шістсот вісімдесят шість (прописом)	53 686 (цифрами)
14) кількість виборців, які взяли участь у голосуванні в одномандатному виборчому окрузі у приміщенні для голосування, – сорок вісім тисяч сімсот тридцять три (прописом)	48 733 (цифрами)
15) кількість виборців, які взяли участь у голосуванні в одномандатному виборчому окрузі за місцем перебування, – чотири тисячі триста сімдесят вісім (прописом)	4 378 (цифрами)

16) загальна кількість виборців, які взяли участь у голосуванні в одномандатному виборчому окрузі, –	п'ятдесят три тисячі шістсот вісімдесят шість	53 686
(прописом)		(цифрами)
17) кількість виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, визнаних недійсними, –	одна тисяча сто сорок шість	1 146
(прописом)		(цифрами)

18) кількість голосів виборців, поданих за кожного кандидата у народні депутати України в одномандатному виборчому окрузі:

Прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності) кандидата у народні депутати України (в алфавітному порядку)	Прописом	Цифрами
Губський Андрій Володимирович	дев'ятсот шістдесят сім	967
Данілова Надія Яківна	двісті вісімдесят дев'ять	289
Данько Людмила Миколаївна	вісімсот п'ятдесят три	853
Даценко Леонід Миколайович	тридцять три тисячі триста сімдесят два	33 372
Ладан Микола Іванович	вісімсот тридцять два	832
Лінько Дмитро Володимирович	сімдесят вісім	78
Макаренко Алла Миколаївна	сто тридцять три	133
Патока Анатолій Дмитрович	двісті два	202
Полях Віталій Іванович	двісті шістдесят три	263
Роєнко Віктор Григорович	одна тисяча п'ятсот вісімдесят чотири	1 584
Стригун Юрій Борисович	вісімдесят чотири	84
Сухобрус Ігор Володимирович	шістсот п'ятдесят вісім	658
Тищенко Сергій Олександрович	шістсот шістдесят чотири	664
Ткалич Валентин Васильович	сорок три	43
Філіпенко Павло Сергійович	двісті сімдесят п'ять	275
Червонописький Сергій Васильович	дванадцять тисяч двісті сорок три	12 243

Згідно із Законом України «Про вибори народних депутатів України» народним депутатом України обраний:

Даценко Леонід Миколайович, 1963 року народження, освіта вища, шеф-редактор, газета «Нова Молодь Черкащини», проживає в місті Черкасах, член політичної партії Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина», суб'єкт висування – політична партія Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина», який одержав більшу відносно інших кандидатів у народні депутати України, які балотувалися в одномандатному виборчому окрузі № 197, кількість голосів виборців, які взяли участь у голосуванні в одномандатному виборчому окрузі № 197, – 33 372 (тридцять три тисячі триста сімдесят два).

ПРОТОКОЛ
ЦЕНТРАЛЬНОЇ ВИБОРЧОЇ КОМІСІЇ
Про результати виборів народних депутатів України
в одномандатному виборчому окрузі № 223
(Витяг)

Відповідно до статті 99 Закону України «Про вибори народних депутатів України», на підставі протоколу окружної виборчої комісії про підсумки голосування в одномандатному виборчому окрузі № 223 з поміткою «Уточнений» Центральна виборча комісія **в с т а н о в и л а**:

1) кількість виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, виготовлених на замовлення Центральної виборчої комісії, –	174 873
сто сімдесят чотири тисячі вісімсот сімдесят три (прописом)	(цифрами)
2) кількість виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, одержаних окружною виборчою комісією, –	174 873
сто сімдесят чотири тисячі вісімсот сімдесят три (прописом)	(цифрами)
3) кількість невикористаних виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, погашених окружною виборчою комісією, –	0
нуль (прописом)	(цифрами)
4) кількість виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, одержаних дільничними виборчими комісіями, –	174 869
сто сімдесят чотири тисячі вісімсот шістдесят дев'ять (прописом)	(цифрами)
5) кількість виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, виготовлених дільничними виборчими комісіями, –	13
тринадцять (прописом)	(цифрами)
6) кількість невикористаних виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, погашених дільничними виборчими комісіями, –	96 518
дев'яносто шість тисяч п'ятсот вісімнадцять (прописом)	(цифрами)

7) загальна кількість невикористаних виборчих бюлетенів, – дев'яносто шість тисяч п'ятсот вісімнадцять (прописом)	96 518 (цифрами)
8) кількість виборців, внесених до списків виборців на виборчих дільницях, – сто шістдесят дев'ять тисяч вісімсот (прописом)	169 800 (цифрами)
9) кількість виборців, внесених до витягів із списку виборців на виборчих дільницях, – одна тисяча чотириста дев'яносто чотири (прописом)	1 494 (цифрами)
10) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені для голосування в одномандатному виборчому окрузі у приміщенні для голосування, – сімдесят сім тисяч триста двадцять чотири (прописом)	77 324 (цифрами)
11) кількість виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, що не підлягають врахуванню, виявлених на виборчих дільницях, – нуль (прописом)	0 (цифрами)
12) кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені для голосування в одномандатному виборчому окрузі за місцем перебування, – одна тисяча сорок (прописом)	1 040 (цифрами)
13) загальна кількість виборців, які отримали виборчі бюлетені для голосування в одномандатному виборчому окрузі, – сімдесят вісім тисяч триста шістдесят чотири (прописом)	78 364 (цифрами)
14) кількість виборців, які взяли участь у голосуванні в одномандатному виборчому окрузі у приміщенні для голосування, – сімдесят сім тисяч триста десять (прописом)	77 310 (цифрами)
15) кількість виборців, які взяли участь у голосуванні в одномандатному виборчому окрузі за місцем перебування, – одна тисяча сорок (прописом)	1 040 (цифрами)

16) загальна кількість виборців, які взяли участь у голосуванні в одномандатному виборчому окрузі, –	сімдесят вісім тисяч триста п'ятдесят	78 350
(прописом)		(цифрами)
17) кількість виборчих бюлетенів для голосування в одномандатному виборчому окрузі, визнаних недійсними, –	одна тисяча вісімдесят п'ять	1 085
(прописом)		(цифрами)

18) кількість голосів виборців, поданих за кожного кандидата у народні депутати України в одномандатному виборчому окрузі:

Прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності) кандидата у народні депутати України (в алфавітному порядку)	Прописом	Цифрами
Артемчук Анатолій Володимирович	триста сім	307
Белов Олександр Миколайович	сто двадцять п'ять	125
Бойко Олег Миколайович	сімдесят шість	76
Бузина Олесь Олексійович	дві тисячі чотириста дев'ять	2 409
Бурля Олександр Юрійович	двадцять сім	27
Васьков Володимир Михайлович	п'ятдесят один	51
Виноградова Валентина Володимирівна	вісімдесят чотири	84
Вулах Михайло Миколайович	п'ятдесят два	52
Гаянський Геннадій Григорович	двадцять вісім	28
Гладчук Вадим Федорович	п'ятдесят вісім	58
Головань Олександр Олексійович	тридцять вісім	38
Гордієнко Олексій Миколайович	сорок один	41
Григоренко Василь Васильович	п'ятдесят вісім	58
Гримчак Юрій Володимирович	сорок сім	47
Дударець Оксана Сергіївна	сорок шість	46
Дудник Олексій Сергійович	тридцять	30
Заволодько Дмитро Олександрович	дев'ятнадцять	19
Зайцев Сергій Анатолійович	двадцять	20
Іжицький Михайло Михайлович	дванадцять	12
Калантар Олександр Олександрович	чотирнадцять	14

Прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності) кандидата у народні депутати України (в алфавітному порядку)	Прописом	Цифрами
Калашніков Олег Іванович	<i>двісті двадцять три</i>	223
Каленцов Олександр Георгійович	<i>двадцять п'ять</i>	25
Калінчук Юрій Іванович	<i>дев'ятнадцять</i>	19
Кива Ілля Володимирович	<i>двадцять</i>	20
Ковальчук Василь Григорович	<i>п'ятдесят дев'ять</i>	59
Король Сергій Олександрович	<i>сорок чотири</i>	44
Костельнюк Олександр Васильович	<i>сорок чотири</i>	44
Костренко Олександр Сергійович	<i>сорок чотири</i>	44
Кулеба Сергій Миколайович	<i>тринадцять</i>	13
Куц Олексій Іванович	<i>сто шістдесят чотири</i>	164
Лабунський Юрій Олександрович	<i>сімдесят вісім</i>	78
Левченко Андрій Ілларіонович	<i>одна тисяча чотириста п'ятдесят один</i>	1 451
Левченко Владислав Володимирович	<i>чотириста вісімнадцять</i>	418
Левченко Юрій Володимирович	<i>тридцять одна тисяча триста п'ятдесят вісім</i>	31 358
Луговик Сергій Миколайович	<i>вісімдесят</i>	80
Лузан Олександр Васильович	<i>шістнадцять</i>	16
Макарян Артур Владиславович	<i>тридцять один</i>	31
Маловський Роман Мар'янович	<i>двадцять один</i>	21
Марцинюк Петро Васильович	<i>шістдесят вісім</i>	68
Масалітіна Ольга Юріївна	<i>сто вісімдесят</i>	180
Медяник Сергій Вікторович	<i>двадцять шість</i>	26
Мітько Віктор Георгійович	<i>сорок чотири</i>	44
Монтян Тетяна Миколаївна	<i>дві тисячі п'ятсот сорок три</i>	2 543
Нечепорук Денис Іванович	<i>шістдесят два</i>	62
Окунська Наталія Василівна	<i>вісімдесят один</i>	81
Омельченко Олег Михайлович	<i>сорок три</i>	43
Орехова Олена Володимирівна	<i>тридцять п'ять</i>	35
Остапчук Марина Анатоліївна	<i>сорок чотири</i>	44
Пашкевич Андрій Ігорович	<i>двадцять чотири</i>	24

Прізвище, власне ім'я (усі власні імена) та по батькові (за наявності) кандидата у народні депутати України (в алфавітному порядку)	Прописом	Цифрами
Перекуда Вадим Едуардович	<i>вісімнадцять</i>	18
Петрина Олексій Сергійович	<i>сімдесят один</i>	71
Пилипишин Віктор Петрович	<i>тридцять чотири тисячі шістсот вісімдесят чотири</i>	34 684
Пікаревський Валерій Арсентійович	<i>шістдесят два</i>	62
Подгорний Петро Петрович	<i>сорок три</i>	43
Проскуров Володимир Володимирович	<i>сімнадцять</i>	17
Рибалко Олександр Григорович	<i>сто сім</i>	107
Рульов Сергій Григорович	<i>сімнадцять</i>	17
Самойленко Ігор Миколайович	<i>тридцять два</i>	32
Селлеї-Довженко Аттіла-Дюло Яношевич	<i>дев'ятнадцять</i>	19
Семидідько Андрій Андрійович	<i>шістдесят шість</i>	66
Сердюк Валентин Михайлович	<i>сімдесят три</i>	73
Талишев Євген Іванович	<i>десять</i>	10
Тищенко Микола Васильович	<i>шістдесят</i>	60
Тягній Сергій Володимирович	<i>п'ятнадцять</i>	15
Хмель Анатолій Олексійович	<i>дванадцять</i>	12
Ходаковський Віктор Миколайович	<i>двадцять дев'ять</i>	29
Цвіркун Антон Миколайович	<i>шістнадцять</i>	16
Шаповал Ігор Володимирович	<i>сімсот сімнадцять</i>	717
Шилова Вікторія Віталіївна	<i>триста двадцять дев'ять</i>	329
Юрків Віталій Євгенович	<i>шістдесят сім</i>	67

Згідно із Законом України «Про вибори народних депутатів України» народним депутатом України обраний:

Пилипишин Віктор Петрович, 1961 року народження, освіта вища, голова, громадська організація «Кияни передусім!», проживає в місті Києві, безпартійний, самовисування, який одержав більшу відносно інших кандидатів у народні депутати України, які балотувалися в одномандатному виборчому окрузі № 223, кількість голосів виборців, які взяли участь у голосуванні в одномандатному виборчому окрузі № 223, – 34 684 (тридцять чотири тисячі шістсот вісімдесят чотири).

Основні статистичні відомості виборчого процесу

(Станом на 15 грудня 2013 року)

Територіальна організація виборів	
Кількість одномандатних виборчих округів	5
Загальна кількість виборчих дільниць	649
<i>у тому числі:</i>	
звичайних виборчих дільниць	605
спеціальних виборчих дільниць, у тому числі утворених:	44
– у стаціонарному лікувальному закладі	38
– в установі кримінально-виконавчої системи (у т.ч. на тимчасовій основі)	5 (3 тимч)
– на полярній станції України	1
Висування та реєстрація кандидатів у народні депутати України	
Кількість політичних партій, які висунули кандидатів у народні депутати України в одномандатних виборчих округах	49
Кількість політичних партій, за висуванням яких Центральною виборчою комісією були зареєстровані кандидати у народні депутати України в ОВО	48
<i>(за висуванням політичної партії Українська Національна Асамблея не було зареєстровано жодного кандидата у народні депутати України в ОВО)</i>	
Загальна кількість заяв щодо реєстрації кандидатом у народні депутати України в ОВО, які надійшли до Центральної виборчої комісії	268
<i>у тому числі:</i>	
від політичних партій	76
від осіб, висунутих шляхом самовисування	191
від неналежного суб'єкта висування	1
Кількість заяв, за результатом розгляду яких не було зареєстровано кандидатів у народні депутати України в одномандатних виборчих округах:	58
<i>у тому числі:</i>	
– відкликано заяву про згоду балотуватися до дня реєстрації	1
– відмовлено в реєстрації кандидатом у народні депутати України (50 заяв самовисуванців, 6 заяв партій, 1 заява від неналежного суб'єкта висування)	57
Загальна кількість зареєстрованих Центральною виборчою комісією кандидатів у народні депутати України в одномандатних виборчих округах	210
<i>у тому числі висунутих:</i>	
– політичними партіями	70
– шляхом самовисування	140
Кількість кандидатів у народні депутати України в одномандатних виборчих округах, реєстрацію яких скасовано	59
<i>у тому числі висунутих:</i>	
– політичними партіями	27
– шляхом самовисування	32
Кількість кандидатів у народні депутати України в одномандатних виборчих округах, які балотуються	152
<i>у тому числі висунутих:</i>	

– політичними партіями	44
– шляхом самовисування	108
<i>у тому числі:</i>	
– чоловіків	130
– жінок	22
<i>у тому числі:</i>	
– членів політичних партій	52
– безпартійних	100
Гарантії діяльності кандидатів у народні депутати України	
Кількість кандидатів у народні депутати України в одномандатних виборчих округах, які скористалися правом мати довірених осіб	95
Кількість довірених осіб кандидатів у народні депутати України в одномандатних виборчих округах	246
<i>у тому числі від кандидатів у депутати, висунутих:</i>	
– політичними партіями	55
– шляхом самовисування	191
Спостереження на виборах	
Загальна кількість офіційних спостерігачів від іноземних держав та міжнародних організацій, зареєстрованих Центральною виборчою комісією для участі у спостереженні за повторними виборами народних депутатів	385
<i>у тому числі:</i>	
від міжнародних організацій	307
від іноземних держав	78
Кількість громадських організацій, яким надано дозвіл мати офіційних спостерігачів під час повторних виборів народних депутатів України	14
Загальна кількість офіційних спостерігачів, зареєстрованих окружними виборчими комісіями в одномандатних виборчих округах (за відомостями окружних виборчих комісій, наданих засобами ЄІАС «Вибори»):	9107
<i>у тому числі:</i>	
від кандидатів у депутати в одномандатних виборчих округах	6145
від громадських організацій	2962
Утворення окружних виборчих комісій	
Кількість суб'єктів подання кандидатур до складу окружних виборчих комісій	49
<i>у тому числі:</i>	
політичні партії, депутатські фракції яких зареєстровані в Апараті ВРУ поточного скликання	5
політичні партії – суб'єкти виборчого процесу	44
Кількість поданих кандидатур до складу окружних виборчих комісій	245
<i>у тому числі які:</i>	
включаються обов'язково до складу ОВК	25
можуть бути включені за результатами жеребкування	220
Кількість кандидатур, які брали участь у жеребкуванні (від 42 партій)	210
Кількість політичних партій, кандидатури яких включені до складу ОВК за результатами жеребкування	36

Склад виборчих комісій	
Кількість політичних партій, кандидатури яких включені до складу ОВК	39
Кількість суб'єктів подання кандидатур до складу ОВК, кандидатури яких включено до складу окружних виборчих комісій	41
Кількість членів окружних виборчих комісій	90
<i>у тому числі:</i>	
чоловіків	54 (60,00%)
жінок	36 (40,00%)
Кількість членів окружних виборчих комісій, повноваження яких припинено	62
голів окружних виборчих комісій	3
заступників голів окружних виборчих комісій	2
секретарів окружних виборчих комісій	3
членів окружних виборчих комісій	54

Відомості про офіційних спостерігачів від іноземних держав

Назва країни	Кількість
Республіка Польща	212
Російська Федерація	61
Сполучені Штати Америки	42
Угорщина	41
Королівство Данія	27
Федеративна Республіка Німеччина	19
Словацька Республіка	17
Канада	14
Федеративна Республіка Нігерія	10
Литовська Республіка	8
Республіка Болгарія	7
Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії	7
Королівство Іспанія	6
Республіка Естонія	6
Японія	6
Китайська Народна Республіка	5
Французька Республіка	5
Чеська Республіка	4
Королівство Нідерландів	3
Королівство Швеція	3
Республіка Молдова	3
Азербайджанська Республіка	2
Держава Ізраїль	2
Ісламська Республіка Іран	2
Республіка Білорусь	2
Республіка Кіпр	2

Назва країни	Кількість
Фінляндська Республіка	2
Республіка Парагвай	1
Загальна кількість	519

Відомості про офіційних спостерігачів від міжнародних організацій

Назва міжнародної організації	Кількість
Бюро демократичних інститутів і прав людини Організації з безпеки і співробітництва в Європі	635
Міжнародна неурядова організація «CANADEM»	475
Міжнародна спілка громадських організацій «Міжнародна Спілка Комсомольських Організацій – Всесоюзна Ленінська Комуністична Спілка Молоді»	242
Європейська мережа організацій зі спостереження за виборами (ENEMO)	241
Міжнародна організація зі спостереження за виборами «CIS-ЕМО»	234
Виконавчий комітет Співдружності Незалежних Держав	209
Світовий Конгрес Українців	189
Міжнародна громадська організація сприяння розвитку виборчих технологій «За справедливі вибори»	155
Комітет «За відкрити демократію»	145
Міжнародна громадська організація «Центральноєвропейська група політичного моніторингу»	111
Парламентська асамблея Організації з безпеки та співробітництва в Європі	103
Міжнародний експертний центр виборчих систем (ICES)	68
Міжнародна громадська організація «Український Конгресовий Комітет Америки (УККА)»	66
Міжнародна некомерційна організація «Європейська академія зі спостереження за виборами»	56
Міжнародна організація «Європейський центр геополітичного аналізу»	49
Парламентська Асамблея Ради Європи	46
Міжпарламентська Асамблея держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав	36
Міжнародна громадська організація «Громадський союз»	28
Міжнародний Республіканський Інститут (MPI)	27
Європейський Парламент	26
Парламентська Асамблея НАТО	20
Фонд розвитку інститутів громадянського суспільства «Народна дипломатія»	18
Міжнародна громадська організація «Європейський Комітет прав людини»	16
Міжнародна організація «Міжнародний інститут нових держав»	15
Міжнародна громадська асоціація «Вибори і демократія»	14
Міжнародна громадська організація «Громадянська ініціатива за вільні та демократичні вибори»	11
Національний Демократичний Інститут Міжнародних Відносин (НДІ)	10
Міжнародна громадська організація «Політична ініціатива»	8
Фонд Конрада Аденауера	5
Асоціація генеральних штатів Європи – Європейський студентський форум	4
Європейський центр за сучасну Україну	4
Міжнародна організація «Європейське демократичне студентство»	3
Організація за Демократію та Економічний Розвиток – ГУАМ	3
Парламентська асамблея чорноморського економічного співробітництва	3
Фундація «За вільні вибори»	3
Загальна кількість	3278

Перебіг виборчої кампанії повторних виборів народних депутатів України в одномандатних виборчих округах №№ 94, 132, 194, 197, 223 15 грудня 2013 року

Юрій МАЗУР,
начальник управління організаційно-методичної роботи
Секретаріату Центральної виборчої комісії

Підстави проведення повторних виборів народних депутатів України 15 грудня 2013 року в одномандатних виборчих округах №№ 94, 132, 194, 197, 223

У зв'язку з проведенням виборів народних депутатів України 28 жовтня 2012 року в одномандатних виборчих округах №№ 94, 132, 194, 197, 223 без дотримання передбачених Конституцією України та Законом України від 17 листопада 2011 року № 4061 (далі – Закон) принципів і засад виборчого процесу, Центральна виборча комісія постановою від 5 листопада 2012 року № 1931 визнала неможливість достовірного встановлення підсумків голосування та результатів виборів народних депутатів України 28 жовтня 2012 року в цих округах.

З метою забезпечення реалізації громадянами України гарантованого їм Конституцією України виборчого права Верховна Рада України 5 вересня 2013 року ухвалила Закон України «Про повторні вибори народних депутатів України в одномандатних виборчих округах №№ 94, 132, 194, 197, 223».

Відповідно до пункту 1 розділу I вказаного Закону повторні вибори народних депутатів України у відповідних одномандатних виборчих округах були призначені на 15 грудня 2013 року.

Зазначений Закон набрав чинності 27 вересня 2013 року. Пунктом 2 розділу I Закону передбачено, що оголошення про початок виборчого процесу повторних виборів здійснюється Центральною виборчою комісією не пізніше як на наступний день після дня набрання чинності Законом, а виборчий процес таких виборів розпочинається за шістьдесят днів до дня голосування.

Відтак Центральна виборча комісія у день набрання чинності зазначеним Законом на засіданні 27 вересня 2013 року оголосила про початок 16 жовтня 2013 року виборчого процесу повторних виборів народних депутатів України 15 грудня 2013 року в одномандатних виборчих округах №№ 94, 132, 194, 197, 223 (далі – повторні вибори депутатів).

Конституційно-правове забезпечення повторних виборів депутатів

Як уже зазначалося, Центральна виборча комісія постановою від 5 листопада 2012 року № 1931 визнала неможливість достовірного встановлення підсумків голосування та результатів виборів народних депутатів України 28 жовтня 2012 року в одномандатних виборчих округах №№ 94, 132, 194, 197 та 223.

Разом із тим, чинний Закон не передбачає механізму призначення повторних виборів депутатів у разі неможливості встановлення підсумків голосування в окремих одномандатних виборчих округах. Він також не врегульовує строки здійснення окремих виборчих процедур у межах шістдесятиденного періоду виборчого процесу повторних виборів, оскільки розрахований на дев'яностоденний термін виборчого процесу чергових виборів народних депутатів України. Крім того, це питання не врегульовано і статтями 104 та 107 Закону.

Відтак правово регламентацію повторних виборів народних депутатів України можна було здійснити шляхом внесення відповідних змін до Закону або прийняття окремого спеціального закону, який би визначав особливості проведення повторних виборів народних депутатів України у тих проблемних округах, де неможливо встановити результат волевиявлення громадян.

З огляду на ці обставини, Центральна виборча комісія, визнаючи неможливість достовірного встановлення підсумків голосування та результатів виборів народних депутатів України у зазначених одномандатних виборчих округах та необхідність проведення повторних виборів народних депутатів України у таких округах, названою постановою одночасно вирішила звернутися до Верховної Ради України щодо прийняття нею рішень стосовно проведення у відповідних округах повторних виборів народних депутатів України.

Відповідно до пропозиції Комісії Верховна Рада України 5 вересня 2013 року прийняла Закон України «Про повторні вибори народних депутатів України в

одномандатних виборчих округах №№ 94, 132, 194, 197, 223» № 457-VII (далі – Закон про повторні вибори), згідно з яким вказані вибори було призначено на 15 грудня 2013 року.

У преамбулі зазначеного Закону передбачено, що організація і порядок проведення повторних виборів народних депутатів України в одномандатних виборчих округах №№ 94, 132, 194, 197, 223 здійснюються відповідно до статей 104 та 107 Закону України «Про вибори народних депутатів України» з особливостями, визначеними Законом України «Про повторні вибори народних депутатів України в одномандатних виборчих округах №№ 94, 132, 194, 197, 223».

Закон про повторні вибори усунув правову прогалину щодо строків здійснення деяких виборчих процедур під час повторних виборів депутатів, встановивши спеціальні строки для їх проведення. Це такі процедури, як відведення місць у людних місцях для розміщення матеріалів передвиборної агітації; встановлення розцінок вартості одиниці друкованої площі та одиниці ефірного часу для проведення передвиборної агітації за рахунок коштів виборчих фондів кандидатів у народні депутати України; опублікування в друкованих засобах масової інформації розцінок вартості однієї хвилини (секунди) ефірного часу; опублікування в друкованих засобах масової інформації розцінок вартості одиниці друкованої площі; обладнання стендів, дошок оголошень у відведених місцях для розміщення матеріалів передвиборної агітації кандидатів у народні депутати України; початку висування кандидатів у народні депутати України; перерахування Центральної виборчої комісії коштів на підготовку і проведення виборів; звернення громадської організації, до статутної діяльності якої належать питання виборчого процесу та спостереження за ним, зареєстрованої у встановленому законом порядку, до Центральної виборчої комісії з клопотанням про дозвіл мати офіційних спостерігачів під час виборів народних депутатів України; офіційного опублікування в газетах «Голос України» та «Урядовий кур'єр» переліку громадських організацій, яким надано дозвіл мати офіційних спостерігачів на виборах народних депутатів України; початку подання документів до Центральної виборчої комісії для реєстрації кандидатів у народні депутати України; внесення до відповідної окружної виборчої комісії подань щодо утворення спеціальних виборчих дільниць, що існують на тимчасовій основі; надсилання регіональними телерадіоорганізаціями державної та комунальної форм власності, з якими укладено угоди на розповсюдження матеріалів передвиборної агітації кандидатів у народні депутати України за рахунок коштів Державного бюджету України, що виділяються на підготовку і проведення виборів, до Центральної виборчої комісії попереднього розкладу ефірного часу трансляції передвиборних

агітаційних теле-, радіопрограм із зазначенням дати і часу виходу їх в ефір (без зазначення конкретних учасників програм); надсилання регіональними друкованими засобами масової інформації державної форми власності, з якими укладено угоди про опублікування передвиборних програм кандидатів у народні депутати України, до Центральної виборчої комісії конкретних дат виходу у світ номерів відповідних видань з передвиборними програмами кандидатів у народні депутати України із зазначенням місця розташування цих програм у кожному номері видання (номери шпальт); надсилання до окружної виборчої комісії подання щодо кандидатур до складу дільничної виборчої комісії спеціальної виборчої дільниці, утвореної на полярній станції України; виготовлення за рахунок коштів Державного бюджету України, що виділяються на підготовку і проведення повторних виборів депутатів, погоджених із кандидатами у депутати інформаційних плакатів; визначення черговості надання кандидатам у народні депутати України, зареєстрованим в одномандатному виборчому окрузі, ефірного часу на радіо та телебаченні за результатами жеребкувань; жеребкування щодо черговості друкування передвиборних програм кандидатів у народні депутати України у засобах масової інформації; проведення окружною виборчою комісією жеребкування щодо включення кандидатур до складу дільничної виборчої комісії звичайної чи спеціальної виборчої; передачі інформаційних плакатів дільничним виборчим; подання керівниками відповідних закладів, установ, полярної станції України відомостей для складання списків виборців на спеціальних виборчих дільницях дільничним виборчим комісіям (крім дільниць у стаціонарних лікувальних закладах, установах виконання покарань, слідчих ізоляторах); надсилання або доставки в інший спосіб дільничною виборчою комісією кожному виборцю іменного запрошення.

Крім названого, Закон про повторні вибори збільшив обсяг прав офіційних спостерігачів від іноземних держав та міжнародних організацій. Так, додатково до наявних у них прав, визначених чинним Законом, відповідним офіційним спостерігачам було надано також право отримувати копії протоколів про прийняття окружною виборчою комісією виборчих бюлетенів, передачу дільничним виборчим комісіям виборчих бюлетенів, підрахунок голосів виборців, встановлення підсумків голосування та повторний підрахунок голосів виборців.

Також Закон про повторні вибори передбачив, що під час формування складу окружних виборчих комісій вимога щодо обов'язковості навчання осіб, які претендують на зайняття керівної посади у складі окружної виборчої комісії (абзац перший частини сьомої статті 26, пункт 9 частини п'ятої статті 27 та пункт 3 частини другої статті 30 Закону України «Про вибори народних де-

путатів України»), не застосовується.

Таким чином, Закон про повторні вибори стосувався лише повторних виборів народних депутатів України 15 грудня 2013 року, а отже він став Законом разової дії та фактично базовим для їх проведення.

Крім Закону про повторні вибори, конституційно-правову основу організації підготовки та проведення повторних виборів депутатів становили Конституція України, чинний Закон, Закони України «Про Центральну виборчу комісію», «Про Державний реєстр виборців», а також прийняті на їх виконання підзаконні нормативно-правові акти, у тому числі ті, що застосовувалися під час підготовки та проведення чергових виборів народних депутатів України 28 жовтня 2012 року, а також проміжних виборів депутата.

Так, на виконання відповідних вимог Закону та з метою забезпечення однакового застосування законодавства з виборів народних депутатів України Центральна виборча комісія ще під час підготовки до чергових виборів народних депутатів України 2012 року прийняла близько 50 постанов, які застосовуються як під час проміжних виборів депутата, так і під час повторних виборів депутатів.

Крім того, як зазначалося вище, з метою удосконалення регулювання окремих виборчих процедур та на підставі досвіду застосування постанов Центральної виборчої комісії на чергових виборах народних депутатів України Комісією було прийнято низку постанов під час підготовки проміжних виборів депутата. Ці постанови застосовувалися і під час повторних виборів депутатів.

Також з метою забезпечення однакового застосування виборчого законодавства під час підготовки та проведення повторних виборів депутатів у зв'язку з прийняттям Закону про повторні вибори Центральною виборчою комісією постановою від 3 жовтня 2013 року № 206 затверджено Роз'яснення щодо особливостей застосування виборчого законодавства під час підготовки та проведення повторних виборів народних депутатів України 15 грудня 2013 року в одномандатних виборчих округах №№ 94, 132, 194, 197, 223.

До системи актів Центральної виборчої комісії з питань організації підготовки та проведення повторних виборів депутатів необхідно також віднести акти разової дії, які застосовувалися лише під час зазначених виборів.

Серед них постанови Комісії:

від 15 листопада 2013 року № 331 «Про Роз'яснення щодо розгляду звернень з питань внесення змін до постанов Центральної виборчої комісії про реєстрацію кандидатів у народні депутати України на повторних виборах народних депутатів України 15 грудня 2013 року в одномандатних виборчих округах №№ 94, 132, 194, 197, 223»;

від 20 листопада 2013 року № 348 «Про форму і

тексти виборчих бюлетенів з повторних виборів народних депутатів України 15 грудня 2013 року для голосування в одномандатних виборчих округах №№ 94, 132, 194, 197, 223» (зі змінами, внесеними постановами Центральної виборчої комісії від 28 листопада 2013 року № 382, від 4 грудня 2013 року № 403, від 5 грудня 2013 року № 409);

від 20 листопада 2013 року № 349 «Про контрольну комісію за виготовленням виборчих бюлетенів з повторних виборів народних депутатів України 15 грудня 2013 року для голосування в одномандатних виборчих округах №№ 94, 132, 194, 197, 223»;

від 26 листопада 2013 року № 361 «Про затвердження результатів жеребкувань щодо черговості надання кандидатам у народні депутати України, зареєстрованим в одномандатних виборчих округах №№ 94, 132, 194, 197, 223, ефірного часу та друкованих площ за рахунок і в межах коштів Державного бюджету України, виділених на підготовку та проведення повторних виборів народних депутатів України 15 грудня 2013 року»;

від 3 грудня 2013 року № 399 «Про забезпечення передачі Центральною виборчою комісією виборчих бюлетенів з повторних виборів народних депутатів України 15 грудня 2013 року окружним виборчим комісіям з виборів народних депутатів України одномандатних виборчих округів №№ 94, 132, 194, 197, 223»;

від 5 грудня 2013 року № 411 «Про надання дозволу на виготовлення виборчих бюлетенів з повторних виборів народних депутатів України 15 грудня 2013 року для голосування в одномандатному виборчому окрузі № 223 безпосередньо дільничною виборчою комісією спеціальної виборчої дільниці № 801052, утвореної в Національному антарктичному науковому центрі (на полярній станції України)».

Варто зазначити, що ключовим у питанні нормативно-правового забезпечення повторних виборів депутатів було те, що вся необхідна для таких виборів нормативно-правова база була сформована ще до початку їх виборчого процесу, що значно полегшило практичну діяльність Центральної виборчої комісії щодо організації підготовки та проведення повторних виборів депутатів.

Територіальна організація повторних виборів депутатів

Основою будь-яких виборів є їх територіальна організація, тобто система виборчих округів та виборчих дільниць, у межах територій яких такі вибори організуються.

Одномандатні виборчі округи № 94 (Київська область), № 132 (Миколаївська область), № 194 та № 197 (Черкаська область), № 223 (місто Київ) було утворено відповідно до постанови Центральної виборчої комісії від 28 квітня 2012 року № 82 на постійній основі.

Безумовно, що конфігурація цих округів, тобто їх межі на повторних виборах депутатів, не змінювалася. Саме у визначених напередодні чергових виборів 2012 року меж-ах проводилися і повторні вибори депутатів.

Отже, територіальну основу повторних виборів депутатів складали такі одномандатні виборчі округи, утворені на постійній основі:

1. Одномандатний виборчий округ № 94.

Межі округу: міста Васильків, Обухів, Васильківський, Обухівський райони.

Центр округу – місто Обухів.

2. Одномандатний виборчий округ № 132.

Межі округу: місто Первомайськ, Арбузинський, Братський, Врадівський, Кривоозерський, Первомайський райони.

Центр округу – місто Первомайськ.

3. Одномандатний виборчий округ № 194.

Межі округу: Придніпровський район, частина Соснівського району міста Черкас (виборчі дільниці №№ 711039–711042, 711044, 711049, 711080–711100).

Центр округу – місто Черкаси, Придніпровський район.

4. Одномандатний виборчий округ № 197.

Межі округу: міста Золотоноша, Канів, частина Соснівського району міста Черкас (виборчі дільниці №№ 711030–711038, 711068–711073), Золотоніський район, частина Канівського (виборчі дільниці №№ 710264, 710265, 710267–710273, 710275–710279, 710286, 710288, 710292–710297, 710304–710309), частина Черкаського (виборчі дільниці №№ 710691, 710696, 710697, 710700, 710701, 710706, 710709, 710710, 710711–710713, 710716–710719, 710722–710725, 710735, 710736) районів.

Центр округу – місто Канів.

5. Одномандатний виборчий округ № 223.

Межі округу: частина Шевченківського району міста Києва (виборчі дільниці №№ 800965, 800968–800974, 800976–801066).

Центр округу – місто Київ, Шевченківський район.

Крім того, для організації голосування та підрахунку голосів виборців на повторних виборах депутатів використовувалося 649 виборчих дільниць, у тому числі 646, що існують на постійній основі, та 3 – на тимчасовій (створених у Черкаському слідчому ізоляторі, в Ізоляторі тимчасового тримання і взятих під варту осіб м. Києва та в Київському слідчому ізоляторі).

Останні, на відміну від утворених Центральною виборчою комісією виборчих дільниць на постійній основі, було утворено відповідними окружними виборчими комісіями саме для цих виборів.

У порівнянні з черговими виборами 2012 року на повторних виборах депутатів використовувалося на три виборчих дільниці менше, що зумовлено цілком об'єктивними чинниками – ліквідацією у період після дня чергових виборів 2012 року двох звичайних виборчих дільниць в одномандатному виборчому окрузі № 132 та неутворенням однієї спеціальної виборчої

дільниці в одномандатному виборчому окрузі № 94.

Із 649 виборчих дільниць 605 були звичайними та 44 спеціальними, у тому числі 38, утворені в стаціонарних лікувальних закладах, 5 – установах виконання покарань, слідчих ізоляторах, ізоляторах тимчасового тримання та 1 – на полярній станції України.

В розрізі одномандатних виборчих округів кількість виборчих дільниць становила:

в окрузі № 94 – 135;

в окрузі № 132 – 184;

в окрузі № 194 – 83;

в окрузі № 197 – 146;

в окрузі № 223 – 101.

Система виборчих комісій, що здійснювали підготовку та проведення повторних виборів депутатів

З метою забезпечення підготовки та проведення повторних виборів депутатів Центральною виборчою комісією та окружними виборчими комісіями з виборів народних депутатів України було виконано низку виборчих процедур, серед яких однією із головних є утворення окружних та дільничних виборчих комісій з виборів народних депутатів України.

Згідно з частиною другою статті 107 Закону, яка відповідно до Закону про повторні вибори застосовувалася під час повторних виборів депутатів, окружні виборчі комісії з виборів народних депутатів України (далі – окружні виборчі комісії) на цих виборах утворювалися не пізніше як за п'ятдесят днів до дня голосування за поданнями політичних партій, депутатські фракції яких зареєстровані в Апараті Верховної Ради України сьомого скликання, а також політичних партій – суб'єктів виборчого процесу, що в установленому Законом порядку повинні були вноситися до Центральної виборчої комісії не пізніше як за п'ятдесят три дні до дня голосування.

Фактично, станом на 23 жовтня 2013 року до Центральної виборчої комісії були внесені подання щодо кандидатур до складу окружних виборчих комісій одномандатних виборчих округів №№ 94, 132, 194, 197, 223 від усіх 5 політичних партій, депутатські фракції яких зареєстровані в Апараті Верховної Ради України сьомого скликання, та від 44 політичних партій – суб'єктів виборчого процесу (разом 49 суб'єктів).

Загалом до складу окружних виборчих комісій було подано 245 кандидатур.

За результатами розгляду подань на відповідність вимогам Закону Центральною виборчою комісією постановою від 24 жовтня 2013 року № 238 відхилила кандидатури до складу окружних виборчих комісій одномандатних виборчих округів №№ 94, 132, 194, 197, 223, запропонованих Політичною партією «Блокова партія» та Політичною партією «Молодь до ВЛАДИ», з підстав

порушення вимог частин четвертої–сьомої статті 27 Закону (усього 10 кандидатур).

Відтак з числа поданих до складу окружних виборчих комісій 245 кандидатур відповідали вимогам Закону 235 кандидатур.

Виходячи з вимог Закону, загальна максимальна чисельність членів усіх п'яти окружних виборчих комісій із розрахунку максимум по 18 осіб у кожній із комісій не могла перевищувати 90 осіб.

При цьому 25 осіб підлягали обов'язковому включенню до складу окружних виборчих комісій від п'яти політичних партій, депутатські фракції яких зареєстровані в Апараті Верховної Ради України сьомого скликання: Партії регіонів; Всеукраїнського об'єднання «Батьківщина»; Політичної партії «УДАР (Український Демократичний Альянс за Реформи) Віталія Кличка»; Всеукраїнського об'єднання «Свобода», Комуністичної партії України.

Таким чином, вакантними у комісіях залишилися 65 місць.

Враховуючи ж, що загальна кількість внесених кандидатур від 42 політичних партій – суб'єктів виборчого процесу, які відповідали вимогам Закону, становила 210 осіб, тобто перевищувала зазначену загальну кількість вакантних місць в окружних виборчих комісіях, що залишилися після обов'язкового включення кандидатур від політичних партій, депутатські фракції яких зареєстровані в Апараті Верховної Ради України сьомого скликання, для визначення претендентів на зазначені 65 місць необхідно було провести процедуру жеребкування.

Центральна виборча комісія провела відповідне жеребкування 24 жовтня 2013 року. Таке жеребкування відбувалося за процедурою, встановленою постановою Комісії від 25 квітня 2013 року № 87.

За результатами жеребкування до складу окружних виборчих комісій одномандатних виборчих округів №№ 94, 132, 194, 197, 223 були включені (крім кандидатур, що підлягали обов'язковому включенню від політичних партій, депутатські фракції яких зареєстровані в Апараті Верховної Ради України сьомого скликання) кандидатури від 36 політичних партій – суб'єктів виборчого процесу повторних виборів депутатів (у тому числі двох парламентських партій – політичної партії Всеукраїнське об'єднання «Свобода» та Комуністичної партії України).

Це такі політичні партії: Демократична партія угорців України, Зелена екологічна партія України «Райдуга», Комуністична партія України, Ліберальна партія України, Молодіжна партія України, Народна Екологічна партія, Народно-Демократична партія патріотів України, Партія «Віче», Всеукраїнське політичне об'єднання «Єдина Родина», Партія «Громадянська солідарність», Партія державного нейтралітету України, Партія «Єдина Україна», партія «Жінки за майбутнє»

Всеукраїнське політичне об'єднання, Партія «Руський блок», Партія «Союз», Патріотична партія України, Політична партія «Вітчизна», політична партія Всеукраїнське об'єднання «Свобода», Політична партія «Всеукраїнське об'єднання «ЦЕНТР», Політична партія «Держава», Політична партія «Інтернет партія України», Політична Партія «КОЗАЦЬКА СЛАВА», Політична партія «Козацька Українська Партія», Політична партія малого і середнього бізнесу України, Політична партія «Народна ініціатива», Політична партія «Партія Народний порядок», Політична партія «Соціал-Патріотична Асамблея Слов'ян», Політична партія «Справедлива Україна», Політична партія «Справжня Україна», Політична партія України «РУСЬ ЄДИНА», Радикальна Партія Олега Ляшка, Селянська партія України, Слов'янська партія, Соціал-демократична партія України (об'єднана), Соціально-екологічна партія «Союз. Чорнобиль. Україна.», Українська морська партія.

Варто зазначити, що на чергових виборах народних депутатів України 28 жовтня 2012 року за результатами жеребкування брали участь у формуванні окружних виборчих комісій лише 19 політичних партій, три з яких були парламентськими.

Таку, більш широкую, репрезентацію політичних партій у складі окружних виборчих комісій на повторних виборах депутатів забезпечив новий порядок жеребкування, встановлений Центральною виборчою комісією після чергових виборів 2012 року.

Розглянувши подання 5 політичних партій, депутатські фракції яких зареєстровані в Апараті Верховної Ради України сьомого скликання, відповідні подання 36 політичних партій – суб'єктів виборчого процесу, кандидатури від яких до складу окружних виборчих комісій включалися за результатами жеребкування, а також враховуючи, що інші кандидатури до складу вказаних комісій було відхилено, Центральна виборча комісія постановою від 25 жовтня 2013 року № 242 утворила окружні виборчі комісії одномандатних виборчих округів №№ 94, 132, 194, 197, 223 у складі голови, заступника голови, секретаря та інших членів комісії (по 18 осіб у кожній комісії).

Загальна кількість членів окружних виборчих комісій на час їх утворення і до дня виборів становила 90 осіб.

Керівні посади в окружних виборчих комісіях були розподілені відповідно до частин дев'ятої, десятої статті 27 Закону та Порядку розподілу керівних посад в окружних виборчих комісіях з виборів народних депутатів України між суб'єктами подання кандидатур до складу цих комісій, затвердженого постановою Центральної виборчої комісії від 18 квітня 2013 року № 79.

Аналізуючи якісний склад окружних виборчих комісій, слід зазначити, що більшість їх склали чоловіки – 60%, а жінок відповідно налічувалося 40%. При цьому

за віком переважну чисельність – 30% представляли особи від 51 до 60 років та 25,56% – від 31 до 40 років, за родом заняття або видом діяльності – 25% – керівники та працівники приватних підприємств, товариств з обмеженою відповідальністю, акціонерних товариств, 20% – тимчасово непрацюючі, 14% – пенсіонери тощо. За освітнім рівнем 93,33% членів окружних виборчих комісій мали вищу освіту, 83,33% членів комісій мали досвід роботи у виборчих комісіях під час попередніх виборчих кампаній.

На повторних виборах депутатів, як і на чергових виборах 2012 року, суб'єкти подання кандидатур масово користувалися наданим їм Законом правом заміни членів окружних виборчих комісій.

Так, до дня голосування за поданнями відповідних суб'єктів проведено заміну 62 членів окружних виборчих комісій, з них:

- 3 – голів;
- 2 – заступників голів;
- 3 – секретарів;
- 54 – членів комісій.

У середньому було замінено 69% членів окружних комісій. Найбільше змін відбулося в окружних виборчих комісіях одномандатних виборчих округів № 132 та № 194, а саме 83% (по 15 членів комісій), найменше – в окружній виборчій комісії одномандатного виборчого округу № 197 – 44% (8 членів комісії).

На виконання вимог частини третьої статті 107 Закону, яка відповідно до Закону про повторні вибори також застосовувалася під час повторних виборів депутатів, окружні виборчі комісії не пізніше як за п'ятнадцять днів до дня голосування (до 29 листопада 2013 року включно) утворили дільничні виборчі комісії звичайних та спеціальних виборчих дільниць, розташованих в межах відповідного одномандатного виборчого округу.

Крім тих суб'єктів, що подавали кандидатури до складу окружних виборчих комісій, право подання кандидатур до складу дільничних виборчих комісій мали також кандидати у народні депутати України, зареєстровані на повторних виборах депутатів у відповідному одномандатному виборчому окрузі.

Прийняття відповідних рішень також передували:

- процедура відхилення кандидатур, запропонованих відповідними суб'єктами для включення до складу цих комісій (з підстав їх невідповідності вимогам Закону);
- процедура жеребкування, що відбувалася відповідно до постанови Центральної виборчої комісії від 25 квітня 2013 року № 88;
- процедура розподілу керівних посад у дільничних виборчих комісіях між суб'єктами подання кандидатур до складу цих комісій, порядок якої було затверджено постановою Центральної виборчої комісії від 18 квітня 2013 року № 80.

Для організації підготовки та проведення виборів п'ятьма окружними виборчими комісіями було утво-

рено 649 дільничних виборчих комісій, до складу яких було включено понад 13 тисяч осіб.

Варто зауважити, що тенденції щодо заміни членів комісій подібні до тих, що відбувалися в окружних виборчих комісіях, мали місце і в дільничних виборчих комісіях. Причому, за даними окружних виборчих комісій, близько 9 тисяч членів цих комісій або близько 66% також було замінено.

Найбільше членів комісій було замінено в одномандатному виборчому окрузі № 223 – понад 98%, найменше – в одномандатному виборчому окрузі № 197 – близько 50%.

Очевидно, що такий стан речей не сприяє стабільній роботі виборчих комісій, а отже і належній організації підготовки та проведення виборів. У зв'язку з цим варто вкотре звернути увагу політичних партій на необхідність більш ретельного підбору кандидатур до складу виборчих комісій.

Висування та реєстрація кандидатів у народні депутати України на повторних виборах депутатів

Не менш важливим етапом виборчого процесу є реєстрація кандидатів у народні депутати України.

Подання документів до Центральної виборчої комісії для реєстрації кандидатів у депутати на повторних виборах депутатів за змістом підпункту 6 пункту 3 розділу I Закону про повторні вибори, частини четвертої статті 107 Закону розпочиналося з першого дня виборчого процесу і закінчувалося за сорок днів до дня голосування, тобто тривало з 16 жовтня до 4 листопада 2013 року включно.

У визначений Законом строк до Центральної виборчої комісії для реєстрації кандидатів у народні депутати України в одномандатних виборчих округах №№ 94, 132, 194, 197, 223 подали документи 49 політичних партій, які висунули 73 кандидати у депутати. У цей же строк до Комісії надійшла 191 заява від виборців, які скористалися своїм правом на самовисування, а також одна заява від громадської організації, яка не наділена правом висування кандидатів у депутати.

Центральна виборча комісія, як і на чергових виборах народних депутатів України 28 жовтня 2012 року та на проміжних виборах депутата, реєструвала кандидата у народні депутати України, висунутого політичною партією, або такого, який балотується в порядку самовисування в одномандатному виборчому окрузі за умови отримання нею документів, визначених частинами першою та другою статті 55 та відповідно до порядку, передбаченого статтями 56, 59, 60 Закону.

Варто зауважити, що відповідно до абзацу першого розділу I, частини третьої статті 104 та частини шостої статті 107 Закону при проведенні повторних виборів депутатів, як і на проміжних виборах депутата, декларація

про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру кандидатами у депутати не подавалася.

Рішення про реєстрацію кандидатів у депутати або про відмову в їх реєстрації Центральна виборча комісія відповідно до Закону приймала не пізніш як на п'ятий день з дня прийняття заяви про реєстрацію кандидатів у депутати та доданих до неї необхідних документів.

Згідно із Законом особа, висунута політичною партією кандидатом у народні депутати України в одномандатному окрузі, або яка висунута кандидатом у народні депутати України в порядку самовисування, має право до дня реєстрації відкликати свою заяву про згоду балотуватися кандидатом у депутати. З моменту отримання Центральною виборчою комісією заяви про відкликання згоди балотуватися кандидатом у народні депутати України ця особа вважається такою, що відмовилась від балотування. На повторних виборах депутатів лише одна особа подала таку заяву до Комісії.

Законом визначено вичерпний перелік підстав для відмови в реєстрації кандидатів у депутати.

З підстав порушення вимог Закону, зокрема відсутності документів, зазначених у частинах першій або другій статті 55 Закону, на повторних виборах депутатів було відмовлено в реєстрації 56 кандидатам у народні депутати України. При цьому одному кандидату у народні депутати України було відмовлено в реєстрації кандидатом у депутати у зв'язку з неналежним суб'єктом його висунування – громадською організацією.

Загалом на повторних виборах депутатів Центральною виборчою комісією було зареєстровано 210 кандидатів у народні депутати України, з них: 70 кандидатів у народні депутати України – висунутих політичними партіями; 140 кандидатів у народні депутати України – висунутих в порядку самовисування, у тому числі:

в одномандатному виборчому окрузі № 94 – 85 кандидатів, з них:

41 – висунутих політичними партіями;

44 – висунутих шляхом самовисування;

в одномандатному виборчому окрузі № 132 – 13 кандидатів, з них:

5 – висунутих політичними партіями;

8 – висунутих шляхом самовисування;

в одномандатному виборчому окрузі № 194 – 18 кандидатів, з них:

5 – висунутих політичними партіями;

13 – висунутих шляхом самовисування;

в одномандатному виборчому окрузі № 197 – 18 кандидатів, з них:

6 – висунутих політичними партіями;

12 – висунутих шляхом самовисування;

в одномандатному виборчому окрузі № 223 – 76 кандидатів, з них:

13 – висунутих політичними партіями;

63 – висунутих шляхом самовисування.

Статтею 61 Закону врегульовано порядок і підстави для скасування реєстрації кандидата у народні депутати України.

Так, відповідно до частини четвертої цієї статті Закону Центральна виборча комісія приймає рішення про скасування реєстрації кандидата у народні депутати України, зокрема у разі звернення не пізніш як за дванадцять днів до дня голосування кандидата у депутати з письмовою заявою про відмову від балотування та звернення у такий же строк партії про скасування рішення щодо реєстрації кандидата у депутати відповідно до рішення, прийнятого в порядку, передбаченому її статутом.

Під час проведення виборчої кампанії з повторних виборів депутатів Центральною виборчою комісією було скасовано реєстрацію 58 кандидатів у народні депутати України за їх зверненнями. Крім того, реєстрацію кандидата у народні депутати України в одномандатному виборчому окрузі № 94 Романюка В.М. було скасовано Комісією за рішенням суду (постанови Вищого адміністративного суду України від 4 грудня 2013 року в справах №№ А/800/28/13, А/800/30/13, А/800/32/13). Заяв від політичних партій щодо скасування реєстрації кандидатів у народні депутати України до Центральної виборчої комісії не надходило.

Отже, загалом на повторних виборах депутатів було скасовано реєстрацію 59 кандидатів у народні депутати України. З них – 27 кандидатів у народні депутати України, висунутих політичними партіями, та 32 кандидати у народні депутати України, які балотувалися в порядку самовисування (постанови Центральної виборчої комісії від 8 листопада 2013 року № 300 та № 301, від 18 листопада 2013 року № 341, від 4 грудня 2013 року № 403, від 5 грудня 2013 року № 409).

Таким чином, станом на день голосування на повторних виборах депутатів залишилися зареєстрованими 151 кандидат у народні депутати України. З них – 43 кандидати у депутати, висунуті політичними партіями, та 108 кандидатів, які балотувалися в порядку самовисування, а саме:

в одномандатному виборчому окрузі № 94 – 38 (з них 15 – висунуто політичними партіями);

в одномандатному виборчому окрузі № 132 – 11 (з них 5 – висунуто політичними партіями);

в одномандатному виборчому окрузі № 194 – 16 (з них 5 – висунуто політичними партіями);

в одномандатному виборчому окрузі № 197 – 16 (з них 6 – висунуто політичними партіями);

в одномандатному виборчому окрузі № 223 – 70 кандидатів у народні депутати України (з них 12 – висунуто політичними партіями).

Для порівняння, в цих округах на чергових виборах народних депутатів України 28 жовтня 2012 року балотувалися 74 кандидати у народні депутати України, у

тому числі висунуті політичними партіями – 35, шляхом самовисування – 39.

При цьому в одномандатному виборчому окрузі № 94 балотувалося 15 кандидатів, в окрузі № 132 – 7, в окрузі № 194 – 8, в окрузі № 197 – 20, в окрузі № 223 – 24.

Тобто лише в одномандатному виборчому окрузі № 197 кількість кандидатів у народні депутати України була більшою, ніж на повторних виборах депутатів.

Проведення передвиборної агітації кандидатами у народні депутати України в одномандатному виборчому окрузі за рахунок коштів Державного бюджету України під час виборчої кампанії з повторних виборів депутатів

Одним із чинників вільного формування виборцями своєї волі для її виявлення під час голосування є етап передвиборної агітації.

Як уже зазначалося, Законом про повторні вибори встановлено, що організація і порядок проведення повторних виборів народних депутатів України в одномандатних виборчих округах №№ 94, 132, 194, 197, 223 здійснюється відповідно до статей 104 та 107 Закону України «Про вибори народних депутатів України» з певними особливостями. Такі особливості стосувалися, зокрема, встановлених саме цим Законом строків для здійснення деяких виборчих процедур щодо проведення передвиборної агітації під час повторних виборів депутатів, оскільки відповідні строки, встановлені чинним Законом, були розраховані на дев'яностоденний період чергових виборів народних депутатів України та не узгоджувалися з шістдесятиденним періодом проведення повторних виборів депутатів.

Так, підпунктами 1–5, 12, 13, 15–17, 19 пункту 3 розділу I Закону про повторні вибори передбачено строки:

- відведення місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування місць у людних місцях для розміщення матеріалів передвиборної агітації;

- обладнання місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування стендів, дошок оголошень у відведених місцях для розміщення матеріалів передвиборної агітації кандидатів у народні депутати України;

- встановлення засобами масової інформації розцінок вартості одиниці друкованої площі та одиниці ефірного часу для проведення передвиборної агітації за рахунок коштів виборчих фондів кандидатів у народні депутати України;

- опублікування засобами масової інформації в друкованих засобах масової інформації розцінок вартості однієї хвилини (секунди) ефірного часу та розцінок вартості одиниці друкованої площі;

- надсилання до Центральної виборчої комісії регіональними телерадіоорганізаціями державної та ко-

мунальної форм власності, з якими укладено угоди на розповсюдження матеріалів передвиборної агітації кандидатів у народні депутати України за рахунок коштів Державного бюджету України, що виділяються на підготовку і проведення виборів, попереднього розкладу ефірного часу трансляції передвиборних агітаційних теле-, радіопрограм та надсилання регіональними друкованими засобами масової інформації державної форми власності, з якими укладено угоди про опублікування передвиборних програм кандидатів у народні депутати України, конкретних дат виходу у світ номерів відповідних видань з передвиборними програмами кандидатів у народні депутати України;

- проведення Центральною виборчою комісією жеребкувань щодо визначення черговості надання кандидатам у народні депутати України, зареєстрованим в одномандатному виборчому окрузі, ефірного часу на радіо та телебаченні та визначення черговості друкування передвиборних програм кандидатів у народні депутати України у друкованих засобах масової інформації;

- забезпечення виготовлення окремими виборчими комісіями за рахунок коштів Державного бюджету України, що виділяються на підготовку і проведення повторних виборів народних депутатів України, погоджених із кандидатами у депутати інформаційних плакатів та передач відповідних плакатів дільничним виборчим комісіям.

Правове регулювання решти питань надання ефірного часу та друкованих площ кандидатам у народні депутати України, зареєстрованим в одномандатних виборчих округах №№ 94, 132, 194, 197, 223, за рахунок коштів Державного бюджету України, а також виготовлення інформаційних плакатів кандидатів у народні депутати України на повторних виборах депутатів не відрізнялось від виборчих кампаній з виборів народних депутатів України 28 жовтня 2012 року та проміжних виборів депутата. Так, на повторних виборах депутатів воно здійснювалось відповідно до чинного Закону та постанови Центральної виборчої комісії від 18 квітня 2013 року № 82 «Про порядки надання ефірного часу та друкованих площ для проведення передвиборної агітації за рахунок і в межах коштів Державного бюджету України, що виділяються на підготовку і проведення повторних та проміжних виборів народного депутата України».

Таким чином, згідно з вимогами Закону на повторних виборах депутатів кандидатам у народні депутати України, зареєстрованим в одномандатних виборчих округах №№ 94, 132, 194, 197 та 223, повинно було надаватися по 20 хвилин ефірного часу на відповідних регіональних теле- та радіоканалах для проведення передвиборної агітації, а також право опублікувати в одному регіональному друкованому засобі масової інформації державної чи комунальної власності свою передвиборну програму за рахунок і в межах коштів Державного бюд-

жету України, що виділялися на підготовку та проведення виборів.

З метою виконання вимог Закону Центральна виборча комісія уклала з попередньо визначеними регіональними засобами масової інформації угоди щодо надання відповідних послуг. Стосовно надання ефірного часу це були: Державна організація Київська регіональна державна телерадіокомпанія, Миколаївська обласна державна телерадіокомпанія, Черкаська обласна державна телерадіокомпанія, Комунальне підприємство Київської міської ради «Телекомпанія «Київ», Комунальне підприємство «Радіостанція «Голос Києва». Для друкування передвиборних програм кандидатів у народні депутати України було визначено такі регіональні друковані засоби масової інформації: редакції газет «Час Київщини», «Рідне Прибужжя», «Черкаський край» та «Хрещатик».

На виконання вимог Закону та Закону про повторні вибори відповідні регіональні телерадіоорганізації, з якими Центральна виборча комісія уклала угоди на розповсюдження матеріалів передвиборної агітації, склали та надіслали до Комісії попередні розклади ефірного часу трансляції передвиборних агітаційних теле-, радіопрограм із зазначенням дати і часу виходу їх в ефір (без зазначення конкретних учасників програм).

Відповідні регіональні друковані засоби масової інформації, з якими Центральною виборчою комісією було укладено угоди про опублікування передвиборних програм кандидатів у народні депутати України, також надіслали до Комісії конкретні дати виходу у світ номерів відповідних видань з програмами кандидатів із зазначенням місця розташування цих програм у кожному номері видання (номери шпальт).

З урахуванням цих документів, Комісією 26 листопада 2013 року було проведено необхідні жеребкування стосовно визначення черговості надання кандидатам у народні депутати України ефірного часу та друкування їх передвиборних програм (постанова Комісії від 26 листопада 2013 року № 361).

Процедура проведення жеребкувань відбувалася відповідно до постанови Центральної виборчої комісії від 14 травня 2013 року № 89 «Про порядок проведення жеребкування щодо черговості надання кандидатам у народні депутати України ефірного часу та друкування площ за рахунок і в межах коштів Державного бюджету України, виділених на підготовку і проведення виборів народних депутатів України».

Як свідчить аналіз, на повторних виборах депутатів кандидатами у народні депутати України не досить активно використовувалося надане їм право щодо припинення повноважень своїх довірених осіб. Так, за ініціативою кандидатів було припинено повноваження лише чотирьох довірених осіб.

За результатами жеребкувань відповідні матеріали

були направлені регіональним засобам масової інформації.

Таким чином, на повторних виборах депутатів Центральною виборчою комісією у повному обсязі та відповідно до вимог Закону було забезпечено гарантоване право кандидатів у народні депутати України здійснювати передвиборну агітацію за рахунок коштів Державного бюджету України, що виділяються на підготовку та проведення виборів.

Разом із тим, за наданою регіональними телерадіоорганізаціями інформацією правом проведення передвиборної агітації на регіональному телебаченні та радіо у період з 1 грудня 2013 року до 13 грудня 2013 року включно за рахунок коштів Державного бюджету України із 151 кандидата у народні депутати України, які балотувалися в одномандатних виборчих округах на повторних виборах депутатів, скористалися лише 78 кандидатів у народні депутати України на регіональному телебаченні та 72 кандидати – на регіональному радіо, у тому числі:

в окрузі № 94 – з 38 кандидатів – 7 на телебаченні та 12 на радіо;

в окрузі № 132 – з 11 кандидатів – 6 на телебаченні та 5 на радіо;

в окрузі № 194 – з 16 кандидатів – 10 на телебаченні та 8 на радіо;

в окрузі № 197 – з 16 кандидатів – 8 на телебаченні та 7 на радіо;

в окрузі № 223 – з 70 кандидатів – 47 на телебаченні та 40 на радіо.

Тобто, загалом правом проведення передвиборної агітації за рахунок коштів Державного бюджету України скористалися на телебаченні близько 52 відсотки кандидатів, а на радіо – менше 50 відсотків.

Як бачимо, необхідність фінансування державою передвиборної агітації кандидатів у народні депутати України на телебаченні та радіо викликає чимало запитань.

Враховуючи самостійне забезпечення Центральною виборчою комісією друкування передвиборних програм кандидатів у народні депутати України в регіональних друкованих засобах масової інформації, Комісією було опубліковано відповідні програми всіх кандидатів у народні депутати України, які на час такої публікації балотувалися в одномандатних виборчих округах.

Крім того, всі окружні виборчі комісії на виконання вимог частини другої статті 69 Закону та відповідно до постанови Центральної виборчої комісії від 25 липня 2012 року № 124 виготовили по дві тисячі примірників інформаційних плакатів кожного з кандидатів у народні депутати України, по два з яких було передано на кожен виборчу дільницю.

Гарантії діяльності політичних партій, кандидатів у народні депутати України, офіційних спостерігачів у виборчому процесі

На відміну від виборчої кампанії проміжних виборів депутата повторні вибори депутатів характеризувалися високою активністю суб'єктів виборчого процесу.

Так, більшість зареєстрованих кандидатів у народні депутати України для здійснення своїх повноважень скористались наданим їм Законом правом (частини третьої – тринадцятої статті 76) визначити із числа виборців для сприяння у проведенні виборчого процесу та представництва своїх інтересів довірених осіб.

Від кандидатів у народні депутати України, які балотувалися на повторних виборах депутатів, Центральною виборчою комісією станом на день голосування 15 грудня 2013 року було зареєстровано 246 довірених осіб, а саме:

- в одномандатному виборчому окрузі № 94 – 25 осіб;
- в одномандатному виборчому окрузі № 132 – 26 осіб;
- в одномандатному виборчому окрузі № 194 – 25 осіб;
- в одномандатному виборчому окрузі № 197 – 23 особи;
- в одномандатному виборчому окрузі № 223 – 147 осіб.

Згідно з частиною десятою статті 76 Закону довірена особа кандидата у депутати в одномандатному виборчому окрузі мала право в будь-який час звернутися до Центральної виборчої комісії із заявою про складення своїх повноважень. У свою чергу, кандидат у депутати в одномандатному виборчому окрузі згідно з частиною дев'ятою статті 76 Закону мав право в будь-який час до дня голосування звернутися із заявою до Центральної виборчої комісії про припинення повноважень його довіреної особи.

Контроль суспільства за процесом організації підготовки та проведення виборів, безперечно, є невід'ємною складовою принципів публічності та відкритості виборчого процесу, офіційно закріплених у Законі.

Однією з найбільш дієвих форм здійснення такого контролю є незалежне спостереження за ходом виборчої кампанії. Ефективне його здійснення є запорукою підвищення рівня довіри до виборів та легітимізації їх результатів громадянами України та світовим співтовариством.

Відповідно до Закону на повторних виборах депутатів право спостереження мали офіційні спостерігачі від громадських організацій, до статутної діяльності яких належали питання виборчого процесу та спостереження за ним, від кандидатів у народні депутати України, зареєстрованих у відповідних одномандатних виборчих округах, від іноземних держав та міжнародних організацій.

Під час перебігу виборчої кампанії з повторних виборів депутатів Центральною виборчою комісією було надано дозвіл мати офіційних спостерігачів 14 громадським організаціям, до статутної діяльності

яких належали питання виборчого процесу та спостереження за ним.

Від відповідних громадських організацій окремими виборчими комісіями було зареєстровано 2 962 офіційних спостерігачів, а саме:

- в одномандатному виборчому окрузі № 94 – 778 осіб (в середньому 6 на дільницю);
- в одномандатному виборчому окрузі № 132 – 1006 осіб (в середньому 5 на дільницю);
- в одномандатному виборчому окрузі № 194 – 373 особи (в середньому 4 на дільницю);
- в одномандатному виборчому окрузі № 197 – 533 особи (в середньому 4 на дільницю);
- в одномандатному виборчому окрузі № 223 – 272 особи (в середньому 3 на дільницю).

Крім того, окремими виборчими комісіями було також зареєстровано 6 145 офіційних спостерігачів від кандидатів у народні депутати України, а саме:

- в одномандатному виборчому окрузі № 94 – 1 150 осіб (в середньому 8 на дільницю);
- в одномандатному виборчому окрузі № 132 – 1 236 осіб (в середньому 7 на дільницю);
- в одномандатному виборчому окрузі № 194 – 471 особа (в середньому 6 на дільницю);
- в одномандатному виборчому окрузі № 197 – 927 осіб (в середньому 6 на дільницю);
- в одномандатному виборчому окрузі № 223 – 2 361 особа (в середньому 24 на дільницю).

На відміну від виборчої кампанії з проміжних виборів депутата, повторні вибори депутатів викликали більший інтерес з боку міжнародної спільноти. Так, для участі у спостереженні за ходом повторних виборів депутатів Центральною виборчою комісією було зареєстровано 78 офіційних спостерігачів від одинадцяти іноземних держав та 307 офіційних спостерігачів від десяти міжнародних організацій. Відтак, на один округ на повторних виборах депутатів припадало в середньому 77 міжнародних спостерігачів, тоді як у 2012 році цей показник становив 17 осіб.

Голосування та встановлення результатів повторних виборів депутатів

Визначальним етапом виборчого процесу є голосування та встановлення їх результатів.

Варто зауважити, що на відміну від чергових виборів народних депутатів України, на повторних виборах депутатів, як і на проміжних виборах депутата, дільничні виборчі комісії на своїх засіданнях склали лише один протокол – про підрахунок голосів виборців на виборчій дільниці в одномандатному виборчому окрузі. Відповідно окремими виборчими комісіями склали також один протокол – про підсумки голосування в одномандатному виборчому окрузі.

Бланки протоколів дільничних виборчих комісій за встановленою Центральною виборчою комісією формою, як і на чергових виборах народних депутатів України 28 жовтня 2012 року, виготовлялись Комісією централізовано та передавались дільничним виборчим комісіям через окружні виборчі комісії.

Відповідно до Закону з моменту закінчення голосування окружна виборча комісія на засіданні, яке продовжується безперервно до встановлення підсумків голосування в одномандатному окрузі, після прийняття і розгляду протоколів дільничних виборчих комісій про підрахунок голосів виборців на виборчих дільницях в одномандатному виборчому окрузі, у тому числі з поміткою «Уточнений», встановлює підсумки голосування в одномандатному окрузі.

Необхідно зазначити, що всі окружні виборчі комісії у період до 19 грудня 2013 року склали протоколи про підсумки голосування з повторних виборів депутатів. При цьому, у зв'язку з виявленням у протоколах окружних виборчих комісій одномандатних виборчих округів №№ 94, 194, 223 помилок та неточностей відповідні комісії рішеннями Центральної виборчої комісії зобов'язувалися вносити зміни до встановлених ними підсумків голосування виборців у межах відповідних одномандатних виборчих округів.

За підсумками голосування на повторних виборах депутатів Центральна виборча комісія на підставі протоколів окружних виборчих комісій про підсумки голосування в одномандатних виборчих округах, у тому числі з поміткою «Уточнений», на своєму засіданні 25 грудня 2013 року встановила та оголосила результати повторних виборів народних депутатів України в одномандатних виборчих округах №№ 94, 132, 194, 197, а на засіданні, що відбулося 26 грудня 2013 року – в одномандатному виборчому окрузі № 223, про що склала відповідні протоколи.

Щодо активності виборців на повторних виборах депутатів, то вона у відповідних одномандатних виборчих округах була значно нижчою, ніж на чергових виборах народних депутатів України 28 жовтня 2012 року. Лише в одномандатному виборчому окрузі № 94 активність виборців на цих виборах перевищила відповідний показник, що був на чергових виборах.

За результатами повторних виборів депутатів в одномандатних виборчих округах перемого здобули:

- в одномандатному виборчому окрузі № 94 – Бадаєв Р.Г., балотувався в порядку самовисування;
- в одномандатному виборчому окрузі № 132 – Круглов М.П., балотувався в порядку самовисування;
- в одномандатному виборчому окрузі № 194 – Поплавський М.М., балотувався в порядку самовисування;
- в одномандатному виборчому окрузі № 197 – Даценко Л.М., суб'єкт висування – політична партія Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»;

в одномандатному виборчому окрузі № 223 – Пилипшин В.П., балотувався в порядку самовисування.

Фінансове забезпечення підготовки та проведення повторних виборів депутатів

Витрати на підготовку та проведення повторних виборів депутатів здійснювалися за рахунок коштів Державного бюджету України за бюджетною програмою 6731020 «Проведення виборів народних депутатів України».

На підготовку та проведення повторних виборів депутатів Центральною виборчою комісією затверджено обсяг коштів у сумі 20 572,0 тис. грн, з яких видатки окружних виборчих комісій з виборів народних депутатів України одномандатних виборчих округів №№ 94, 132, 194, 197, 223, включаючи видатки відповідних дільничних виборчих комісій, становили 14 986,7 тис. грн.

Фактично на підготовку та проведення вказаних виборів використано 18 765,0 тис. грн, з яких видатки окружних виборчих комісій одномандатних виборчих округів №№ 94, 132, 194, 197, 223, включаючи видатки відповідних дільничних виборчих комісій, становили 13 992,9 тис. грн.

Використання бюджетних коштів на підготовку та проведення повторних виборів депутатів становить 90,4 відсотка від загальної суми затвердженого Комісією обсягу коштів.

Матеріально-технічне забезпечення повторних виборів депутатів

Належне матеріально-технічне та організаційно-методичне забезпечення окружних та дільничних виборчих комісій значною мірою впливає на якість підготовки процесу голосування.

Як відомо, основою підготовки голосування є забезпечення виборців виборчими бюлетенями.

Форму і тексти виборчих бюлетенів з повторних виборів народних депутатів України 15 грудня 2013 року для голосування в одномандатних виборчих округах №№ 94, 132, 194, 197, 223 було затверджено постановою Комісії від 20 листопада 2013 року № 348.

У зв'язку зі скасуванням реєстрації кандидатів у народні депутати України до тексту виборчих бюлетенів до моменту їх виготовлення були внесені відповідні зміни.

На замовлення Центральної виборчої комісії Державним підприємством «Поліграфічний комбінат «Україна» по виготовленню цінних паперів» виготовлено для голосування:

в одномандатному виборчому окрузі № 94 – 152 148 виборчих бюлетенів;

в одномандатному виборчому окрузі № 132 – 146 712 виборчих бюлетенів;

в одномандатному виборчому окрузі № 194 – 150 036 виборчі бюлетені;

в одномандатному виборчому окрузі № 197 – 142 388 виборчих бюлетенів;

в одномандатному виборчому окрузі № 223 – 174 873 виборчі бюлетені.

Відповідні кількості, як це передбачено частиною восьмою статті 80 Закону, на 0,5 відсотка перевищують кількість виборців, які включені до списків виборців на виборчих дільницях відповідних одномандатних виборчих округів.

Загалом на замовлення Комісії було виготовлено 766 157 виборчих бюлетенів.

Контроль за виготовленням виборчих бюлетенів на Державному підприємстві «Поліграфічний комбінат «Україна» по виготовленню цінних паперів» здійснювала контрольна комісія, утворена на виконання вимог частини четвертої статті 81 Закону постановою Центральної виборчої комісії від 20 листопада 2013 року № 349 за поданнями політичних партій, депутатські фракції яких зареєстровані в Апараті Верховної Ради України сьомого скликання, а саме: Всеукраїнського об'єднання «Свобода», Політичної партії «УДАР (Український Демократичний Альянс за Реформи) Віталія Кличка», Партії регіонів, Всеукраїнського об'єднання «Батьківщина», Комуністичної партії України.

Жодних зауважень щодо процесу виготовлення виборчих бюлетенів від зазначеної комісії до Центральної виборчої комісії не надходило.

У строки, встановлені Законом, виборчі бюлетені були передані Комісією окружним виборчим комісіям, а окружними виборчими комісіями – дільничним виборчим комісіям.

Таким чином, на день голосування всі дільничні виборчі комісії були забезпечені необхідною кількістю ви-

борчих бюлетенів.

Крім того, Центральна виборча комісія також забезпечила окружні та дільничні виборчі комісії нормативними документами, виборчою документацією та іншими засобами.

Зокрема, комісіям було передано:

Закони України «Про вибори народних депутатів України»;

збірники нормативно-правових актів Центральної виборчої комісії з питань підготовки та проведення повторних виборів народних депутатів України 15 грудня 2013 року в одномандатних виборчих округах №№ 94, 132, 194, 197, 223;

постанови Центральної виборчої комісії щодо організації підготовки та проведення повторних виборів народних депутатів України;

бланки протоколів дільничної виборчої комісії про підрахунок голосів виборців на звичайній (спеціальній) виборчій дільниці в одномандатному виборчому окрузі, з розрахунку по 100 примірників на кожен виборчу дільницю;

пакети зі спеціальною системою захисту, пломбувальні пристрої тощо;

бланки посвідчень голів, заступників голів, секретарів та членів виборчих комісій, офіційних спостерігачів;

інші бланки та зразки виборчої документації, матеріально-технічні цінності в кількості, необхідній для забезпечення роботи виборчих комісій.

* * *

Підсумовуючи, слід відзначити загальний позитивний висновок щодо оцінки виборчої кампанії повторних виборів депутатів, адже за їх результатами все-таки вдалося нівелювати термін «проблемний округ», що, на жаль, виник за підсумками виборів 28 жовтня 2012 року.



ОБСЄ/БЮРО ДЕМОКРАТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ ТА ПРАВ ЛЮДИНИ (ОБСЄ/БДПЛ)

ПОВТОРНІ ВИБОРИ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ УКРАЇНИ 15 грудня 2013 року¹

*ОБСЄ/БДПЛ Група експертів з виборчих питань
(Варшава, 30 січня 2014 року)*

КІНЦЕВИЙ ЗВІТ

I. РЕЗЮМЕ

На запрошення Міністерства закордонних справ України Бюро демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ (ОБСЄ/БДПЛ) 3 грудня відрядило групу експертів з виборчих питань (ГВП) для спостереження на повторних виборах народних депутатів України у п'яти округах. Повторні вибори проводилися у мажоритарних виборчих округах, де результати голосування були скасовані рішенням Центральної виборчої комісії (ЦВК) внаслідок неможливості встановлення результатів парламентських виборів 28 жовтня 2012 року. З урахуванням обмежених можливостей ГВП ОБСЄ/БДПЛ цей звіт відображає підсумки спостереження та оцінювання ходу повторних виборів, а також рекомендації щодо подальшого вдосконалення виборчого процесу. Цей документ має розглядатися у зв'язку з кінцевим звітом Місії ОБСЄ/БДПЛ зі спостереження за виборами (МСВ) до парламенту 2012 року, який містить більш комплексну оцінку виборчого процесу.

Повторні вибори відбувалися за мажоритарним компонентом змішаної виборчої системи України у п'яти округах. Результати спостереження на парламентських виборах у 2012 році продемонстрували, що змішана система повернула недоліки, які відмічалися під час її застосування у минулому. Законодавча база для прове-

дення повторних виборів загалом не змінилася у порівнянні з 2012 роком, тобто не було запроваджено жодних додаткових заходів задля забезпечення чесності виборчого процесу. З огляду на це, деякі проблеми, які МСВ ОБСЄ/БДПЛ спостерігала у 2012 році, також відмічалися під час повторних виборів, особливо щодо формування виборчих комісій, зловживання адміністративним ресурсом на користь деяких кандидатів, ознак підкупу виборців, а також відсутності прозорості під час підрахунку. Реєстрацію одного кандидата було скасовано після того, як суд встановив недотримання ним вимоги щодо проживання в країні, яку ОБСЄ/БДПЛ раніше рекомендувало переглянути. Втім, у ході повторних виборів також спостерігалися деякі покращення, зокрема у технічній процедурі реєстрації кандидатів, мирному перебігу передвиборної агітації, а також відносно спокійному та безпечному процесі визначення підсумків голосування.

Склалося враження, що ЦВК та окружні виборчі комісії (ОВК) добре організували технічні питання проведення виборів. Роботі ОВК певною мірою перешкоджали масові заміни членів дільничних виборчих комісій (ДВК), які, здається, були частково викликані спробами отримати політично заангажовану більшість у відповідних комісіях. Велика кількість кандидатів, зареєстрованих у 94 та 223 округах, також частково пояснювалася спробами вплинути на чесність ДВК.

¹ Англійська версія цього звіту є єдиним офіційним документом. Українською мовою надається неофіційний переклад.

Виборча кампанія здійснювалася у спокійному оточенні, а обсяги агітаційної діяльності були відносно невеликими. Кандидати мали можливість вільно доносити свої повідомлення до виборців, хоча робилися правдоподібні повідомлення про залякування, підкуп виборців, а також зловживання адміністративним ресурсом. Агітація відбувалася на тлі великомасштабних демонстрацій у Києві, і до цих протестів була прикута переважна увага ЗМІ. Кілька журналістів було побито або затримано під час висвітлення протестів, а в офісах трьох опозиційних видань були проведені обшуки з конфіскацією комп'ютерної техніки.

У день голосування ГВП ОБСЄ/БДПЛ відвідала незначну кількість виборчих дільниць у п'яти округах. Хід голосування на відвіданих дільницях відповідав законодавчим вимогам. Довжина виборчих бюлетенів у 94 та 223 округах ускладнювала для деяких виборців пошук кандидата, за якого вони бажали проголосувати. Експерти Групи спостерігали ознаки можливого підкупу виборців у 94 окрузі. Склалося враження, що списки виборців на звичайних виборчих дільницях були загальом у гарному стані. Відповідно до закону, громадяни у лікарнях та в'язницях в усіх п'яти округах мали право голосувати, навіть якщо вони не були зареєстровані у відповідному окрузі. На деяких з цих спеціальних виборчих дільниць кандидат, що переміг, отримав дуже велику кількість голосів у порівнянні з іншими кандидатами.

Процес підрахунку голосів спостерігався на трьох виборчих дільницях у трьох округах. На двох виборчих дільницях у 132 та 194 окрузі процес отримав позитивну оцінку, але на виборчій дільниці у 223 окрузі підрахунок не був прозорим, а також відмічалися явні порушення закону про вибори. На всіх дільницях, де велося спостереження підрахунку, склалося враження, що голови ДВК не знали правил надання протоколів спостерігачам.

Встановлення підсумків голосування інколи було хаотичним та напруженим у деяких округах, але загалом процес був спокійніший у порівнянні з тим, що було у тих самих округах у 2012 році. Приміщення ОВК були занадто малі, щоб вмістити ту кількість людей, які мали право бути присутніми, але ефективні засоби безпеки перешкоджали зовнішнім порушенням. Попередні результати оприлюднювалися на веб-сайті ЦВК з розбивкою по виборчих дільницях. Результати були оголошені протягом одного тижня після дня голосування.

II. ВСТУП ТА ПОДЯКИ

На запрошення Міністерства закордонних справ України до спостереження на повторних виборах до парламенту 15 грудня Бюро демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ (ОБСЄ/БДПЛ) 3 грудня відрядило Групу експертів з виборчих питань (ГВП). ГВП ОБСЄ/БДПЛ очолив Джонатан Стоунстріт, а до її складу увійшли сім експертів з виборчих питань з семи країн-учасниць ОБСЄ. ГВП ОБСЄ/БДПЛ у своєму складі не мала довгострокових або короткострокових спостерігачів.

Висновки цього звіту стосуються всіх п'яти округів, де проводилися повторні вибори. ГВП ОБСЄ/БДПЛ звертала увагу на кілька аспектів виборчого процесу, особливо на законодавчу базу, управління виборчим процесом, ЗМІ, а також скарги та звернення. Хоча члени Групи відвідали незначну кількість виборчих дільниць у кожному окрузі та були присутні під час встановлення підсумків голосування у трьох округах, ГВП ОБСЄ/БДПЛ не здійснювала систематичного та комплексного спостереження перебігу подій у день голосування. Оцінки та рекомендації, представлені у цьому звіті, випливають із зобов'язань ОБСЄ щодо демократичних виборів, інших міжнародних стандартів та українського законодавства. Цей звіт має розглядатися у зв'язку з кінцевим звітом Місії ОБСЄ/БДПЛ зі спостереження за виборами (МСВ) до парламенту 28 жовтня 2012 року, який містить більш комплексний аналіз виборчого процесу.²

ГВП ОБСЄ/БДПЛ висловлює свою подяку Міністерству закордонних справ України за запрошення спостерігати на виборах, а також Центральній виборчій комісії (ЦВК) за співпрацю та забезпечення акредитаційних документів. ОБСЄ/БДПЛ також бажав висловити вдячність іншим державним та місцевим органам влади, політичним партіям та громадянському суспільству за їхню допомогу та співпрацю, а також дипломатичним представництвам країн-учасниць ОБСЄ і міжнародним організаціям за співробітництво під час усього періоду роботи ГВП. ОБСЄ/БДПЛ вдячне Координатору проєктів ОБСЄ в Україні за постійну підтримку.

III. ВИБОРЧА СИСТЕМА ТА ПОЛІТИЧНИЙ КОНТЕКСТ

Однопалатний парламент (Верховна Рада), що складається з 450 членів, обирається строком на п'ять років за змішаною виборчою системою. Половина народних депутатів обирається за пропорційною системою із закритими партійними списками у єдиному загально-

² Усі попередні звіти ОБСЄ/БДПЛ щодо України можна знайти на: www.osce.org/odihr/elections/ukraine.

національному виборчому округу з п'ятипроцентним бар'єром; решта 225 депутатів обирається в одномандатних виборчих округах за мажоритарною системою простою більшістю голосів. Змішана виборча система була повернута напередодні парламентських виборів 28 жовтня 2012 року; у 2006 та 2007 роках вибори проводилися за пропорційною системою.

Повторні вибори народних депутатів були організовані у п'яти округах для заповнення мажоритарних місць у парламенті, які залишилися вільними внаслідок скасування результатів виборів у цих округах на парламентських виборах у 2012 році. За результатами виборів 2012 року пропрезидентська Партія регіонів збільшила своє представництво у Верховній Раді та отримала більшість за рахунок підтримки кандидатів, обраних як самовисуванці. На час проведення повторних виборів фракція Партії регіонів у парламенті мала 207 членів. Інші великі партії, що були представлені парламентськими фракціями станом на грудень 2013 року, це три партії, які створили Об'єднану опозицію – «Батьківщина» (90 депутатів), Український демократичний альянс за реформи («УДАР», 42 депутати), «Свобода» (36 депутатів) та Комуністична партія (32 депутати). Кількість позафракційних депутатів, більшість з яких були обрані як самовисуванці, становила 35. Повернення мажоритарного компоненту у виборчу систему на виборах 2012 року змінило політичну картину, посиливши більшість Партії регіонів.

Мажоритарний компонент системи також сприяв збільшенню обсягів перешкоджання здійсненню виборчого права, фальшувань та інших порушень виборчого законодавства у 2012 році. У кінцевому звіті МСВ ОБСЄ/БДПЛ щодо парламентських виборів 2012 року в Україні відмічалось, що «випадки переслідування, залякування та зловживання адміністративним ресурсом спостерігалися у значній кількості виборчих округів» всупереч пунктам 5.4, 7.6 та 7.7 документа Копенгагенської наради. Процес визначення підсумків голосування тривав два тижні та характеризувався серйозними відхиленнями у 25 округах, де здійснювалося спостереження. 5 листопада 2012 року ЦВК прийняла постанову, яка фактично скасувала результати виборів у п'яти мажоритарних округах (94 – Київська область, 132 – Миколаївська область, 194 – Черкаська область, 197 – Черкаська область та 223 – м. Київ) з підстав «неможливості встановити справжні результати», оскільки вибори не відповідали Конституції та виборчому законодавству. Опозиційні партії заявляли, що протоколи виборчих дільниць з результатами голосування свідчили про те, що насправді кандидати від опозиції перемогли в усіх п'яти округах.

Оскільки закон про вибори не містить чітких положень щодо проведення повторних виборів у такому випадку, повторні вибори у цих округах не можна було провести, поки парламент не створив для них правового підґрунтя. З цієї причини повторні вибори у п'яти округах були організовані майже через рік після виборів 2012 року.³ 5 вересня 2013 року парламент прийняв спеціальний закон про повторні вибори у мажоритарних округах 94, 132, 194, 197 та 223, призначивши повторні вибори на 15 грудня 2013 року.

Слід розглянути можливості для внесення поправок до виборчого законодавства, щоб передбачити можливості для проведення повторних виборів у тих випадках, коли порушення закону могли вплинути на результати, а також передбачити кінцеві терміни, визначивши строки проведення повторних виборів.

Повторні вибори відбувалися на тлі масових протестів, викликаних рішенням українського уряду не підписувати Угоду про асоціацію з Європейським союзом. Кількість учасників демонстрацій збільшилася після спроби міліції застосувати силу для розгону протестувальників на центральній площі Києва вночі 30 листопада 2013 року. Опозиційні партії приєдналися до демонстрації, а Партія регіонів згодом організувала зустрічну демонстрацію. Незважаючи на постійну присутність десятків тисяч демонстрантів, протести були загалом мирними протягом виборчого періоду.

Лідер опозиційної партії «Батьківщина» Юлія Тимошенко продовжує відбувати покарання у в'язниці за результатами судового слухання, яке Парламентська асамблея ОБСЄ та Парламентська асамблея Ради Європи критикували як несправедливе. Юрій Луценко, ще один опозиційний лідер, який перебував у в'язниці на виборах 2012 року, був амністований у квітні 2013 року.

IV. ЗАКОНОДАВЧА БАЗА

Законодавча база, що регулювала ці вибори, складалася з Конституції, Закону «Про вибори народних депутатів України» від 2011 року (далі – закон про вибори), Закону України «Про Центральну виборчу комісію» та Закону України «Про Державний реєстр виборців» (ДРВ). Також застосовувалися положення інших законів, включаючи Кодекс адміністративного судочинства та Кримінальний кодекс. Крім спеціального закону про проведення повторних виборів у п'яти округах,⁴ законодавство з регулювання повторних ви-

³ Довибори відбулися у 224 окрузі у Севастополі 7 липня 2013 року.

⁴ Закон України «Про повторні вибори народних депутатів України в одномандатних виборчих округах №№ 94, 132, 194, 197, 223» був чинний лише на цих виборах.

борів залишилося майже незмінним у порівнянні з тим, що застосовувалося під час парламентських виборів у 2012 році.⁵ Інструкції та постанови ЦВК, що доповнювали законодавчу базу у 2012 році, також залишилися чинними. Поправки до виборчого законодавства щодо регулювання парламентських виборів були прийняті парламентом у листопаді 2013 року та підписані Президентом Віктором Януковичем 20 грудня, але вони набудуть чинності лише у лютому 2014 року.

Нові правила щодо цих виборів, запроваджені спеціальним законом про проведення повторних виборів та постановою ЦВК від 3 жовтня 2013 року про внесення поправок до деяких підзаконних актів 2012 року, стосувалися скорочених термінів та незначних процедурних змін. Деякі аспекти були покращені у порівнянні з 2012 роком, включаючи право міжнародних спостерігачів отримувати копії протоколів виборчих комісій, а також зміни у системі висунування та обрання членів окружних та дільничних виборчих комісій. Втім, на цей процес впливали недоліки, згадані у кінцевому звіті МСВ ОБСЄ/БДПЛ щодо парламентських виборів 2012 року, а також у спільних правових аналізах ОБСЄ/БДПЛ та Європейської комісії Ради Європи за демократію через право (Венеціанська комісія), які не були усунуті на повторних виборах. Зокрема, проблеми стосувалися процесу реєстрації кандидатів, призначення посадових осіб органів, відповідальних за проведення виборів, недостатнього забезпечення дотримання правил передвиборної агітації та роботи ЗМІ, системи скарг та звернень.

Роль судової гілки влади у процесі обмежена вирішенням виборчих спорів. Внаслідок загальної недовіри до судової системи, а також непослідовності деяких судових рішень багато співрозмовників ГВП ОБСЄ/БДПЛ вважали, що судам бракує незалежності.

V. УПРАВЛІННЯ ВИБОРЧИМ ПРОЦЕСОМ

A. Виборчі комісії

Як і вибори до парламенту у 2012 році, повторні вибори у п'яти округах проводили ЦВК, окружні виборчі комісії (ОВК) та дільничні виборчі комісії (ДВК). Після виборів 2012 року у ЦВК змінився Голова. Політичні партії в цілому висловили довіру до технічного аспекту проведення виборів, але опозиційні партії відчували, що загальний рівень довіри до ЦВК був підірваний її рішеннями після дня голосування у 2012 році. Вони ви-

словили занепокоєння щодо майбутнього складу ЦВК, оскільки строк повноважень більшості її членів закінчується у травні 2014 року, а новий закон про ЦВК не містить чіткого визначення складу ЦВК.

Механізм подання кандидатур на посади членів ЦВК має бути переглянутий та конкретизований, а парламент має спробувати досягти ширшої згоди щодо майбутнього складу ЦВК, щоб забезпечити довіру до цієї інституції з боку українських політичних партій та виборців.

П'ять ОВК були створені за поданням партій; п'ять парламентських груп мали гарантоване представництво в ОВК, а решта посад розподілялася шляхом жеребкування серед партій та кандидатів, які брали участь у виборах. На повторних виборах проводилися окремі жеребкування для кожної ОВК. Слід відмітити, що у трьох округах – 132, 194 та 223 – частина членів ОВК вже працювали разом в інших округах у 2012 році: в ОВК 132 чотири члени працювали в ОВК 129; в ОВК 194 п'ять членів працювали в ОВК 222; в ОВК 223 чотири члени працювали в ОВК 94.⁶ Більшість цих членів у 2013 році висунули інші партії, ніж у 2012 році. Неясно, як нібито різні партії могли скоординувати масивне переведення членів ОВК з одного округу до іншого.

ОВК проводили підготовку до виборів за скороченими термінами, хоча створення ДВК у визначений законом строк було проблематичним принаймні в одному окрузі. У кожному окрузі всі ДВК мали членів, висунутих партіями, представленими фракціями у парламенті. Решта членів кожної ДВК обиралася шляхом жеребкування з-поміж кандидатур, поданих кандидатами, які змагалися в окрузі, та партій, що висунули кандидатів, які змагалися в окрузі.

Багато кандидатів та партій, що брали участь у жеребкуванні для призначення членів ДВК, висунули людей, яких пізніше було відкликано. У деяких випадках повідомлялося, що члени ДВК навіть не знали, що їх було висунуто, а імена та особисті дані часто були просто скопійовані з баз даних. Відкликання були такими масовими, що член ОВК 223 повідомив ГВП ОБСЄ/БДПЛ, що деякі ДВК не могли зібрати кворум для першого засідання і підробили підписи деяких відсутніх членів ДВК; ОВК прийняла цю ситуацію, щоб забезпечити продовження виборчого процесу. Робота ОВК також ускладнювалася масивним відкликанням та повторним висунуванням членів ДВК, що тривали до дня виборів.

⁵ Наприклад, закон, що передбачав використання веб-камер на виборчих дільницях, стосувався лише виборів 2012 року; він не застосовувався на повторних виборах.

⁶ Ці цифри зведені з інформації, оприлюдненої на веб-сайті ЦВК: www.cvk.gov.ua/vnd_2012_en/.

Переведення груп членів ОВК з одного виборчого округу до іншого, висування «технічних» кандидатів з метою забезпечення участі у жеребкуванні на призначення членів ДВК, а також масштабні відкликання членів ДВК – все це свідчить про те, що процес висування членів ОВК та ДВК використовувався деякими партіями для маніпуляцій з метою отримання політичної переваги, а також про те, що багато дрібних партій використовуються для отримання додаткового представництва у комісіях. Це обходить мету закону, спрямованого на забезпечення збалансованого політичного представництва у виборчих комісіях, та підриває суспільну довіру до чесності управління виборчими процесами.

Більшість представників партій та кандидатів, з якими зустрічалися експерти ГВП ОБСЄ/БДПЛ, були задоволені проведенням жеребкування для призначення членів ОВК та ДВК. Втім, багато хто висловив розчарування внаслідок великої кількості кандидатів, які, здавалося, були висунуті у першу чергу для участі у жеребкуванні та отриманні місць у ДВК. У разі їхнього призначення такі члени ДВК на практиці замінювалися, а їхнє місце посідали люди, які представляли основних кандидатів.

Слід розглянути можливості для забезпечення більшої стабільності складу ОВК та ДВК, щоб побудувати суспільну довіру до управління виборчим процесом.

В. Реєстрація виборців

Процедури підготовки та оновлення списків виборців визначені законом про вибори та законом про ДРВ. Органи ведення ДРВ дотримувалися встановлених законом строків щодо надсилання попередніх та уточнених списків виборців. Загалом до попередніх списків виборців було включено 760 248 виборців у п'яти округах;⁷ уточнені списки виборців, що використовувалися у день голосування, містили відомості про 756 008 виборців, включаючи 11 446 виборців на 44 спеціальних виборчих дільницях.⁸ До адміністративних судів було подано 156 звернень щодо внесення змін до списків виборців.⁹

ДВК вчасно надіслали запрошення із зазначенням виборчої дільниці виборця. Громадяни мали можливість перевірити попередні списки виборців та вимагати включення або виправлення їхніх даних. Втім, непослідовний підхід до права виборця перевірити списки виборців, згаданий у кінцевому звіті МСВ у 2012 році, також спостерігався на повторних виборах. На деяких виборчих дільницях виборці могли перевіряти весь спи-

сок, а на інших їм дозволялося перевіряти лише свої власні дані та відомості членів їхніх сімей.

За рішенням ЦВК 2012 року виборці могли звернутися з проханням про тимчасову зміну виборчої адреси у межах округу, в якому вони були зареєстровані. Виборці не мали права вимагати тимчасової зміни виборчої адреси в іншому окрузі. Однак, як у 2012 році, громадяни в лікарнях та в'язницях у межах округу у день голосування включалися до списку виборців спеціальної виборчої дільниці відповідного закладу, навіть якщо вони були зареєстровані в іншому окрузі. Це створює лазівку, що дозволяє громадянам, які не проживають в окрузі, проголосувати у цьому окрузі, навіть якщо вони перебувають у ньому випадково.

Для забезпечення рівного ставлення та рівності голосування рекомендується, щоб на повторних та додаткових виборах громадяни, які тимчасово перебувають у закладах, включалися до списку виборців відповідної виборчої дільниці, тільки якщо їхня виборча адреса зареєстрована у цьому окрузі.

VI. РЕЄСТРАЦІЯ КАНДИДАТІВ

Загалом у п'яти одномандатних округах змагався 151 кандидат: 38 у 94 окрузі, 11 у 132 окрузі, 16 у 194 та 197 окрузі, 70 у 223 окрузі. З них 43 кандидати були висунуті політичними партіями та 108 були самовисуванцями. Лише 22 кандидати – жінки (14,5 відсотка).

Стаття 76 Конституції передбачає, що кандидатом у народні депутати можуть бути громадяни, які мають право голосу, досягли віку мінімум 21 рік та проживають в Україні протягом останніх п'яти років. Також передбачається, що громадяни, які мають судимість за вчинення умисного злочину, не можуть бути обраними, якщо ця судимість не була погашена.

Кандидат може висуватися політичною партією або самостійно. «Батьківщина», «УДАР» і «Свобода» домовилися, що лише одна з цих партій буде висувати кандидата у визначеному окрузі, і що вони будуть підтримувати кандидатів одна одної. На повторних виборах п'ять опозиційних кандидатів, які балотувалися у 2012 році, були висунуті повторно у відповідних округах (чотири від «Батьківщини» і один від «Свободи»). Партія регіонів не висувала кандидатів, хоча відомі члени партії балотувалися у деяких округах як самовисуванці. Комуністична партія висунула своїх кандидатів в усіх п'яти округах.

⁷ Відповідно до інформації, отриманої від ЦВК 9 грудня 2013 року.

⁸ За інформацією ЦВК від 18 грудня 2013 року.

⁹ За інформацією ЦВК від 13 грудня 2013 року.

Процес реєстрації був інклюзивний, і заявники мали можливість виправляти та доповнювати заяви, навіть якщо не вистачало якоїсь інформації, що є покращенням. З 16 жовтня до 14 листопада ЦВК отримала 268 заяв; 57 з них були відхилені, оскільки заявники не надали всіх документів, необхідних для реєстрації, а один заявник відмовився від участі. Сім відмов були оскаржені у суді, який підтримав рішення ЦВК в усіх інстанціях. До 19 листопада – кінцевий термін остаточної реєстрації кандидатів – ЦВК зареєструвала 210 кандидатів.

Закон про вибори дозволяє кандидатам зніматися з реєстрації у період, що закінчується за дванадцять днів до дня голосування, тобто після кінцевого терміну для висування членів ДВК та ОВК.¹⁰ До 2 грудня 58 кандидатів відкликали свої заяви. Співрозмовники експертів ГВП ОБСЄ/БДІПЛ стверджували, що більшість з цих кандидатів були зареєстровані лише для того, щоб взяти участь у жеребкуванні для представництва у ДВК. Крім цього, велика кількість кандидатів у 94 та 223 округах і реєстрація кандидатів з однаковими або схожими прізвищами з провідними кандидатами або іншими політичними діячами (так звані «клони») були спробами заплутати виборців.

Реєстрацію шести кандидатів було оскаржено громадянами у суді, який підтримав рішення ЦВК у п'яти випадках.¹¹ Реєстрацію пана Романюка, висунутого «Батьківщиною» у 94 окрузі, було скасовано після того, як Вищий адміністративний суд підтримав рішення Київського апеляційного адміністративного суду, наказавши ЦВК скасувати його реєстрацію.¹² Суд постановив, що ЦВК не перевірила інформацію щодо відповідності Романюка вимозі щодо п'ятирічного терміну проживання в країні.¹³ Різний підхід суду до справ, порушених зі схожих підстав, сприймався багатьма співрозмовниками ГВП ОБСЄ/БДІПЛ як заангажований або дискреційний.

ЦВК поінформувала ГВП ОБСЄ/БДІПЛ про те, що різні судові рішення щодо цензу осілості під час повтор-

них та попередніх виборів не надають чіткого розуміння застосування відповідної вимоги до кандидатів у послідовний спосіб, і що вона, можливо, буде звертатися до Конституційного суду за роз'ясненням.

З урахуванням розбіжностей у тлумаченні та застосуванні конституційної та правової вимоги щодо п'ятирічного терміну проживання судами ГВП ОБСЄ/БДІПЛ нагадує, що ОБСЄ/БДІПЛ та Венеціанська комісія констатували, що вимога п'ятирічного терміну проживання для кандидатів на національних виборах не відповідає принципам демократичних виборів відповідно до пункту 7 документа Копенгагенської наради ОБСЄ,¹⁴ пункту 15 Загального коментаря статті 25 Комітету ООН з прав людини та пункту I.1.1.c Кодексу належної практики у виборчих справах Венеціанської комісії.

ГВП ОБСЄ/БДІПЛ нагадує давню рекомендацію щодо перегляду вимоги стосовно цензу осілості для кандидатів на загальнонаціональних виборах та приведення її у відповідність до міжнародних зобов'язань та належної практики.

VII. ПЕРЕДВИБОРНА АГІТАЦІЯ

Загальна атмосфера передвиборної агітації була спокійна, агітаційні заходи були відносно немасштабні та затьмарювалися протестами, що відбувалися у Києві. Більшість опозиційних кандидатів вирішили приєднатися до протестувальників, що обмежило їхню агітаційну діяльність. На відміну від 2012 року, не повідомлялося про жодні випадки насильства, пов'язані з виборами. Загалом, кандидати мали можливість вільно агітувати та доносити свої повідомлення до виборців. Однак, 9 грудня спеціальні підрозділи міліції здійснили рейд на штаб партії «Батьківщина» та конфіскували сервери. У двох округах опозиційні кандидати заявляли про тиск з боку міліції на працівників виборчих штабів.¹⁵

¹⁰ Кінцевий термін висування кандидатів у члени ДВК – 17 днів до дня голосування (27 листопада).

¹¹ Кандидати Булатецький, Поплавський та Радущкий (194); Осипенко (94) та Корнацький (132).

¹² У справі Булатецького оскаржувалося дотримання ним вимоги щодо терміну проживання; у справі Корнацького оскаржувалося його громадянство. Обидві скарги були відхилені судом, оскільки вони були подані після закінчення 5-денного терміну, відведеного на оскарження рішень ЦВК. Водночас, у справі Романюка скарга була прийнята, оскільки заявник стверджував, що ЦВК виявила бездіяльність щодо перевірки заяв про невідповідність Романюка вимозі щодо терміну проживання, і що ЦВК, таким чином, порушила положення статті 61.4 Закону про вибори. Суд розглянув справу по суті та наказав ЦВК скасувати його реєстрацію.

¹³ Пан Романюк – один з двох провідних кандидатів на момент скасування результатів виборів у 94 окрузі у 2012 році – залишив Україну у лютому 2013 року, коли проти нього було порушено кримінальну справу.

¹⁴ Пункт 7 документа Копенгагенської наради ОБСЄ 1990 року: «Для того, щоб воля народу слугувала основою влади уряду, країни-учасниці [...] (7.5) поважають право народу намагатися отримати політичні або державні посади особисто або у якості представників політичних партій або організацій без дискримінації».

¹⁵ В ОВК 197 експертам ГВП ОБСЄ/БДІПЛ надали відеоматеріали із заявою про те, що вони свідчать про залякування працівників виборчого штабу міліціонерами від імені опозиційного кандидата. В ОВК 132 опозиційний кандидат заявив про тиск з боку міліції на працівників його компанії.

Кандидати проводили невеликі зустрічі з виборцями та встановлювали палатки для розповсюдження агітаційних матеріалів. Бігборди та плакати можна було побачити в усіх округах, а кандидати здійснювали певну кампанію у місцевих ЗМІ. Розповсюдження агітаційних матеріалів із «чорним піаром» – матеріалів, начебто надрукованих від імені кандидата, але з негативною або неправдивою інформацією про кандидата – знову виявилось відносно поширеним явищем.

Не було здійснено значних зусиль у напрямі розслідування або припинення порушень законодавства, включаючи численні твердження про підкуп виборців, деякі випадки зловживання адміністративним ресурсом та тиску на державних службовців. Це вплинуло на справедливість агітаційної кампанії. Громадські організації спостерігачів ОПОРА та Комітет виборців України (КВУ) оприлюднювали звіти про виявлені випадки підкупу виборців у ході виборчої агітації у 194 та 233 округах. ОПОРА повідомила ГВП ОБСЄ/БДПЛ, що вона передала відеодокази підкупу виборців у цих округах офіційним органам.

Достовірні повідомлення про поодинокі випадки зловживання адміністративним ресурсом були отримані від ОПОРИ та КВУ в 94 та 132 округах, де місцеві посадовці висувалися кандидатами, особливо це стосувалося участі представників органів влади в агітаційних заходах. ГВП ОБСЄ/БДПЛ стало відомо, що у 94 округах принаймні одна місцева газета – «Дніпровський проспект» м. Українка – регулярно писала про п. Бадаєва, представника Партії регіонів в облраді, без забезпечення рівного висвітлення інших кандидатів. Веб-сайт Васильківської районної державної адміністрації у 94 округах також розміщав інформацію у рамках передвиборної кампанії цього кандидата. В 132 округах 9 грудня кандидат (місцевий губернатор, який пішов у відпустку на період виборів) провів зустріч із виборцями, на якій директор сільської школи попросив бути присутніми вчителів. Державний службовець у тому ж окрузі повідомив експертам ГВП ОБСЄ/БДПЛ, що голова міської адміністрації змушував його звільнитися внаслідок підтримки членами сім'ї опозиційного кандидата. Такі випадки вказують на те, що місцеві адміністрації часто не могли залишатися неупередженими під час виборчого процесу, як вимагає закон.

Слід вжити заходів проти кандидатів та посадових осіб, які порушують правила щодо зловживання адміністративним ресурсом. Такі зловживання можуть каратися адміністративними санкціями для винних посадовців та фінансовими санкціями для виборчого фонду кандидатів.

VIII. ЗМІ

A. Умови роботи ЗМІ

Незважаючи на широкий спектр засобів масової інформації, що працюють в Україні,¹⁶ брак незалежності медійної системи від політичних або корпоративних інтересів, а також зростаюча концентрація власності у кількох медіа-холдингах сприяють політичній поляризації повідомлень у ЗМІ. Державна Національна телерадіокомпанія, до якої належать регіональні та муніципальні канали, поки що не перетворена на громадського мовника і тому залишається під впливом уряду. Телебачення залишається основним джерелом інформації для громадян, але медіадослідження демонструє, що Інтернет посилює свою присутність та пропонує широке коло поглядів.¹⁷

З початку демонстрацій у Києві ЗМІ переважно зосереджувалися на протестах та реакції уряду, і висвітлення передвиборної кампанії у новинах було досить обмеженим. Водночас, передвиборні програми транслювалися державними місцевими телеканалами. У Черкаській області, наприклад, експерти ГВП ОБСЄ/БДПЛ відмітили, що 17 кандидатів взяли участь у телепрограмі для представлення своєї платформи. Ознаки прихованої політичної реклами, замаскованої як новини, помічені під час попередніх виборів, також повідомлялися ГВП ОБСЄ/БДПЛ.

Багато співрозмовників ОБСЄ/БДПЛ висловлювали занепокоєння рівнем насильства та залякування журналістів у 2013 році. Відповідно до зобов'язань ОБСЄ, країни-учасниці ОБСЄ мають засуджувати напади проти свободи слова, визначити засоби захисту та забезпечити притягнення до відповідальності винних у цих нападах, а також створити умови для незалежного, прискореного та ефективного розслідування таких нападів.¹⁸

У період з 29 листопада до 1 грудня до прибуття ГВП ОБСЄ/БДПЛ понад 50 українських та міжнародних журналістів зазнали фізичних нападів та тілесних ушкод-

¹⁶ За офіційними даними Національної ради з питань телебачення і радіомовлення, існує 30 телеканалів та 15 радіостанцій з ліцензією на загальнонаціональне мовлення, 76 місцевих телеканалів та 57 місцевих радіостанцій. «Звіт Національної ради з питань телебачення і радіомовлення 2012 р.» розміщений на: <http://nrada.gov.ua/userfiles/file/2013/Zvitna%20informacia/zvit2012.pdf>.

¹⁷ За даними дослідження від 19 лютого 2013 року, проведеного «Інтерньюз», телебачення є найбільш популярним джерелом інформації для 87 відсотків українців. Інтернет слугує додатковим джерелом для 42 відсотків, а друковані ЗМІ – для 40 відсотків, www.umedia.kiev.ua/english/media-research/444-internews-survey-reveals-the-internet-is-a-key-source-of-news-for-nearly-half-of-ukrainians.html#Uqq5MZqIrIU.

¹⁸ Як зазначається у Підсумковому документі Будапештського саміту 1994 р. та у Спільних деклараціях Спеціального доповідача ООН з питань свободи думки і слова, Представника ОБСЄ з питань свободи ЗМІ та Спеціального доповідача Організації американських держав (ОАД) з питань свободи слова 2000, 2002, 2006, 2009, 2010 та 2012 рр.

жень під час висвітлення громадських протестів у Києві. 2 грудня представник ОБСЄ з питань свободи ЗМІ висловила занепокоєння масштабами насильства проти журналістів.¹⁹ Спільна заява 40 українських та міжнародних спостережних організацій ЗМІ також засудила напади на працівників ЗМІ під час масових демонстрацій у Києві.²⁰ Деякі журналісти були затримані начебто з приводу участі у заворушеннях.²¹ 9 грудня у трьох опозиційних засобах масової інформації, розташованих у Києві,²² відбувся рейд спецпідрозділів міліції з вилученням комп'ютерної техніки без надання пояснень.

Компетентні органи повинні вжити всіх необхідних заходів для захисту журналістів та засобів масової інформації від нападів, а також забезпечити належне розслідування злочинів, скоєних проти них.

В. Правове поле щодо ЗМІ

Законодавство щодо ЗМІ стосовно повторних виборів залишилося незмінним у порівнянні з парламентськими виборами 2012 року. Конституція передбачає свободу слова без цензури. Закони щодо ЗМІ загалом забезпечують надійну базу для свободи медіа, хоча співрозмовники ГВП ОБСЄ/БДІПЛ порушували питання відсутності уніфікованого виконання.²³

Закон про вибори передбачає, що висвітлення діяльності кандидатів засобами масової інформації має бути рівним та неупередженим, а виборцям має надаватися різностороння, об'єктивна та неупереджена інформація. За законом, державні електронні та друковані ЗМІ мають надавати всім кандидатам безкоштовний ефірний час. ЦВК розпорядилася виділити 20 хвилин кожному кандидату на державних телерадіоканалах, а також опублікувати виборчі програми у державних друкованих ЗМІ.²⁴ Незважаючи на це, ГВП ОБСЄ/БДІПЛ отримала інформацію, що кілька кандидатів не скористалися цією пропозицією, що викликало сумніви у дійсності їхньої зацікавленості у змаганні на цих виборах. Надання платного ефірного часу дозволяється на основі рівних можливостей без обмежень обсягів часу.

Закон про вибори не визначає чітко, який орган відповідає за нагляд за діяльністю ЗМІ під час виборів. Станом на час підготовки цього звіту Національна рада з питань телебачення і радіомовлення – наглядовий орган ЗМІ – не оприлюднювала звітів про висвітлення виборів у ЗМІ. Ефективний медіамоніторинг та механізм гарантування кандидатам оперативного реагування у разі порушень не був запроваджений. Однак, політичні партії та кандидати не подавали скарг щодо висвітлення у ЗМІ до ЦВК або Національної ради з питань телебачення і радіомовлення.

Закон про вибори має визначити орган, відповідальний за нагляд висвітлення виборів у ЗМІ, із зазначенням завдань та обов'язків, а також забезпечити ефективне та вчасне вжиття заходів у разі порушень.

ІХ. СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ВИБОРАМИ

Закон про вибори дозволяє громадянам та міжнародним спостерігачам здійснювати спостереження під час усього виборчого процесу. НУО, участь яких у виборчому процесі та спостереженні передбачена їхніми статутами, і які були зареєстровані ЦВК, можуть висувати громадських спостерігачів, що мають отримати акредитацію від ОВК. Крім цього, кожен кандидат в одномандатних виборчих округах має право призначати довірених осіб та спостерігачів, які представляють кандидата та спостерігають за виборчим процесом.

Акредитація спостерігачів була інклюзивною. На повторних виборах ОВК акредитували 2962 громадських спостерігачів від 14 українських НУО. ЦВК акредитувала 385 міжнародних спостерігачів. Кандидати у п'яти одномандатних виборчих округах висунули 249 довірених осіб та 6 145 спостерігачів для присутності на виборчих дільницях у день голосування.

Найбільші громадські організації зі спостереження – Громадянська мережа ОПОРА та КВУ – здійснювали довгострокове спостереження та надіслали понад 1 000 короткострокових спостерігачів у день голосування. ОПОРА проводила паралельний підрахунок голосів (ППГ) у трьох з п'яти виборчих округів.²⁵ ППГ загалом

¹⁹ Див. Заяву «Представник ОБСЄ висловлює занепокоєння масштабами насильства проти журналістів», www.osce.org/fom/109108.

²⁰ «Всесвітнє засудження брутальних нападів на більш ніж 50 журналістів в Україні», www.ifex.org/ukraine/2013/12/10/attacks_condemned/.

²¹ 10 грудня Олег Панас, львівський фотограф, був засуджений до двох місяців позбавлення волі Печерським районним судом м. Києва за обвинуваченням в участі у заворушеннях. За схожим обвинуваченням 10 грудня грузинським журналістам телеканалу «Табула» був вручений наказ залишити країну протягом трьох днів.

²² Газета «Вечерние вести», інтернет-телеканал INTV та веб-сайт cenzor.net.

²³ Діяльність ЗМІ у цілому регулюється Законами України «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів», «Про телебачення і радіомовлення», «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення», «Про друковані ЗМІ» та «Про інформаційні агентства».

²⁴ Рішенням ЦВК № 361 від 26 листопада 2013 року був затверджений розклад ефірного часу кандидатів.

²⁵ Результати ППГ базувалися на даних, зібраних на 100% виборчих дільниць у 132, 194 та 223 округах, та були опубліковані 19 грудня <http://opora.ua.org/en/news/4376-pidsumky-golosuvannja>.

співпадав з офіційними результатами. КВУ, крім цього, брав участь у навчанні членів ДВК та підвищенні рівня обізнаності виборців про виборчий процес, захист таємниці голосування та запобігання підкупу виборців.

Спеціальний закон про призначення повторних виборів у п'яти округах надав право всім спостерігачам отримувати копії всіх протоколів. Це був бажаний крок до підвищення прозорості процесу та врахування рекомендацій кінцевого звіту ОБСЄ/БДПЛ щодо парламентських виборів 2012 року. На практиці надання копій протоколів з результатами всім спостерігачам не завжди мав місце (див. «День голосування»).

Х. ДЕНЬ ГОЛОСУВАННЯ

А. Голосування

У день голосування ГВП ОБСЄ/БДПЛ відвідала 27 виборчих дільниць у п'яти округах (з усіх 649 виборчих дільниць) під час процесу голосування, а також експерти були присутні на трьох дільницях під час підрахунку голосів. Така обмежена вибірка не є статистично репрезентативною та не дає змоги зробити повноцінну оцінку процесу голосування у день виборів.

Здебільшого голосування на відвіданих дільницях відбувалося відповідно до закону про вибори. Голови ДВК повідомляли, що всі необхідні матеріали були отримані у більшості випадків.²⁶ Списки виборців здавалися точними на більшості відвіданих виборчих дільниць, оскільки було отримано небагато повідомлень про ненадання виборцям можливості проголосувати. На всіх звичайних виборчих дільницях відмічена численна присутність місцевих спостерігачів, як від кандидатів, так і від груп громадянського суспільства. Водночас, всередині та навколо приміщень виборчих дільниць інколи помічалися групи людей, які, вочевидь, представляли партії або кандидатів. Один голова ДВК у 94 окрузі повідомив експертам, що така група його залякувала.

У 94 та 223 округах виборчі бюлетені були дуже довгими, щоб розмістити велику кількість кандидатів та супроводжувальну біографічну інформацію.²⁷ ДВК у цих округах повідомляли, що виборцям часто було складно знайти у бюлетені кандидата, якого вони підтримували. Багато виборців у цих округах склали бюлетені у спосіб, що не забезпечував таємниці голосування, а члени

ДВК загалом не інструктували виборців, як скласти бюлетені. В обох округах члени ДВК та представники кандидатів на деяких виборчих дільницях дивилися на бюлетені, коли їх опускали до прозорих скриньок. На одній виборчій дільниці у 94 окрузі представники кандидата фотографували заповнені бюлетені, а також було помічено фотографування бюлетеня виборцем. Обидва випадки свідчать про можливий підкуп виборців.

Також були відвідані дві спеціальні виборчі дільниці – обидві у лікарнях у 194 окрузі. В одному випадку пацієнтів приводили для голосування групами по 25, і деякі йшли, не проголосувавши, бо не могли чекати, поки члени ДВК працюють з виборцями попереду них. Один пацієнт у цій лікарні подав скаргу проти ДВК із твердженням про підкуп виборців, організований працівниками лікарні на користь одного з кандидатів. На іншій виборчій дільниці ГВП ОБСЄ/БДПЛ помітила, що чотирьом пацієнтам було відмовлено у можливості проголосувати, оскільки їх не було внесено до списку виборців.²⁸

В. Підрахунок

Підрахунок відбувався коректно, хоча й з незначними процедурними помилками, на двох виборчих дільницях, відвіданих у 132 та 194 округах. На виборчій дільниці у 223 окрузі, де здійснювалося спостереження за ходом підрахунку, процес не був прозорим, а також були порушення закону про вибори. Рішенням ДВК спостерігачі мали триматися на відстані від столу, де відбувався підрахунок, і тому не мали можливості побачити зміст бюлетенів. Голова комісії не демонструвала кожен бюлетень іншим членам ДВК, як вимагає закон. Коли деякі члени ДВК попросили перерахувати бюлетені після розкладання, голова ДВК поставила це прохання на голосування, і згоду не було надано, незважаючи на законодавчу вимогу, що передбачає проведення перерахунку на вимогу будь-якого члена ДВК.

На всіх трьох виборчих дільницях, де здійснювалося спостереження за підрахунком голосів, голови ДВК, здавалося, не знали правил щодо вивішування протоколів з результатами для ознайомлення та надання протоколів членам ДВК та спостерігачам. В усіх випадках ДВК спочатку відмовлялися надати протоколи спостерігачам і надавали їх лише після заперечень з боку деяких спостерігачів. ДВК у 132 та 194 округах не вивісили протоколи для ознайомлення.

²⁶ Скриньки для бюлетенів були запечатані саморобними печатками на одній ДВК у 194 окрузі. Голова ДВК заявив, що було надано недостатньо печаток.

²⁷ Бюлетень у 223 окрузі мав довжину понад один метр.

²⁸ ДВК повідомила, що лікарня не надала уточненого списку виборців. Під час візиту до ДВК напередодні дня голосування ДВК була закрита, вочевидь, внаслідок браку місця, і пацієнти не могли ознайомитися зі списком виборців.

С. Визначення підсумків голосування та оголошення результатів

ГВП ОБСЄ/БДПЛ відстежувала процес визначення підсумків голосування у 132, 194, 197 та 223 округах. Незважаючи на натовп перед деякими ОВК, присутність великої кількості працівників міліції дозволила уникнути втручання ззовні. Хоча приміщення ОВК були замалі, щоб вмістити велику кількість членів ДВК, спостерігачів, кандидатів та ЗМІ, процес був загалом впорядкований, а матеріали належним чином охоронялися. Обробка результатів у 132 округах була оцінена як дещо хаотична, з втручанням спостерігачів та явною напругою серед членів ОВК.

ОВК мають бути забезпечені прийнятними приміщеннями для отримання виборчих матеріалів від ДВК та обробки протоколів з результатами.

Значним покращенням є те, що імена кандидатів у протоколах були надруковані заздалегідь, що зберегло час та усунуло одне джерело помилок при складанні протоколів ДВК. Втім, багато ДВК були змушені виправляти протоколи внаслідок технічних помилок. У 194 округах член ОВК заявив, що голови трьох ДВК виправляли протоколи в ОВК, не повертаючись до виборчої дільниці, як вимагає закон.

Як у 2012 році, кімната в кожній ОВК, де результати вносилися до комп'ютерної системи для передачі до ЦВК, була закрита для всіх спостерігачів та ЗМІ.

З метою підвищення прозорості ЦВК може розглянути заходи, які б дозволили всім спостерігачам та ЗМІ відстежувати процес внесення результатів до комп'ютерної системи.

Попередні результати розміщувалися на веб-сайті ЦВК по мірі їх надходження від ОВК з розбивкою по виборчих дільницях. ЦВК також забезпечила переклад веб-сайту англійською мовою для полегшення доступу до результатів для міжнародних спостерігачів. Результати були доопрацьовані по всіх округах до 26 грудня.

Результати голосування в чотирьох в'язницях у трьох округах продемонстрували аномальні результати. У цих закладах диспропорційно високий відсоток в'язнів голосував за кандидата, який зрештою переміг у відповідному окрузі.²⁹ Такі самі нерівномірні результати були оголошені кількома ДВК, розташованими в лікарнях у п'яти

округах. Хоча такі результати не доводять фактів примушення або фальшування, виникає питання щодо чесності голосування у цих закладах, оскільки пацієнти та в'язні можуть бути особливо чутливими з точки зору тиску або підкупу. Це дуже важливо в одномандатних округах, коли кілька голосів можуть змінити результати виборів.

Слід розглянути можливості для забезпечення чесності голосування серед в'язнів та пацієнтів медичних закладів.

ХІ. СКАРГИ ТА ЗВЕРНЕННЯ

Право на задоволення претензій надається всім учасникам; кандидати, довірені особи, політичні партії, спостерігачі та особи, відповідальні за організацію та проведення виборів, можуть подати скаргу до виборчої комісії та до суду. Хоча закон однозначно передбачає перевагу судів над виборчими комісіями, суди нижчого рівня та виборчі комісії кожного з трьох рівнів уповноважені приймати та розглядати адміністративні заяви в якості першої інстанції, що надає заявникам можливість подати одну й ту саму скаргу до кількох органів.

Рішення, прийняті виборчими комісіями нижчого рівня, можуть бути оскаржені у виборчій комісії вищого рівня або в суді. Рішення ЦВК можуть бути оскаржені у Київському апеляційному адміністративному суді, який також виконує роль суду другої інстанції для судів нижчого рівня. Вищий адміністративний суд розглядає апеляційні звернення щодо рішень Київського апеляційного адміністративного суду, а також має виключну юрисдикцію щодо клопотань стосовно результатів виборів. У разі вчинення кримінального порушення скарга подається до правоохоронних органів. Закон про вибори, закон про адміністративне провадження та Кримінальний кодекс регулюють різні аспекти процесу розв'язання виборчих спорів, що з урахуванням низки різних органів, до яких можуть подаватися скарги, занадто ускладнює весь процес. Спроможність системи щодо вирішення виборчих питань та ефективність механізму розгляду скарг також ставляться під сумнів внаслідок відсутності інструментів забезпечення дотримання правил, явної непослідовності деяких судових рішень,³⁰ а також загальної недовіри до судової гілки влади, висловленої багатьма зацікавленими сторонами, з якими зустрічалися експерти ГВП ОБСЄ/БДПЛ.

²⁹ У 132 округах кандидат Круглов отримав 812 голосів (82 відсотків усіх голосів) на ДВК 480027, де його основний опонент Корнацький набрав 54 голоси (5 відсотків). У 194 округах кандидат Поплавський отримав 412 голосів (77 відсотків) на ДВК 000001, а кандидат Булатецький – 24 голоси (4 відсотки); у тому самому окрузі Поплавський набрав 1121 голос (93 відсотки) на ДВК 711029, а Булатецький – 30 голосів (2 відсотки). У 223 округах кандидат Пилипишин отримав 1227 голосів (63 відсотки) на ДВК 000002, де його основний опонент Левченко набрав 189 голосів (9 відсотків).

³⁰ Див. розділ «Реєстрація кандидатів».

Протягом усього виборчого періоду було подано відносно невелику кількість скарг. До дня голосування ЦВК отримала 26 скарг, включаючи 17 заяв про порушення правил передвиборної агітації та одну скаргу щодо підкупу виборців. Скарга щодо підкупу виборців була направлена до міліції, яка надала відповідь, що підстав для порушення справи не виявлено. ЦВК не може застосовувати санкції за порушення під час передвиборної агітації, вона лише виносить попередження, і лише після того, як суд встановить факт порушення закону. Протягом періоду передвиборної агітації ЦВК не виносила жодних попереджень. ЦВК отримала лише одну скаргу щодо порушень у день голосування, подану довіреною особою кандидата проти виборчої комісії у 132 окрузі.

До Київського апеляційного адміністративного суду загалом було подано 23 скарги на рішення, дії чи бездіяльність ЦВК. Всі рішення ЦВК, крім одного, були підтримані в усіх інстанціях (справа щодо відповідності кандидатури Романюка вимогам). Дев'ятнадцять рішень Київського апеляційного адміністративного суду стосовно реєстрації кандидатів були оскаржені у Вищому адміністративному суді, який підтримав усі рішення.

XII. РЕКОМЕНДАЦІЇ

Наступні рекомендації пропонуються для розгляду органами влади, політичними партіями та громадянським суспільством України в рамках подальшої підтримки їхніх зусиль у проведенні виборів у повній відповідності до зобов'язань ОБСЄ та інших стандартів демократичних виборів. Ці рекомендації базуються на оцінках, зроблених під час повторних виборів, та не є вичерпними. Вони мають розглядатися у зв'язку з минулими рекомендаціями, особливо включеними до кінцевого звіту МСВ ОБСЄ/БДПЛ щодо парламентських виборів 2012 року. ОБСЄ/БДПЛ висловлює свою готовність допомагати органам влади в Україні продовжувати вдосконалення виборчого процесу та виконувати рекомендації, що містяться у цьому та попередніх звітах.

A. Пріоритетні рекомендації

1. ГВП ОБСЄ/БДПЛ нагадує давню рекомендацію щодо перегляду вимоги стосовно цензу осілості для кандидатів на загальнонаціональних виборах та приведення її у відповідність до міжнародних зобов'язань та належної практики.

2. Механізм подання кандидатур на посади членів ЦВК має бути переглянутий та конкретизований, а парламент має спробувати досягти ширшої згоди щодо майбутнього

складу ЦВК, щоб забезпечити довіру до цієї інституції з боку українських політичних партій та виборців.

3. Слід вжити заходів проти кандидатів та посадових осіб, які порушують правила щодо зловживання адміністративним ресурсом. Такі зловживання можуть каратися адміністративними санкціями для винних посадовців та фінансовими санкціями для виборчого фонду кандидатів.

4. Закон про вибори має визначити орган, відповідальний за нагляд висвітлення виборів у ЗМІ, із зазначенням завдань та обов'язків, а також забезпечити ефективне та вчасне вжиття заходів у разі порушень.

B. Інші рекомендації

Законодавча база

5. Слід розглянути можливості для внесення поправок до виборчого законодавства, щоб передбачити можливості для проведення повторних виборів у тих випадках, коли порушення закону могли вплинути на результати, а також передбачити кінцеві терміни, визначивши строки проведення повторних виборів.

6. Слід розглянути можливості для забезпечення чесності голосування серед в'язнів та пацієнтів медичних закладів.

Управління виборчим процесом

7. ОВК мають бути забезпечені належними приміщеннями для отримання виборчих матеріалів від ДВК та обробки протоколів з результатами.

8. З метою підвищення прозорості ЦВК може розглянути заходи, які б дали змогу всім спостерігачам та ЗМІ відстежувати процес внесення результатів до комп'ютерної системи.

9. Слід розглянути можливості для забезпечення більшої стабільності складу ОВК та ДВК, щоб побудувати суспільну довіру до управління виборчим процесом.

Реєстрація виборців

10. Для забезпечення рівного ставлення та рівності голосування рекомендується, щоб на повторних та додаткових виборах громадяни, які тимчасово перебувають у закладах, включалися до списку виборців відповідної виборчої дільниці, тільки якщо їхня виборча адреса зареєстрована в цьому окрузі.

ЗМІ

11. Компетентні органи повинні вжити всіх необхідних заходів для захисту журналістів та засобів масової інформації від нападів, а також забезпечити належне розслідування злочинів, скоєних проти них.

Нижче наводиться скорочений перелік результатів голосування за трьох провідних кандидатів у кожному з п'яти округів. Всі результати можна знайти на веб-сайті ЦВК www.cvk.gov.ua/pls/vnd2012/wp039e?PT001F01=903.

	Відсоток	Кількість голосів
94 округ (Київська область)		
Бадаєв Руслан, самовисування	58,25	53 363
Лозовой Андрій, Радикальна партія Олега Ляшка	21,91	20 080
Кармазін Юрій, самовисування	15,28	14 000
Інші кандидати	4,55	4 167
132 округ (Миколаївська область)		
Круглов Микола, самовисування	47,85	32 947
Корнацький Аркадій, Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»	45,31	31 198
Романюк Анатолій, Комуністична партія України	3,10	2 140
Інші кандидати	3,71	2 557
194 округ (Черкаси)		
Поплавський Михайло, самовисування	53,54	37 331
Булатецький Микола, Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»	35,87	25 014
Радущий Олександр, самовисування	2,77	1 936
Інші кандидати	7,80	5 437
197 округ (Черкаська область)		
Даценко Леонід, Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»	63,51	33 372
Червонописький Сергій, самовисування	23,30	12 243
Роєнко Віктор, Комуністична партія України	3,01	1 584
Інші кандидати	10,16	5 340
223 округ (Київ)		
Пилипишин Віктор, самовисування	44,89	34 684
Левченко Юрій, партія «Свобода»	40,58	31 358
Монтян Тетяна, самовисування	3,29	2 543
Інші кандидати	11,23	8 679

ВІДОМОСТІ

про кількість проведених виборів депутатів місцевих рад за період з 1 листопада 2010 року по 31 грудня 2013 року

№ з/п	Регіон України	Повторні вибори депутатів місцевих рад											
		обласної ради (ВР АРК, міських рад м. Києва та м. Севастополя)	органів місцевого самоврядування	районних рад	органів місцевого самоврядування	міських рад	органів місцевого самоврядування	районних у місті рад	органів місцевого самоврядування	селищних рад	органів місцевого самоврядування	сільських рад	органів місцевого самоврядування
1	Автономна Республіка Крим					1	1			8	5	24	20
2	Вінницька область			1	1	1	1			11	6	71	60
3	Волинська область			1	1	2	2			3	2	60	41
4	Дніпропетровська область									11	6	27	20
5	Донецька область			2	2					2	2	30	23
6	Житомирська область									6	5	96	70
7	Закарпатська область									5	5	19	13
8	Запорізька область									10	3	46	34
9	Івано-Франківська область			1	1					6	4	57	44
10	Київська область			6	3	1	1			1	1	66	44
11	Кіровоградська область									10	4	40	30
12	Луганська область			1	1	1	1			9	8	4	4
13	Львівська область					2	2			1	1	113	68
14	Миколаївська область			1	1					2	2	58	40
15	Одеська область									8	5	35	25
16	Полтавська область			1	1			2	1	8	4	83	58
17	Рівненська область			2	2	1	1			7	5	50	34
18	Сумська область			1	1					10	8	49	35
19	Тернопільська область			2	1					7	5	80	54
20	Харківська область									23	15	58	48
21	Херсонська область			2	2					4	3	46	35
22	Хмельницька область			1	1	1	1			4	2	71	42
23	Черкаська область			1	1	2	1			4	4	65	51
24	Чернівецька область			2	2	1	1			2	1	45	32
25	Чернігівська область			1	1					4	4	37	33
26	м. Київ											0	0
27	м. Севастополь											1	1
	Усього	0	0	26	22	13	12	2	1	166	110	1331	959

	Проміжні вибори депутатів місцевих рад												Позачергові вибори депутатів		Перші вибори депутатів	
	обласної ради (ВР АРК, міських рад м. Києва та м. Севастополя)	органів місцевого самоврядування	районних рад	органів місцевого самоврядування	міських рад	органів місцевого самоврядування	районних у місті рад	органів місцевого самоврядування	селищних рад	органів місцевого самоврядування	сільських рад	органів місцевого самоврядування	сільських рад	органів місцевого самоврядування	селищних рад	органів місцевого самоврядування
	5	1	3	3	13	7	2	1	24	12	80	55				
	3	1	10	6	2	2			4	4	46	39				
	3	1	3	3	2	2			3	2	15	15				
	6	1	5	5	5	3	3	3	8	6	24	20				
	2	1	7	5	22	15	1	1	18	13	36	24				
	1	1	7	7	2	2			4	4	33	31			18	1
	5	1	1	1	2	2			1	1	12	8				
	2	1	11	8	11	8			5	4	30	25				
	3	1	9	7	5	3			5	3	109	60	16	1		
	3	1	11	10	2	2			4	3	54	46	52	2		
	2	1	7	5	3	2			6	3	15	13				
	1	1	2	2	4	4			16	8	25	23				
	7	1	5	4	6	5			2	2	60	51				
	2	1	5	3	3	2			9	5	29	26				
	2	1	5	4	2	2			8	7	37	24				
	1	1	7	7	1	1	2	2	1	1	24	23				
	5	1	1	1	0	0			1	1	19	16				
	0	0	8	5	0	0			6	5	66	51				
	0	0	7	5	2	2			1	1	217	90				
	3	1	11	9	11	8			22	17	65	48				
	1	1	2	2	3	2	2	1	12	5	22	17				
	2	1	8	7	6	5			1	1	41	30				
	0	0	8	6	3	2			1	1	66	56				
	4	1	5	4	1	1			0	0	13	9				
	0	0	8	6	2	1			2	2	28	25				
	0	0	0	0	0	0			0	0	0	0				
	1	1	0	0	0	0			0	0	0	0				
	64	22	156	125	113	83	10	8	164	111	1166	825	68	3	18	1

Законодавче регулювання місцевих референдумів в Україні: досвід, проблеми та перспективи

Владислав Федоренко,

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, член Конституційної Асамблеї

Стаття присвячена аналізу походження та змісту інституту місцевого референдуму, а також дослідженню досвіду та перспектив його законодавчого забезпечення в Україні. Визначається призначення місцевих референдумів у сучасних системах демократії, аналізується досвід їх проведення в світі та в Україні, розкривається потенціал місцевих референдумів для реалізації права громадян і територіальних громад на безпосереднє здійснення місцевого самоврядування. Досліджуються основні етапи генезису вітчизняного законодавства про місцевий референдум та визначаються перспективи прийняття спеціального Закону України «Про місцевий референдум», положення якого ґрунтуватимуться на європейських стандартах у сфері місцевого самоврядування та локальної демократії.

Ключові слова: місцевий референдум, локальна демократія, місцеве самоврядування, закон про місцевий референдум, європейські стандарти місцевого самоврядування.

Одним із наріжних і, водночас, універсальних принципів сучасного конституціоналізму та основ розбудови правової держави і громадянського суспільства, визнаним у переважній більшості із 194 держав світу, є принцип народного суверенітету як єдиного і первинного джерела влади у країні. Нині цей принцип отримав свій розвиток у конституціях, які унормовують положення про народовладдя та форми його здійснення.

Зміст чинної Конституції України щодо форм реалізації народовладдя, а також аналіз відповідних положень конституцій держав Європи дає змогу виокремити щонайменше три із них: 1) безпосередня демократія, представлена насамперед референдумами і народною законодавчою ініціативою etc; 2) представницька демократія, зміст якої полягає у формуванні та діяльності представницьких органів державної влади, місцевого самоврядування та автономій (для України це Автономна Республіка Крим); 3) учасницька демократія, що передбачає активну участь народу, територіальних громад (комун), інститутів громадянського суспільства в управлінні державними справами, здійсненні місцевого самоврядування шляхом проведення громадських експертиз, консультацій з громадськістю, створення громадських рад при органах державної виконавчої влади усіх рівнів тощо.

У свою чергу, зазначені форми демократії практикуються як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях. Нерідко ці три форми народовладдя унормовуються та практикуються в Європі й на рівні регіонів чи автономій. Априорі названі форми демократії повинні взаємодіяти одна з іншою, а не протиставлятися чи

підмінюватися. Нами також відстоюється теза, що найбільш давніми і традиційними, всеосяжними і дієвими формами народовладдя для Європи були і залишаються локальні форми народовладдя, чільне місце серед яких належить місцевим референдумам.

Інститут місцевого референдуму має давню історію, котра сягає своїми витокami ще тих часів, коли ідеї безпосереднього народовладдя не були виголошені та втілені Ж.-Ж. Руссо та його наступниками в перших конституційних актах і конституціях Європи та Америки. Загальновідомо, що батьківщиною референдумів традиційно вважається Швейцарія. Перший у світі достовірно відомий референдум було проведено в 1439 році у швейцарському кантоні Берн. На ньому вирішувалася проблема фінансового становища цього кантону, а саме: затвердження збору в розмірі 1 ангетера на тиждень для погашення військових боргів кантону. Тобто, саме місцеві референдуми стали першоджерелом для утвердження та розвитку європейської та американської конституційної демократії.

У подальшому позитивний досвід Берна був запозичений більшістю інших швейцарських кантонів. З того часу місцеві референдуми поширилися не лише в інших швейцарських кантонах, а й у різних країнах світу – Австралії, РФ, США, Франції та ін. У багатьох демократичних державах (Німеччина, США та ін.) референдуми проводяться лише на локальному рівні. Нині місцеві референдуми поширені й у пострадянських республіках.

Зокрема, місцеві референдуми не лише закріплені в чинному законодавстві України, а й проводилися

в нашій державі майже 150 разів, починаючи з відомого референдуму 20 січня 1991 року в Криму та закінчуючи місцевим референдумом у травні 2009 року в Шевченківському районі м. Києва щодо проведення загальноміського референдуму про недовіру міському голові Л. Черновецькому, підвищення тарифів на комунальні послуги, введення платної медицини [2]. Їх результати часто виявлялися неоднозначними і часто не мали належних юридичних наслідків.

Якщо до недавнього часу науковці та експерти називали серед основних причин такої ситуації застарілий характер Закону України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» від 3 липня 1991 року, то після прийняття нового Закону України «Про всеукраїнський референдум» 6 листопада 2013 року законодавчі механізми забезпечення реалізації конституційного права громадян на місцевий референдум іще більше звузилися. Адже пункт 4 розділу XIII Закону України «Про всеукраїнський референдум» визначив, що закон про всеукраїнський та місцеві референдуми втратив чинність [3]. Нині загальні положення про місцевий референдум містяться лише в Конституції та Законі України «Про місцеве самоврядування». Натомість, згідно з пунктом 20 частини першої статті 92 Основного Закону організація та порядок проведення референдумів визначається виключно законами України. Таким чином, за останній рік проблема прийняття спеціального закону про місцеві референдуми не лише не вирішилася, а навпаки – набула своєї нагальності та нового звучання.

Сьогодні доводиться констатувати, що навіть через двадцять два роки незалежності місцеві референдуми в Україні не утвердилися як реальні та дієві механізми демократичної моделі прийняття легітимних рішень з питань місцевого значення. Не отримав свого розвитку й правотворчий потенціал місцевого референдуму – територіальні громади в Україні так і не стали, подібно до комун у державах-учасниках ЄС, ініціаторами і безпосередніми учасниками локальної правотворчості.

Отже, серед усіх форм локальної безпосередньої демократії, що практикуються в Європі та передбачені чинним законодавством України, як і попередньо, свою актуальність зберігають місцеві вибори. Натомість, у міжелекторальний період жителі територіальних громад в Україні на сьогодні не мають ефективних механізмів безпосередньо вирішувати питання місцевого значення, або не використовують ці механізми.

Серед низки найрізноманітніших чинників, які зумовили таку ситуацію з використанням потенціалу місцевих референдумів в Україні, можна назвати:

1) недосконалість, а іноді й архаїчний характер теоретико-методологічного забезпечення інституту місцевого референдуму, що виявляється у відсутності нових конкурентних наукових концепцій місцевих референдумів, які б узгоджувалися з європейськими стандартами у

сфері безпосередньої демократії на місцевому рівні;

2) фрагментарність чинного законодавства про місцеві референдуми, а після прийняття 6 листопада 2013 року Закону України «Про всеукраїнський референдум» і втрати чинності Закону України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» від 3 липня 1991 року, – відсутність спеціального закону про місцеві референдуми;

3) зволікання із проведенням давно назрілої масштабної реформи місцевого самоврядування в Україні та територіальної організації влади, здатної забезпечити належний розвиток територіальних громад і задоволення їх законних прав та інтересів, вирішення питань місцевого значення, в тому числі й шляхом проведення місцевого референдуму;

4) необізнаність жителів територіальних громад з можливими шляхами безпосереднього вирішення питань місцевого значення на місцевих референдумах і через інші форми локальної демократії, а також соціальна пасивність більшості інститутів громадянського суспільства щодо мобілізації громадян на захист їх законних прав і свобод щодо участі в місцевому самоврядуванні;

5) зволікання із запровадженням у вітчизняну правотворчу та правозастосовну практику з організації та проведення місцевих референдумів стандартів локальної демократії, визначених у відповідних документах Ради Європи, в тому числі й висновків Венеціанської комісії щодо конкретних законопроектів про всеукраїнський референдум.

Стосовно теоретико-методологічних аспектів місцевих референдумів, то нині в монографіях, підручниках і навчальних посібниках існують окремі розділи, зміст яких дає змогу зрозуміти поняття та види місцевих референдумів в Україні та за кордоном, а також порядок їх організації та проведення згідно з чинним законодавством України. Але через «куцість» відповідного українського законодавства матеріал таких наукових і навчальних видань також має здебільшого поверхневий, а іноді й безпредметний характер.

Переконаний, що основна проблема в теоретико-методологічному забезпеченні місцевих референдумів полягає у відмові науковців від загалом хибного сприйняття місцевого референдуму як «зменшеної копії» всеукраїнського референдуму. Місцевий референдум відрізняється від загальнодержавного за своїм походженням, тобто за сутністю; за предметом, опосередкованим у питаннях, які виносяться на голосування; за суб'єктами ініціювання, призначення та організації проведення місцевого референдуму; за процедурою організації та проведення, а також за юридичною природою актів, прийнятих на місцевому референдумі. Очевидно, що місцевий референдум є конституційною формою безпосередньої реалізації публічної влади територіальної громади, а не формою прямої реалізації

суверенітету «частини народу», як іноді, всупереч такій властивості суверенітету, як його неподільність, стверджують окремі науковці.

Ще однією проблемою, без конструктивного вирішення якої неможливо сформувати конкурентну концепцію місцевого референдуму, є проблема узагальнення та системного аналізу досвіду проведення місцевих референдумів в Україні та за кордоном. Перше узагальнення інформації про місцеві референдуми в 1991–2009 роках в Україні було здійснено автором під час роботи над законопроектом про місцевий референдум в якості керівника відповідної робочої групи Мін'юсту за підтримки тодішнього Міністра юстиції України М. Оніщука – високофахового дослідника проблем теорії та практики референдної демократії.

Проблема збору інформації про місцевий референдум полягала й полягає в тому, що архівні дані про кожен місцевий референдум зберігаються у відповідній місцевій раді й ніким не узагальнювались. Відповідно, відомості про проведені в Україні місцеві референдуми були зібрані через обласні державні адміністрації, які звернулися за інформацією до всіх місцевих рад. Таким чином, дані про 150 місцевих референдумів, проведених у незалежній Україні, найбільш повні, але, очевидно, не вичерпні. До того ж, після 2009 року емпірична база проведених місцевих референдумів в Україні не оновлювалась. Одночасно з цим можна засвідчити відсутність нині системних досліджень практики проведення місцевих референдумів у Європі та США. Зазначений стан дослідження практики проведення місцевих референдумів в Україні та за кордоном, на нашу думку, не дає змоги сформувати ґрунтовні доктринальні та законодавчі основи цієї форми локальної безпосередньої демократії в Україні. Тож такий комплексний аналіз ще чекає на своїх дослідників.

Відомою перепоною для прийняття дієвого закону про місцевий референдум залишається й традиційна підміна науково-експертної дискусії традиційним політичним дискурсом. Не вдаючись до детального обґрунтування цієї тези, відзначимо, що інститут місцевого референдуму має якомога швидше трансформуватися з виключно політичної в політико-правову, а з часом – у виключно правову площину. В ідеалі ж він має стати легітимним способом консолідації територіальної громади не лише у процесі прийняття шляхом голосування важливих муніципальних рішень, а й під час реалізації цих рішень.

Свого часу відомий французький мислитель Ж.-Ж. Руссо писав: «У народів, як у людей, є пора зрілості, якої слід дочекатися, перш ніж підпорядковувати їх законам. Але зрілість народу не завжди легко розпізнати, і якщо діяти поспіхом, то вся праця піде намарне» [4, с. 371]. Цю мудрість Ж.-Ж. Руссо, з певними корективами, можна аплікувати й до інституту місцевого референдуму. Йдеться про те, що на сьогодні цей інститут

закріплений у Конституції та Законі України «Про місцеве самоврядування», але говорити про зрілість чинного законодавства про місцевий референдум за відсутності спеціального закону зарано.

Не можна спростовувати прагнення законодавця щодо розробки і прийняття спеціального закону про місцевий референдум. Так, упродовж II – VI скликань у Верховній Раді України було зареєстровано цілу низку відповідних законопроектів різної якості.

Утім, законопроектна робота в цій сфері набула серйозних масштабів лише в 2009 році, коли питання унормування місцевих референдумів постало перед Урядом. Так, Міністерство юстиції України на виконання пункту 170 Орієнтовного плану законопроектних робіт на 2008 рік, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26 березня 2008 року № 534-р, розробило проект Закону України «Про місцевий референдум».

З метою вивчення та врахування думки громадськості цей законопроект з 16 грудня 2008 року по 16 січня 2009 року був розміщений Міністерством юстиції України на своєму відомчому сайті, а також надісланий зацікавленим громадським організаціям. Листом від 27 лютого 2009 року № 12494-0-4-08-18 проект Закону України «Про місцевий референдум та інші форми безпосереднього волевиявлення територіальної громади» було внесено на розгляд Кабінету Міністрів України. Згідно з пунктом 3 Протоколу засідання Урядового комітету з питань правової політики, оборони та правоохоронної діяльності від 31 березня 2009 року № 8 законопроект повернуто Мін'юсту на доопрацювання.

Листом Міністерства юстиції від 27 травня 2009 року № 4154-0-4-09-18 доопрацьований за результатами узгоджувальної наради законопроект надіслано для погодження Мінфіну, Мінрегіонбуду, Мінекономіки і ЦВК. Після завершення узгоджувальних процедур 12 січня 2010 року цей законопроект був затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26 березня 2008 року № 534.

Щодо самого законопроекту про місцевий референдум, необхідно зазначити, що його розробка Міністерством юстиції України здійснювалася з широким залученням не лише провідних нормопроектувальників, науковців і експертів, а й представників органів державної влади та органів місцевого самоврядування, зацікавлених інститутів громадянського суспільства і профільних міжнародних організацій. Тобто, цей законопроект первісно став не «кабінетним», а більшість його положень були результатом серйозних дискусій і компромісів. До останніх слід віднести такі:

- чітке унормування термінів «місцевий референдум», «питання місцевого значення» та інших;
- визначення основних видів місцевого референдуму, включаючи і місцеві референдуми;
- законодавче закріплення принципів місцевого ре-

ферендуму, що відображують основні міжнародні стандарти у сфері референдної демократії;

- встановлення предмета місцевого референдуму та унормування питань, які виражають його зміст, тобто питань місцевого значення, а також вимог щодо «формули» місцевого референдуму;

- покладення організації та проведення місцевого референдуму на територіальні комісії, утворені в порядку, визначеному Законом України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів»;

- регулювання особливостей порядку проведення місцевого референдуму на території міста з районним поділом;

- встановлення спеціального порядку проведення місцевого референдуму стосовно дострокового припинення повноважень сільських, селищних, міських, районних у місті рад, сільських, селищних, міських голів;

- закріплення права присутності офіційних спостерігачів від місцевих осередків об'єднань громадян, міжнародних організацій на засіданнях територіальної чи дільничної комісії з місцевого референдуму, зокрема при підрахунку голосів та встановленні результатів голосування, на дільниці в день проведення місцевого референдуму у приміщенні, де проводиться голосування;

- встановлення терміну, впродовж якого повинні бути виділені з місцевого бюджету кошти на підготовку і проведення місцевого референдуму, тощо.

Надалі, 3 вересня 2010 року проект Закону України «Про місцевий референдум» (реєстр. № 7082) було внесено Урядом М. Азарова на розгляд Верховної Ради України VI скликання. Комітет з питань державного будівництва та місцевого самоврядування розглянув проект Закону України «Про місцевий референдум» на своєму засіданні 30 березня 2011 року та ухвалив рішення рекомендувати Верховній Раді України прийняти його за основу.

За наслідками розгляду 19 квітня 2011 року законопроекту про місцевий референдум за процедурою першого читання на пленарному засіданні Верховної Ради більшістю у 235 голосів народних депутатів України його було прийнято за основу. Парламент доручив Комітету Верховної Ради України з питань державного будівництва та місцевого самоврядування доопрацювати його в режимі підготовки до другого читання (у Верховній Раді України VII скликання реєстр. № 0867 від 12.12.2012).

На засіданні Комітету з питань державного будівництва та місцевого самоврядування, яке відбулося 6 липня 2011 року (протокол № 126/14) під головуванням Д. Жванії, народні депутати України – члени Комітету зазначили, що законопроект потребує всебічного доопрацювання та врахування його експертної оцінки, підготовленої на замовлення Комітету Директором

з питань демократичних інституцій Генерального директорату з питань демократії та політичних справ у рамках Програми Ради Європи «Посилення місцевої демократії та підтримка реформ місцевого самоврядування в Україні». У зв'язку з цим профільний Комітет парламенту своїм Рішенням від 15 травня 2013 року (протокол № 8) утворив Робочу групу з підготовки проекту Закону України «Про місцевий референдум» до другого читання на чолі з народним депутатом України В. Бондаренком і залучив до участі в її роботі широке коло представників державної влади та місцевого самоврядування, неурядових організацій, науковців, експертів, яким було запропоновано подати свої пропозиції та зауваження до законопроекту.

Після першого засідання Робочої групи, яке відбулося 28 травня 2013 року, конструктивна плідна робота над законопроектом триває й донині. При цьому слід відзначити як активну роботу секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань державного будівництва та місцевого самоврядування щодо залучення провідних вітчизняних і зарубіжних експертів у сфері місцевої демократії, так і активність Ради Європи в наданні українському законодавцю фахової допомоги. Як приклад можна навести і більш ранню комплексну Експертну оцінку проекту закону України про місцевий референдум (DPA/LEX 3/2011), підготовлену Директоратом демократичних інститутів Генерального директорату з питань демократії та політичних справ Ради Європи, і круглий стіл на тему: «Розвиток місцевої демократії та самоорганізація населення: стан і перспективи», організований 20 листопада 2013 року Комітетом Верховної Ради України з питань державного будівництва та місцевого самоврядування.

На нашу думку, використання потенціалу Ради Європи для вдосконалення законодавства про місцевий референдум й інші форми локальної демократії дасть змогу врахувати міжнародні стандарти і кращі практики локальної демократії в європейських державах. Передусім ідеться про європейські стандарти локальної демократії, закріплені в Європейській хартії місцевого самоврядування, підписаній 15 жовтня 1985 року та ратифікованій Україною 15 липня 1997 року, Конвенції про участь іноземців у суспільному житті на місцевому рівні (Страсбург, 5 лютого 1992 року), Кодексі належної практики щодо референдумів (CDL-AD (2007) 008rev), ухваленому Радою з демократичних виборів на 19 засіданні (Венеція, 16 грудня 2006 року) та Венеціанською комісією на 70 пленарній сесії (Венеція, 16–17 березня 2007 року), а також у низці інших документів Ради Європи [1].

Врахування положень уже згадуваної Експертної оцінки проекту Закону України «Про місцевий референдум» (DPA/LEX 3/2011) дають змогу розв'язати багато проблемних питань законопроекту (реєстр. № 0867). Так, наприклад, слушною є пропозиція європейських

експертів розкрити зміст категорії «учасники місцевого референдуму», зазначивши, що право безпосередньо вирішувати питання місцевого значення мають «зарєстровані виборці громади». Відповідна термінологія також узгоджується з вимогами Кодексу належної практики щодо референдумів (CDL-AD (2007) 008rev).

Очевидно, що слід взяти до уваги й застереження експертів Ради Європи щодо пункту 2 статті 5 законопроекту про передбачуваність результатів обов'язкових місцевих референдумів з питань реорганізації або закриття комунальних закладів дошкільної освіти і закладів дошкільної освіти, створених колишніми сільськогосподарськими колективами та державними підприємствами. Цей предмет місцевого референдуму є досить специфічним і неоднозначним, оскільки може призвести до популістських, економічно не виправданих рішень. Натомість, категоричне вилучення з предмета місцевого референдуму питань місцевих бюджетів, податків і зборів, встановлення тарифів житлово-комунальних послуг, організаційних і кадрових питань не узгоджується з європейськими практиками розгляду окремих із перелічених питань на місцевих референдумах. Зокрема, йдеться про поширену в Польщі, Сербії, Словаччині та Швейцарії практику виносити на місцеві референдуми питання введення надзвичайного збору для фінансування окремих локальних проєктів.

Заслугою на увагу й оцінка та рекомендації Експертної оцінки проєкту Закону України «Про місцевий референдум» (DPA/LEX 3/2011) одного з найбільш контрверсійних положень відповідного законопроекту про можливість ініціювання та проведення місцевих референдумів в областях і районах. Положення чинної Конституції України наділяють лише жителів територіальних громад сіл, добровільного об'єднання декількох сіл, селищ і міст правом на місцевий референдум. Це ставить під сумнів конституційність проведення місцевих референдумів на обласному чи районному рівнях.

Водночас, з точки зору формальної логіки, якщо обласні та районні ради репрезентують спільні інтереси жителів територіальних громад, розташованих на території відповідної області чи району, то чому тоді жителі цих територіальних громад не можуть вирішувати свої спільні питання через місцеві референдуми? Адже поширена на сьогодні ідентифікація жителів територіальних громад не спростовує їх одночасної ідентифікації себе із жителями районів і областей, а також з прагненням вирішувати питання життєдіяльності відповідних адміністративно-територіальних одиниць. Такі місцеві референдуми, за умови внесення відповідних змін до Конституції України, над якими нині завершує роботу Конституційна Асамблея, та реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування й територіальної організації влади в Україні, розробленої за сприяння Ради Європи, могли б стати аналогічними до регіональних референдумів в Іспанії, Італії, Польщі, Франції, Чехії.

На завершення хотілося б нагадати актуальний для всіх часів і народів вислів Тіта Лівія: «Немає закону, який би влаштував усіх». Перефразувавши його щодо ситуації зі станом вітчизняного законодавства про місцевий референдум, можна стверджувати, що нині Україна стоїть за крок до створення дієвого закону, який враховує не лише відповідні стандарти Ради Європи і кращі вітчизняні та зарубіжні практики, а й створить дієвий правовий інструментарій для безпосередньої реалізації територіальними громадами своєї публічної влади. Головне, не «заговорити» цей важливий закон у політичній полеміці. Адже без ефективного законодавчого забезпечення інституту референдуму заклики до реформи місцевого самоврядування і посилення організаційно-правової та фінансово-матеріальної самостійності територіальних громад, а також до соціальної активності їх жителів приречені трансформуватися в чергові нездійсненні політичні гасла.

Література

1. Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права: Матеріали Венеціанської комісії, Парламентської Асамблеї, Комітету Міністрів, Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи: пер. з англ. / за ред. Ю. Ключковського. – Вид. 2-е, випр. і доповн. – К., 2009. – 500 с.

2. Місцеві референдуми в Україні: теоретичні та нормопроектні аспекти: матеріали «круглого столу», 23 липня 2009 року, м. Київ // Передмова М.В. Оніщука; Автор. кол.: Федоренко В.Л., Ляшко І.В., Базілевич Д.С., Кузнецова Н.О., Черничка Л.В.; Упоряд.: Пиняк С.І., Гарбуз Ю.П., Степа-

нян Г.С. – К.: СПД Москаленко О.М., 2009. – 60 с.

3. Про всеукраїнський референдум: Закон України від 6 листопада 2012 року // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 44–45. – Ст. 634.

4. Руссо Жан-Жак. Суспільний договір // Антологія лібералізму: політико-правничі вчення та верховенство права / Упор.: С. Головатий, М. Козюбра, О. Сироїд; Відп. ред. С. Головатий; Наук. ред. С. Головатий, О. Сироїд, О. Волкова, А. Черевко; вступне сл. С. Головатий. – К.: «Книга для бізнесу», 2008. – 1128 с.

ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ МЕСТНЫХ РЕФЕРЕНДУМОВ В УКРАИНЕ: ОПЫТ, ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ**Владислав ФЕДОРЕНКО**

Статья посвящена анализу происхождения и содержания института местного референдума, а также исследованию опыта и перспектив его законодательного обеспечения в Украине. Определяется назначение местных референдумов в современных системах демократии, анализируется опыт их проведения в мире и в Украине, раскрывается потенциал местных референдумов для реализации прав граждан и территориальных общин на непосредственное осуществление местного самоуправления. Исследуются основные этапы генезиса отечественного законодательства о местном референдуме и определяются перспективы принятия специального Закона Украины «О местном референдуме», положения которого будут основываться на европейских стандартах в сфере местного самоуправления и локальной демократии.

Ключевые слова: местный референдум, локальная демократия, местное самоуправление, закон о местном референдуме, европейские стандарты местного самоуправления.

LEGISLATIVE REGULATION OF LOCAL REFERENDUMS IN UKRAINE: EXPERIENCE, PROBLEMS AND PROSPECTS**Vladislav FEDORENKO**

This article is dedicated both to the analysis of the origin and content of the institution of local referendum and to the research of the experience and perspectives of its legislative provision in Ukraine. The purpose of local referendums in the modern systems of democracy is determined. The experience of holding of local referendums in the world and in Ukraine is analyzed. The potential of local referendums directed on the implementation of rights of citizens and territorial communities to direct local government is revealed. The main stages of genesis of the national legislation on local referendum are examined. The prospects of adopting a special law of Ukraine On local referendum, which provisions will be based on the European standards in the sphere of local government and local democracy are outlined.

Key words: local referendum, local democracy, local government, law on local referendum, European standards of local government.

Законодавство про національні меншини в Україні: питання вдосконалення

Василь ЛЕМАК,

доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, завідувач кафедри теорії та історії держави і права ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Олександр ЛЕМАК,

старший викладач кафедри кримінального права ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Стаття присвячена аналізу основних проблем Закону України «Про національні меншини», зокрема його відповідності міжнародно-правовим зобов'язанням України з цього питання. Особлива увага приділяється зауваженням до змісту спеціального законодавства в сфері національних меншин, його неузгодженості. Робиться висновок, що з часу прийняття Закону України «Про національні меншини» в 1992 р. Україна стала учасником низки міжнародних договорів, які стосуються прав та захисту національних меншин, зокрема Рамкової конвенції про захист національних меншин (1995 р.). Міжнародні зобов'язання України та потреби сучасного суспільства вимагають конкретизації заходів на рівні держави щодо національних груп. Вказане нагально потребує нової редакції Закону України «Про національні меншини в Україні».

Ключові слова: Україна, національні меншини, законодавство.

З самого початку свого існування (і навіть до проголошення незалежності) Україна в міру можливостей прагнула демонструвати повагу до національних і мовних меншин на її території. Уже в Законі України «Про мови» 1989 року в частині другій статті 3 відзначалося, що «в роботі державних, партійних, громадських органів, підприємств, установ і організацій, розташованих у місцях проживання більшості громадян інших національностей (міста, райони, сільські і селищні Ради, сільські населені пункти, їх сукупність), можуть використовуватись поряд з українською і їхні національні мови» [1].

Питання конституційного врегулювання проблеми. Конституція України, як і в деяких інших випадках, нерідко некоректно вживає терміни «нація», «національність», «національний».

Починаються проблеми уже в преамбулі Конституції, до якої закладено наступну формулу: «Український народ» як категорія включає «громадян України всіх національностей», але при цьому згадується й «українська нація», котра разом з «усім Українським народом» здійснила право на самовизначення.

Найбільше термінологічних проблем у статті 11 Конституції, яка вживає поняття «української нації» поряд із «етнічною» та іншою «самобутністю всіх корінних народів і національних меншин» (різниця між останніми двома також не визначається). Відомо, що в Європі термін «нація» вживається переважно в розумінні «державноорганізованого суспільства», але не домінуючої частини громадян певного етнічного походження. Для

порівняння, в новій Конституції Угорщини термін «нація» вживається двічі, і в обох випадках – для позначення суспільства і держави. Наприклад, у статті 9 відповідного розділу виголошується, що президент республіки «повинен виражати єдність нації і охороняти демократичне функціонування держави».

Якщо продовжувати, то в статті 9 Конституції поняття «національне законодавство» вживається у значенні «внутрішньодержавне законодавство», а в статтях 10, 11, 12 терміни «національні» вживаються до меншин, у тому числі української меншини за кордоном.

Проте в статті 14 словосполучення «основне національне багатство» вживається до «землі» і, очевидно, конституціодавець виходить уже знову з розширеного розуміння термінів «нація», «національність». У статті 18 Конституції знову вживається термін «національні інтереси» в широкому розумінні – як загальнодержавні інтереси.

Те ж стосується статті 20, в якій «Державний Гімн України» визначається як «національний гімн», хоча останнє сприймається доволі неоднозначно. Нарешті, у статті 55 Конституції вживається словосполучення «всі національні засоби правового захисту», але до «національностей» вони не мають жодного стосунку, бо йдеться про правові засоби, існуючі в рамках держави.

В інших статтях Основного Закону вживається словосполучення «національна безпека» у значенні «державна безпека», що, звісно, не пов'язано з окремими національностями.

Окремо звертаємо увагу на фундаментальну статтю 24 Конституції, яка виголошує рівність перед законом і забороняє дискримінацію. Ця норма визначає, що «не може бути привілеїв чи обмежень» за різними ознаками, в тому числі «етнічного» походження, але не згадує при цьому «національне походження» осіб. Принагідно нагадаємо, що, наприклад, Європейська конвенція щодо захисту прав людини і основоположних свобод 1950 року у статті 14 «Заборона дискримінації» з такою ж ціллю згадує «національне походження», а крім того – «належність до національних меншин», розрізняючи ці два поняття [2].

З усього тексту Конституції України в цьому контексті більш-менш конкретно є стаття 53, котра передбачає, що «громадянам, які належать до національних меншин, відповідно до закону гарантується право на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства». Після 1996 року, коли набула чинності ця конституційна норма, жоден закон не окреслив обсягу поняття «права на навчання рідною мовою» у державних і комунальних навчальних закладах, механізми реалізації цього конституційного права.

Проблеми спеціального закону про національні меншини. Закон України «Про національні меншини в Україні» від 25 червня 1992 року [3] позбавлений можливості виконувати своє соціальне призначення передусім через обсяг – у ньому відсутні чимало положень, які в принципі мусять бути в законодавчому акті з таким предметом.

Якщо говорити про зміст Закону, то він викликає зауваження з багатьох точок зору:

1. Термінологія закону не відповідає базовим конституційним поняттям (Конституція набула чинності через 4 роки після прийняття цього закону), зокрема уже згаданий статті 24 Конституції, яка вживає термін «етнічне походження». Так, наприклад, уже стаття 1 Закону визначає, що «Україна гарантує громадянам республіки незалежно від їх *національного походження (підкреслення наше. – Авт.)* рівні політичні, соціальні, економічні та культурні права і свободи, підтримує розвиток національної самосвідомості й самовиявлення».

Саме визначення поняття «національної меншини» викликає низку запитань. Нагадаємо, Закон у статті 3 проголошує, що до національних меншин належать «групи громадян України, які не є українцями за національністю, виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою». У 1991 році експерт ООН у сфері міжнародного права Франческо Капоротті запропонував визначення поняття «меншина». На його думку, це групи, «які за кількістю поступаються більшості населення держави, перебувають у недомінуючому становищі, члени яких, будучи громадянами держави, мають етнічні, релігійні або мовні характеристики,

які відрізняються від таких у решти населення, і які виявляють, навіть неявно, почуття солідарності, спрямованої на збереження своєї культури, традиції, релігії або мови». Слід погодитися, що визначальним фактором у самоорганізації осіб у «національну меншину» з набуттям відповідного правового статусу є вольова самоідентифікація [4].

У чому різниця підходу міжнародно-правової доктрини і вітчизняного законодавця в розумінні «національної меншини»?

1. Міжнародна доктрина виходить із того, що недостатньо задекларувати свою неналежність до домінуючої групи, необхідно також мати «етнічні, релігійні або мовні характеристики».

2. Сама приналежність до національної меншини мусить бути персональним проявом волі до самоідентифікації. При цьому жодні офіційні рішення про оголошення колективних спільнот національними меншинами не визнаються.

Зміст Закону України «Про національні меншини в Україні» складається переважно з положень, які не мають змістового наповнення і власне національних меншин чи їх представників стосуються надто умовно. Наведемо приклади.

1. Стаття 2 встановлює, що «громадяни України всіх національностей зобов'язані дотримувати Конституції та законів України, оберігати її державний суверенітет і територіальну цілісність, поважати мови, культури, традиції, звичаї, релігійну самобутність українського народу та всіх національних меншин». Ці обов'язки, звісно, стосуються всіх громадян України.

2. Згідно зі статтею 9 «громадяни України, які належать до національних меншин, мають право відповідно обиратися або призначатися на рівних засадах на будь-які посади до органів законодавчої, виконавчої, судової влади, місцевого самоврядування, в армії, на підприємствах, в установах і організаціях». Такі права належать усім громадянам України.

3. Стаття 11 встановлює, що «громадяни України мають право вільно обирати та відновлювати національність». Таке право також належить усім громадянам України.

4. Згідно зі статтею 13 «громадяни, які належать до національних меншин, вільні у виборі обсягу і форм здійснення прав, що надаються їм чинним законодавством, і реалізують їх особисто, а також через відповідні державні органи та створювані громадські об'єднання». У такий же спосіб здійснюють свої права всі інші громадяни України.

5. У статті 14 Закону визначається, що «державні органи сприяють діяльності національних громадських об'єднань, які діють відповідно до чинного законодавства». Так само державні органи сприяють будь-яким іншим громадським організаціям.

6. Нарешті, стаття 15 вказує, що «громадяни, які на-

лежать до національних меншин, національні громадські об'єднання мають право у встановленому в Україні порядку вільно встановлювати і підтримувати зв'язки з особами своєї національності та їх громадськими об'єднаннями за межами України, одержувати від них допомогу для задоволення мовних, культурних, духовних потреб, брати участь у діяльності міжнародних неурядових організацій». І, знову-таки, повторимося, всі громадяни України наділені відповідними правами, що здійснюються «у встановленому порядку».

Попри наведене, у Законі України «Про національні меншини» є декілька приписів, які насправді стосуються прав національних меншин і до яких можуть бути висловлені наступні зауваження.

По-перше, йдеться про право на національно-культурну автономію. У статті 6 Закону встановлено, що держава гарантує всім національним меншинам право на національно-культурну автономію, котре передбачає: користування й навчання рідною мовою чи вивчення рідної мови в державних навчальних закладах або через національні культурні товариства, розвиток національних культурних традицій, використання національної символіки, відзначення національних свят, сповідання своєї релігії, задоволення потреб у літературі, мистецтві, засобах масової інформації, створення національних культурних і навчальних закладів та будь-яку іншу діяльність, що не суперечить чинному законодавству.

Наведений зміст цілковито позбавлений нормативно-правового потенціалу та засобів правового захисту, а деякі положення своєю невизначеністю створюють проблемні ситуації. Наприклад, такий елемент права на національно-культурну автономію, як «навчання рідною мовою чи вивчення рідної мови в державних навчальних закладах». Які параметри і умови такого навчання, наприклад, у державному вищому навчальному закладі? Скільки для цього необхідно студентів – представників національної меншини на курсі чи навчальному потоці – ці та інші запитання залишаються відкритими. Або такий елемент – «використання національної символіки». Який рівень такого використання? Чи можливе використання національної символіки поряд із державними символами?

Інша частина норм Закону України «Про національні меншини» демонстративно не виконується. Чого варта, наприклад, цікава за змістом частина друга статті 14, котра встановлює, що «національні громадські об'єднання мають право висувати своїх кандидатів у депутати на виборах органів державної влади відповідно до Конституції України, законів про вибори народних депутатів України і депутатів місцевих Рад народних депутатів»! Виборчі закони України не лише не регламентують порядок такого висування, вони не передбачають такого права для «національних громадських об'єднань» взагалі. Навіть на рівні місцевих виборів.

Висновок щодо змісту Закону України «Про націо-

нальні меншини в Україні» зводиться не лише до констатації його недосконалості, а й також якісної неналежності.

Разом із тим, Україна гостро потребує вдосконалення законодавчого регулювання цього питання, виходячи з двох моментів. Перше – міжнародні зобов'язання. Друге – потреба у взаємності, виходячи з наявності законів про національні меншини в державах, де присутні українські громади.

Проблема узгодженості з міжнародними зобов'язаннями. Крім наведеного, Закон України «Про національні меншини в Україні» у своїх концептуальних підходах багато в чому не узгоджується з міжнародними зобов'язаннями України в цій сфері.

1. Правовідносини, пов'язані з правами національних меншин, повинні бути пов'язані з особистим волевиявом особи щодо належності до національної меншини. Така вимога міститься в статті 3 Рамкової конвенції про захист національних меншин (Страсбург, 1 лютого 1995 року), що була ратифікована 9 грудня 1997 року [5]. Ще раз підтвердимо – йдеться про персональний волевияв щодо самоідентифікації конкретного громадянина України з певною національною меншиною. У Законі України «Про національні меншини», навпаки, йдеться якраз про «групи громадян України».

2. Ще більш важлива обставина пов'язана з концептуальним підходом, який міститься в Рамковій конвенції про захист національних меншин. Частина друга статті 4 цього документа встановлює: «Сторони зобов'язуються вжити, у разі необхідності, належних заходів з метою досягнення у всіх сферах економічного, соціального, політичного та культурного життя повної та справжньої рівності між особами, які належать до національної меншини, та особами, які належать до більшості населення. У цьому зв'язку вони належним чином враховують конкретне становище осіб, які належать до національних меншин».

Тлумачення цього положення Конвенції дає змогу стверджувати, що Україна як її сторона не лише взяла на себе зобов'язання щодо заборони дискримінації на підставі приналежності до національної меншини і забезпечення рівності перед законом. Україна також узяла на себе зобов'язання вжити заходів з метою досягнення «повної і справжньої рівності між особами, які належать до національної меншини, та особами, які належать до більшості населення» у різних сферах (і зайнятості населення, і доступу до вищої освіти, і участі в управлінні державними справами).

2. Міжнародні зобов'язання України передбачають «заохочення атмосфери терпимості та міжкультурного діалогу і вжиття ефективних заходів для поглиблення взаємної поваги, взаєморозуміння та співробітництва між усіма особами, які проживають у межах її території незалежно від їхньої етнічної, культурної, мовної або релігійної самобутності, зокрема в галузях освіти, культу-

ри та засобів масової інформації» (стаття 6 Конвенції). Ідея толерантності та міжкультурного діалогу є головною в розробці стандартів закріплення прав національних меншин.

Вітчизняний Закон «Про національні меншини в Україні» навіть не містить подібних ідей. Ідеться при цьому не лише про підтримку національних меншин, а й навпаки, про заохочення української більшості до вивчення культури, традиції і мови тієї чи іншої національної меншини (наприклад, угорської чи румунської) в ім'я недопущення «ізоляції» меншини від більшості (і навпаки).

Роблячи висновки, відзначимо, що з часу прийняття Закону України «Про національні меншини» 1992

року Україна стала учасником низки міжнародних договорів, які стосуються прав та захисту національних меншин, зокрема Рамкової конвенції про захист національних меншин (1995 р.), укладені договори з багатьма державами щодо розбудови відносин у сфері національних меншин. Потреби оновлення спеціального закону пов'язані також зі змінами в інших законодавчих актах, які відбулися в останні два десятиліття. В свою чергу, міжнародні зобов'язання України та потреби сучасного суспільства вимагають конкретизації заходів на рівні держави щодо національних груп, які поряд з українською є невід'ємною частиною суспільства. Вказане нагально потребує нової редакції Закону України «Про національні меншини в Україні».

Література

1. Про мови в Українській РСР: Закон України // Відомості Верховної Ради УРСР, 1989, № 45, ст. 631.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод // Офіційний вісник України, 2006, № 32 від 23.08.2006, ст. 2371.
3. Про національні меншини в Україні: Закон України від 25 червня 1992 року № 2494-XII // Відомості Верховної Ради України, 1992, № 36, ст. 529.
4. Пліско В. Щодо правової визначеності поняття «національна меншина» // Право України. – 2005. – № 7. – С. 105.
5. Про ратифікацію Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин: Закон України від 9 грудня 1997 року № 703/97-ВР // Відомості Верховної Ради України, 1998, № 14, ст. 56.

ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО О НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕНЬШИНСТВАХ В УКРАИНЕ: ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ

Александр ЛЕМАК, Василий ЛЕМАК

Статья посвящена анализу основных проблем Закона Украины «О национальных меньшинствах», в частности его соответствия международно-правовым обязательствам Украины по этому вопросу. Особое внимание уделяется замечаниям к содержанию специального законодательства в сфере национальных меньшинств, его несогласованности. Делается вывод, что со времени принятия Закона Украины «О национальных меньшинствах» в 1992 г. Украина стала участником ряда международных договоров, касающихся прав и защиты национальных меньшинств, в частности Рамочной конвенции о защите национальных меньшинств (1995 г.). Международные обязательства Украины и нужды современного общества требуют конкретизации мероприятий на уровне государства по национальным группам. Указанное подтверждает потребность в новой редакции Закона Украины «О национальных меньшинствах в Украине».

Ключевые слова: Украина, национальные меньшинства, законодательство.

THE LAW ON NATIONAL MINORITIES IN UKRAINE: ON IMPROVING

Alexander LEMAK, Vasil LEMAK

The paper is devoted the main problems of the law of Ukraine «On National Minorities», including its compliance with international legal obligations of Ukraine on this issue. Particular attention is paid to the contents of the special observation legislation on national minorities, its inconsistency. In this article author made conclusions that since the adoption of the Law of Ukraine «On National Minorities» in 1992 Ukraine became a party to several international treaties concerning the rights and protection of minorities, in particular the Framework Convention for the Protection of National Minorities (1995). Ukraine's international commitments and the needs of modern society require specification of measures at the national level for national groups. Said needs a new version of the Law of Ukraine «On National Minorities in Ukraine».

Key words: Ukraine, national minority, legislation.

До питання про забезпечення виборчих прав національних меншин України

Володимир ОВЧАРЕНКО,

головний консультант організаційного відділу управління організаційно-методичної роботи Секретаріату Центральної виборчої комісії, здобувач кафедри етнології та краєзнавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У статті порушується принципове політичне питання для України, як держави з поліетнічним складом населення, щодо проблеми забезпечення належного представництва національних меншин у виборних органах влади в період від проголошення незалежності Української держави і донині.

Ключові слова: етнонаціональна меншина; поліетнічність; громадські об'єднання національних меншин; мажоритарний національний виборчий округ; квотування місць у виборних органах влади для національних меншин.

Проблема представництва етнонаціональних меншин у виборних органах, у тому числі – у Верховній Раді України, не втрачає своєї актуальності протягом усіх років незалежності України. Неврахування інтересів значених соціальних груп у цій сфері здатне привести до внутрішньополітичних напружень і конфліктів, які матимуть для нашої держави негативний міжнародний резонанс. Домінуюча нині пропорційна виборча система не здатна забезпечити повноцінну участь національних меншин у роботі українського парламенту. Таку ситуацію належало б невідкладно виправити, насамперед, з огляду на євроінтеграційні прагнення України.

Поліетнічний склад населення України, де національні меншини становлять майже третину, вимагає задоволення їхніх пріоритетних прав, які опосередковують собою взаємовідносини особи (громадянина) і держави. Тут, передусім, першість набуває право обирати і обиратися, тобто на рівних засадах брати участь у виборчих процесах. Вкрай актуальною і принциповою видається реалізація виборчого права на регіональному рівні – в районах компактного поселення етнонаціональних спільнот.

Згідно із Законом України «Про національні меншини в Україні» (далі – Закон), прийнятим Верховною Радою України у 1992 році, представники цих меншин уперше отримали юридичні гарантії для офіційної легалізації своєї діяльності. Однак Закон не містить конкретного механізму забезпечення саме колективних політичних і соціальних прав національних меншин. Так, стаття 14 Закону передбачає право їхніх громадських об'єднань висувати своїх кандидатів у депутати на виборах різних рівнів [1]. Проте, за Конституцією України (частина 2 статті 36) право участі у виборах із загалу громадських об'єднань мають лише політичні партії [2]. На громадські ж організації це право не поширюється,

тобто вони не беруть участі у виборах до Верховної Ради України. Таким чином, їхні колективні інтереси, на відміну від політичних партій, не можуть бути представлені в органах влади. Щоправда, стосовно колективних прав національних меншин України базовий закон у цій сфері не визначає форм і методів їх реалізації [3].

Питання про забезпечення належного представництва національних меншин в органах державної влади залишилось відкритим. Особливо після того, коли при прийнятті Закону України «Про вибори народних депутатів України» (1997 р.) було проігноровано норму, закладену в уже згадану статтю 14 Закону про право національних громадських об'єднань висувати своїх кандидатів у депутати на виборах до органів державної влади. Це право, як ми вже відзначили, гарантоване тільки політичним партіям, виборчим блокам політичних партій та безпосередньо громадянам шляхом самовисування, а також зборам громадян і трудовим колективам [4].

Така неузгодженість між окремими нормативно-правовими актами обумовила те, що деякі норми Закону, а саме – закладені в ньому виборчі права національних меншин, так і продовжували бути лише деклараціями. Це стосувалося і статті 9, і статті 14 (частина 2) Закону, покликаних регулювати порядок висування кандидатів у депутати на виборах до органів державної влади та обрання на рівних умовах до органів законодавчої, виконавчої, судової влади місцевого і регіонального рівнів [5].

Свого часу фахівці та експерти рекомендували українському парламенту внести необхідні зміни і доповнення до виборчого законодавства України з метою забезпечити національним меншинам повною мірою реалізацію своїх громадянських прав [6]. Висвітлюючи згадані питання, відомий фахівець-науковець Л. Рябошапко відзначив, що Верховна Рада України спробувала здійсню-

ти це при обговоренні у 1997 році законопроекту «Про вибори народних депутатів України», але, оскільки планувалося, що вони проводитимуться на багатопартійній основі, то суб'єктом виборчого права було визначено тільки політичну партію. Така ситуація, на думку вченого, негативно впливає на інтеграцію національних меншин в Українську державу і дає підстави для погіршення її міжнародного іміджу [7].

Як відомо, форми політичної участі етнічних меншин у представництві їхніх інтересів на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях розроблені в Лундських рекомендаціях, підготовлених 1999 року групою експертів ОБСЄ. Відповідно до них держава повинна сприяти національним меншинам у доступі до реальних важелів впливу на рівні державної влади, а в разі потреби й передбачати спеціальні механізми для цього. Останні можуть включати: особливі форми представництва національних меншин; закріплення за ними офіційної або неофіційної квоти місць в органах державної влади і місцевого самоврядування; врахування інтересів цих меншин шляхом введення посад, компетенція яких дає змогу впливати на врегулювання їхніх проблем; ужиття спеціальних заходів щодо залучення представників національних меншин до роботи в державних органах. Крім того, держави мають гарантувати особам, які належать до таких етнопонаціональних спільнот, право участі в державних справах, включаючи право голосу і право бути обраними на виборах [8].

За умови компактного проживання цих спільнот їх представництво може бути забезпечене шляхом створення одномандатного округу. Межі виборчих округів мають проводитися так, щоб це відповідало інтересам справедливого представництва національних меншин [9].

Вказані та подібні недоліки української законотворчості в галузі виборчого права мали протягом десятиліття негативний вплив на можливість реалізації національними меншинами своїх основоположних політичних прав. Про це засвідчила і відсутність в оновленому Законі України «Про вибори народних депутатів України» (2001 р.) [10] нормативного тексту статті 7 його попередньої редакції [11]. Саме ця стаття сприяла гарантуванню справедливого парламентського представництва етнічних спільнот у районах їх компактного проживання шляхом включення цих районів до меж певного виборчого округу. Коли ж чисельність виборців із середовища етнопонаціональних меншин виявилася більшою, ніж вимагалось для сформування одного виборчого округу, тоді діяли наступним чином. Округи компонувалися так, щоб хоча б в одному з них виборці, самоідентифіковані як національні меншини, становили більшість [12]. Аналіз згаданого закону засвідчує, що національні меншини України, по суті, позбавлені права висування своїх представників на вибори до складу українського парламенту.

Незважаючи на очевидні підстави справедливо тлу-

мачити факт припинення дії цієї норми як пряме порушення конституційного принципу недопустимості звуження змісту й обсягу існуючих прав і свобод громадян, закладеного у частині третій статті 22 Конституції України [13], експерти Міністерства юстиції України заперечували це тим, що в кінцевій на той час редакції Закону України «Про вибори народних депутатів України» порядок формування виборчих округів з її нормами узгоджено, а поняття «місця компактного проживання» в нашій державі взагалі не визначене [14].

Це повною мірою стосується і оновленого Закону України «Про вибори народних депутатів України» від 17 листопада 2011 року № 4061-VI.

Цілком справедливою є думка авторитетного вченого-експерта П. Надолішнього, що у зв'язку з такою несприятливою для громадських об'єднань національних меншин ситуацією вони змушені були: а) конституювати себе як партії; б) вступати у виборчі блоки партій неофіційно (підтримувати за умови включення до списку кандидатів у депутати від партій чи блоку їх представника); в) висувати кандидата зборами громадян певної національності; г) ініціювати самовисування відповідного кандидата і підтримувати його. Тобто йшлося про певним чином «обхідні» шляхи для реалізації проголошеного раніше законом права [15]. У зв'язку з цим, за оцінкою експертів, доцільно було б внести до статей 52, 53, 54, 55 розділу VII чинного Закону України «Про вибори народних депутатів України» (2011 р.) [16] доповнення стосовно надання громадським об'єднанням національних меншин із Всеукраїнським статусом права нарівні з політичними партіями висувати своїх кандидатів у народні депутати України. Таке рішення, безсумнівно, посприяло б розширенню політичних прав і стало б одним із ключових чинників утвердження конституційно-правового статусу національних меншин України.

Необхідно відзначити, що одним із перших позитивних кроків у цьому напрямі було здійснено з прийняттям у 1997 році Закону України «Про вибори депутатів місцевих рад і сільських, селищних, міських голів», який надав право висування кандидатів на місцевих виборах громадським організаціям, а отже і національно-культурним об'єднанням (розділ II, стаття 7) [17]. Це забезпечило можливість для представництва відповідних етнопонаціональних спільнот у радах з місцевого до обласного рівня. Але, на жаль, зазначене право не тільки не закріпилося належним чином у політичній практиці, а й не знайшло свого подальшого розвитку в новому Законі України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 10 липня 2010 року № 2487-VI [18].

Конституція України (розділ XI «Місьцеве самоврядування») не містить жодних норм, що вимагали б врахування якихось етнокультурних традицій чи потреб етнопонаціональних меншин. Хоча Закон України

«Про місцеве самоврядування в Україні» (в найпершій його редакції), частково компенсуючи таке принципове упущення, відкрив певні можливості у зазначеній сфері. Там, зокрема, зазначено, що з метою врахування історичних, національно-культурних, етносоціальних та духовно-релігійних особливостей функціонування місцевого самоврядування його представницький орган на основі Конституції України та в рамках цього Закону може прийняти якийсь особливий статут, бажаний для територіальної етнонаціональної громади села, селища чи міста [19]. Залежно від чисельності місцевого осередку політичної партії (блоку) чи громадського об'єднання їм гарантована певна норма висунення кандидатів у депутати на виборах до місцевих органів влади [20]. Отже, попри те, що в цьому Законі відсутня дефініція «національні меншини», їхні громадські об'єднання нібито й отримали реальне право на участь у вирішенні своїх як індивідуальних, так і колективних політичних, соціальних і культурно-духовних проблем на місцевому регіональному рівні. Термін «нібито» вжитий нами ще й тому, що це право так і не було реалізоване.

На нашу думку, з метою чіткішого визначення статусу громадських об'єднань національних меншин у системі органів місцевої влади в цьому Законі доцільно було б закріпити термін «національні меншини». Тоді можна було б отримати більш аргументовані підстави для розв'язання проблеми їх пропорційного представництва у виборних органах влади. А ця проблема напряму пов'язана з виборчою системою загалом, оскільки вона може бути вирішена лише внаслідок запровадження механізму квотування для національних меншин. Однак за змішаної виборчої системи, як засвідчила практика, тільки в мажоритарному окрузі можливо гарантувати обрання кандидата від національних меншин. Цілком очевидно, що голосування за партійними списками у багатомандатному окрузі абсолютно обмежує права меншин у загальнонаціональному представництві. До того ж, чим масштабніший округ, тим менше для них шансів бути обраними. Отже, суто пропорційна виборча система прямо порушує права національних меншин, адже за

її функціонування їхні інтереси не будуть представлені у відповідному органі влади. Єдиним способом виходу з цієї негативної ситуації є запровадження принципу квотування, що передбачає як неодмінну умову утворення мажоритарних національних виборчих округів у районах компактного проживання національних меншин. Причому їх утворення має бути однією з офіційних складових усього виборчого процесу.

Підсумовуючи викладене, слід констатувати наступне. Враховуючи аналітичні висновки відомих фахівців та експертів, а головне, виходячи з особливостей діючого нині виборчого законодавства Української держави, можна твердити, що, незважаючи на поліетнічний склад населення України, гарантоване представництво національних меншин в українському парламенті практично не уявляється можливим. Одним із варіантів розв'язання проблеми реальної участі етнонаціональних спільнот України як самостійних юридичних суб'єктів у виборчому процесі є квотування для них місць у виборних органах місцевого самоврядування, досвід запровадження якого, до речі, набутий в Автономній Республіці Крим.

Крім того, давно назрілим для розв'язання є питання створення у районах компактного проживання національних меншин окремих етнонаціональних виборчих округів для виборів до органів місцевого самоврядування. І тут повинен бути дотриманий диференційований підхід до цієї загальнодержавної справи. А саме: зазначені округи мають запроваджуватися з об'єктивним урахуванням розселення в них етнонаціональних спільнот. Їх може бути три основних типи: а) з меншою чисельністю виборців (порівняно з офіційно встановленими квотами); б) з відповідним етнічним населенням, що територіально не межують між собою; в) багатомандатні, від яких можуть балотуватися представники національних меншин за спеціально встановленими квотами.

Безсумнівним є те, що подальше вдосконалення виборчого законодавства України у розглянутій нами сфері розширить політичні права громадян України, які відносять себе до національних меншин, до рівня міжнародних вимог та стандартів.

Література

1. Закон України «Про національні меншини в Україні» // Інформаційний бюлетень Міністерства у справах національностей, міграції та культур. – 1995. – № 2. – С. 8–9.
2. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – К.: Преса України, 1997. – С. 15.
3. Биков О.М. Конституційно-правовий статус національних меншин в Україні. – К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. – С. 122.
4. Закон України «Про вибори народних депутатів України» (1997 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 43. – Ст. 280.
5. Товт М.М. Міжнародно-правовий захист національних меншин (тенденції сучасного розвитку). – Ужгород: ІВА, 2002. – С.115, 116.
6. Верховна Рада України. Четверта сесія 2-го скликання. Бюлетень № 17. – К.: Вид-во ВРУ, 1995. – С. 100.
7. Рябошапка Л. Правове становище національних меншин України (1917–2000). – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. – С. 405, 448.
8. Лундские рекомендации об эффективном участии национальных меньшинств в общественно-политической жизни с пояснительными примечаниями. – Гаага, 1999. – 48 с.
9. Семьоркіна О. Дослідження чинного законодавства

України у сфері забезпечення прав національних меншин та народів // Актуальні питання вітчизняної етнополітики: шляхи модернізації, врахування міжнародного досвіду. – К.: Укр. незалеж. центр політ. досліджень, 2004. – С. 169, 187.

10. Закон України «Про вибори народних депутатів України» (2001 р.) // Вісник Верховної Ради України. – 2001. – №№ 51–52. – Ст. 265.

11. Закон України «Про вибори народних депутатів України» (1997 р.)... – Ст. 280.

12. Там само. – Ст. 289.

13. Конституція України... – С. 10.

14. Товт М.М. Міжнародно-правовий захист національних меншин (тенденції сучасного розвитку)... – С. 116.

15. Надолішній П.І. Розбудова нової системи врядування в Україні: етнонаціональний аспект. (Теоретико-методологічний аналіз): К. – Одеса: Вид-во Української академії державного

управління, 1999. – С. 208, 209.

16. Закон України «Про вибори народних депутатів України» від 17 листопада 2011 р. – Інформаційно-аналітичний центр «Ліга», 1991–2012. – Тов. «Ліга Закон», 2007–2012.

17. Закон України «Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 14 січня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 3/4. – С. 27.

18. Закон України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 10 липня 2010 року. – Інформаційно-аналітичний центр «Ліга», 1991–2013. – Тов. «Ліга Закон», 2007–2013.

19. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» // Місцеве самоврядування. – 1997. – № 3–4 (5). – С. 110, 136.

20. Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 3–4. – Ст. 15.

К ВОПРОСУ ОБ ОБЕСПЕЧЕНИИ ИЗБИРАТЕЛЬНЫХ ПРАВ НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕНЬШИНСТВ УКРАИНЫ

Владимир ОВЧАРЕНКО

В статье поднимается принципиальный политический вопрос для Украины, как государства с полиэтничным составом населения, по проблеме обеспечения надлежащего представительства национальных меньшинств в выборных органах власти в период от провозглашения независимости Украинского государства и по сей день.

Ключевые слова: этнонациональное меньшинство; полиэтничности; общественные объединения национальных меньшинств; мажоритарный национальный избирательный округ; квотирование мест в выборных органах власти для национальных меньшинств.

ON THE PROVISION OF NATIONAL MINORITIES SUFFRAGE UKRAINE

Vladimir OVCHARENKO

The article considers the principle politic question of Ukraine, as a state with polyethnic population for guaranteeing of representation of national minorities in the electoral organs of government.

Key words: ethnonational minority; polyethnic; public communities of national minorities; majoritaire national electoral district; quotering of places in the electoral organs of government for national minorities.

Вибори за кордоном

(листопад 2013 року – лютий 2014 року)

Мальдіви. 16 листопада 2013 року тут пройшли вибори президента Мальдівської Республіки, яким обрано Абдуллу Яміна Гаюма. Результати виборів оголосив прес-секретар президента, заявивши, що А. Ямін Гаюм, брат колишнього авторитарного лідера країни Момуна Абдулла Гаюма, набрав понад 51% голосів, випередивши основного суперника Мохаммеда Нашида.

Створення політичних партій було дозволено на Мальдівах у 2005 році. У жовтні 2008 року в країні пройшли президентські вибори за участю кількох кандидатів. Тоді перемогу здобув М. Нашид. Нинішні президентські вибори є далеко не першою спробою обрати главу держави. Спочатку вибори відбулися 7 вересня 2013 року, проте їх результати були визнані недійсними. Потім вибори були призначені на 19 жовтня, але місцевий Центрвиборчком їх скасував. Наступне голосування пройшло 9 листопада. Колишній глава республіки М. Нашид набрав майже 46% голосів, а його суперник А. Ямін Гаюм отримав підтримку 31% населення. Другий тур повинен був пройти наступного дня, 10 листопада, але суд його переніс на 16 листопада.

Як уже зазначалося, перемогу у другому турі отримав А. Ямін Гаюм.

Мальдівська Республіка – це архіпелаг у північно-західній частині Індійського океану. Він включає в себе близько тисячі двохсот островів, з яких лише 280 – населені менше 350 тис. осіб. З них близько 240 тис. мають право голосу.

Непал. 19 листопада у Непалі обрано склад Установчих зборів. За даними виборчої комісії, 65% з 12,5 мільйона виборців взяли участь у голосуванні. Незважаючи на посилену охорону виборчих дільниць силами безпеки, були випадки прояву насильства серед прихильників конкуруючих партій і залякування виборців. У столиці Катманду троє людей отримали поранення в результаті вибуху біля виборчої дільниці.

У декількох містах спостерігалися зіткнення між прихильниками різних партій.

П'ять років тому, після десяти років громадянської війни, в Непалі був створений новий орган управління – Установчі збори. Основним завданням Установчих зборів, яке належить вирішити, є написання конституції. У складі парламенту країни 601 виборний представник. Але політики не змогли домовитися і кинули країну в політичний хаос. Кілька спроб проведення виборів досі не вдавалися.

– Голосування загалом мало мирний характер. В окремих місцях, правда, були спроби застосувати насильство, мали місце і зіткнення між прихильниками різних партій, але це не завадило проведенню голосування, –

повідомив прес-секретар виборчої комісії Бір Бахадур Раї.

У результаті виборів до Установчих зборів Непалу другого скликання лідерами стали: партія Непальський конгрес, Об'єднана марксистсько-ленінська комуністична партія (ОМЛКПН) і Компартія Непалу (маоїстська політична організація).

Безпеку на виборах забезпечували понад 220 тисяч осіб, у тому числі 29 тисяч військових.

Чилі. 15 грудня 2013 року тут завершилися президентські і парламентські вибори. Крім глави держави, чилійці обирали новий склад Палати депутатів (120 місць), майже наполовину оновлювали 38-місний Сенат і обирали 278 членів 15 регіональних рад (органів місцевої влади).

На цих виборах вперше для чилійців участь у голосуванні не було обов'язковим.

За повідомленнями місцевих ЗМІ, значних порушень на виборах зафіксовано не було, за винятком кількох випадків, коли виборці фотографували свої заповнені виборчі бюлетені (чилійським законодавством це заборонено).

У другому турі президентських виборів у Чилі перемогу здобула Мішель Бачелет, яка набрала понад 60% голосів виборців, а її суперницю, Евелін Маттеї, підтримали 38% виборців.

Нагадаємо, перший тур президентських виборів у Чилі відбувся 17 листопада. Тоді жоден із дев'яти кандидатів не зміг набрати більше половини голосів виборців. Другий тур проходив при невисокій явці виборців.

Соціалістка Бачелет пообіцяла виборцям у свої перші сто днів президентства провести 50 економічних реформ.

Мавританія. Правляча партія Союз за республіку (СЗР), головою якої є президент країни Мохамед ульд Абдель Азіз, а також її союзники здобули переконливу перемогу на минулих в листопаді–грудні 2013 року парламентських виборах. У 147-місцевій Національній асамблеї (парламенті) Мавританії СЗР отримала 74 мандати, а його політичні партнери – ще 34. Решта депутатські крісла дісталися опозиції, при цьому 16 місць собі забезпечила ісламістська партія «Тавассуль» – єдиний учасник альянсу «Координація демократичної опозиції» (КДО), який вирішив висунути своїх кандидатів на голосування.

На муніципальних виборах переможцем з великим відривом також став СЗР: у 154 комунах з 218.

11 із 12 членів КДО бойкотували вибори, назвавши причиною відсутність гарантій прозорості процедури голосування.

«Тавассуль» зуміла добитися гідного результату і завдяки цьому стати другою за чисельністю партією в парламенті.

Разом із тим, ісламісти вже заявили, що вибори не врегулюють політичні суперечності в країні, і закликали «організувати в терміновому порядку діалог» з метою вирішення кризи, що виникла в 2008 році після державного перевороту, на чолі якого стояв Абдель Азіз.

Хорватія. 1 грудня 2013 року у Хорватії відбувся всенародний референдум з приводу конституційної заборони одностатевих шлюбів. Ініціативу заборонити гей-шлюби підтримали 66% виборців, які взяли участь в опитуванні. При цьому на голосуванні була зафіксована досить низька явка. За три години до закриття виборчих дільниць їх відвідали 27% жителів країни, які мали право на участь у референдумі. У Хорватії референдум не має нижнього порогу явки, необхідного для визнання його таким, що відбувся.

У Конституцію Хорватії буде внесена поправка, згідно з якою шлюбом може вважатися тільки «союз між жінкою і чоловіком». Рішення про проведення референдуму було прийнято парламентом Хорватії 8 листопада. Відповідну пропозицію висунув рух *U ime obitelji* («В ім'я сім'ї»), представники якого зібрали більше 700 тисяч підписів за проведення голосування.

Збір підписів почався незабаром після того, як з'явилися чутки про намір влади узаконити одностатеві шлюби. У серпні про цю ініціативу було оголошено офіційно. Відповідно до законопроекту одностатевому подружжю надавалися б ті самі права, що і гетеросексуальним парам, за винятком можливості всиновлювати дітей.

В уряді негативно поставилися до ініціативи проведення референдуму з питання про одностатеві шлюби. Як стверджувала влада, питання, що стосуються прав меншин, не можна виносити на всенародне голосування. При цьому законно перешкодити проведенню референдуму влада не могла.

1 липня 2013 року Хорватія офіційно вступила до Євросоюзу, який вимагає від своїх членів дотримання прав меншин. У восьми з 28 країн ЄС одностатеві шлюби офіційно узаконені. Серед них Бельгія, Данія, Франція, Нідерланди, Португалія, Швеція, Іспанія і частково Великобританія.

Малі. Перший тур парламентських виборів у Малі пройшов **24 листопада**, другий – **15 грудня**. Парламентські вибори були спочатку призначені на липень 2012 року. Проте, у зв'язку з активізацією ісламістів у результаті повстання Національного руху за звільнення Азавада на початку 2012 року довелося відкласти голосування на рік після того, як бунтівники були відтіснені спільними операціями малійської армії, військових угруповань співдружності країн Західної Африки та французького військового контингенту.

У серпні 2013 року президентом Малі був обраний Ібрагім Бубакар Кейта, який раніше обіймав пост прем'єр-міністра.

Правляча партія «Об'єднання за Малі» набрала най-

більшу кількість голосів на виборах до парламенту країни.

Явка на виборах становила 15%. «Об'єднання за Малі» отримало 60 зі 147 місць у парламенті. Ще дві партії, «Альянс за демократію» і «Союз за республіку і демократію», отримали близько 50 місць кожна.

Туркменістан. 15 грудня пройшли парламентські вибори до Меджлису (парламент Туркменії). Всього було зареєстровано 283 кандидатів на 125 місць парламенту. У виборах уперше, крім Демократичної партії, брала участь Партія промисловців і підприємців Туркменістану, а також громадські об'єднання Туркменії і збори ініціативних груп громадян, які проживають на території відповідних округів. Було утворено 2446 виборчих дільниць, а також 33 виборчих дільниці – за кордоном при дипломатичних місцях Туркменії. Явка становила більше 91,3%, усього Центровиборчком Туркменії було зареєстровано 3 мільйони 63 тисячі виборців. Попередні парламентські вибори відбулися 14 грудня 2008 року.

Мадагаскар. 20 грудня на Мадагаскарі за результатами другого туру президентських виборів переміг колишній міністр фінансів республіки – Ері Радзонарімамп'ян. За інформацією виборчої комісії, він здобув понад 53% голосів. За його суперника – колишнього міністра охорони здоров'я, Жана-Луї Робінсона, віддали голоси лише 46% виборців.

Однак прибічники Робінсона, навіть на тлі такої переваги, відмовились визнати результати голосування. Вони подали до суду майже 300 скарг про порушення з вимогою скасувати начебто «сфальсифікований» другий тур.

Вибори мають покласти край протистоянню, спричиненому державним заколотом чотири роки тому. Тоді лідер опозиції Андж Радзоель повалив і вигнав з країни президента Марка Раваломанана.

Під тиском світової спільноти обидва політики відмовились від участі у чинних виборах, а зробили ставку на своїх висуванців.

Бангладеш. 5 січня 2004 року тут відбулися парламентські вибори. Після оголошення дати почалися численні протести опозиційних партій і загроза бойкоту виборів.

У день виборів у країні було вбито 18 осіб, більш як 200 дільниць для голосування були підпалені або піддалися іншим нападам. Опозиція вимагала, щоб прем'єр подала у відставку, а країною на період виборів керував технічний нейтральний кабінет. Явка виборців була дуже низькою – близько 20%.

Незважаючи на те, що дільниці в усій країні охороняли 50 тисяч військових, на кількох із них пролунали вибухи, інші просто атакували невідомі і трошили все всередині. З цих причин голосування було припинене на 153 виборчих дільницях. Основний суперник владної Народної Ліги – Націоналістична партія – відмовила-

ся брати участь у цих виборах, називаючи їх «фарсом». На деяких виборчих округах голосування не було взагалі, оскільки через бойкот з боку опозиції переможцями були заздалегідь оголошені провладні кандидати.

Єгипет. 14–15 січня тут відбувся Конституційний референдум для єгиптян, що проживають у країні. Єгиптяни, які проживають за кордоном, голосували з 8 по 12 січня 2014 року. Нова Конституція була схвалена переважною більшістю голосів (98,1%) при явці виборців 39%.

Новий закон дає виняткові повноваження керівникам армії, які влітку скинули президента – ісламіста Мохаммеда Мурсі. Його прихильники з організації «Брати мусульмани» влаштували бійню на конституційному референдумі. У сутичках загинуло 11 осіб. Відтепер нова Конституція забороняє створення партій і організацій за релігійним принципом. Навесні в Єгипті повинні обрати нового президента. Схваливши нову конституцію, єгиптяни фактично проголосували за президента-військового.

Центральноафриканська республіка. 20 січня тимчасовим президентом Центральноафриканської республіки була обрана Кетрін Самба-Панза, мер столиці країни міста Бангі.

Голосування відбулося в парламенті ЦАР, який також є тимчасовим. Вибори пройшли в два тури. У другому – Самба-Панза підтримали 75 законодавців проти 53, відданих за Дезіре Колінгба, сина экс-президента ЦАР Андре Конінгби.

Самба-Панза стала першою в історії країни жінкою-президентом. Її попередник Мішель Джотодія 10 січня подав у відставку через хаос, який панує в країні вже рік, і свою неспроможність впоратися з цим. Конфлікт, що почався після того, як у березні 2013 року мусульманське угруповання «Селек» захопило столицю ЦАР – Бангі. «Селек» звинувачували в масових вбивствах християнського населення країни.

Як зазначає BBC News, багато християн в ЦАР зберегли більшу частину примітивних язичницьких вірувань, зокрема часто носять з собою амулети з плоті вбитих ворогів. Жан-Бедель Бокасса, який очолював ЦАР в 1966–1976 роках, а потім проголосив себе імператором Центральноафриканської Імперії, теж був католиком, причому після його повалення в 1979 році в холодильь-

нику в резиденції монарха виявили частини тіл його ворогів. Утім, Бокасса після добровільного повернення до країни в 1986 році зміг переконати суддів, що зберігав їх не заради вживання в їжу, а як амулети. Стабілізацією ситуації в ЦАР зайняті солдати і офіцери з Франції та країн Африканського союзу, що направили свої контингенти до цієї країни. Крім того, найближчим часом очікується прибуття до ЦАР об'єднаного контингенту деяких країн ЄС.

Коста-Ріка. 2 лютого у Коста-Ріці відбулися вибори, на яких обирався президент, два віце-президенти та 57 депутатів Законодавчого зібрання Коста-Ріки.

Перші попередні дані підрахунку голосів електорату показали, що жоден із кандидатів не заручився підтримкою 40% виборців.

Після аналізу 17,3% бюлетенів кандидат від правлячої партії Національного звільнення Джонні Арайа отримав підтримку 36,24% виборців, а його головний суперник – Луїс Гільєрмо Соліс (ліва партія Громадянська дія) – 21,08%. У Коста-Ріці відбудеться другий тур голосування для обрання президента, який попередньо намічений на 6 квітня. У ньому візьмуть участь два претенденти на президентське крісло, які отримали найбільшу підтримку електорату. Всього на пост глави держави претендували 13 кандидатів. Голосування в країні є обов'язковим.

Сальвадор. Президентські вибори в Сальвадорі відбулися **2 лютого (1-й тур)** і **9 березня (2-й тур)**. Кандидатами в президенти є віце-президент Сальвадор Санчес Серен, мер Сан-Сальвадора представник коаліції ARENA Норман Кіхано і экс-президент Антоніо Сака, який представляє Великий альянс за національну єдність, Національну партію згоди і Християнсько-демократичну партію в коаліції UNIDAD.

За підрахунками голосування перемогу здобув чинний віце-президент, кандидат від Фронту національного звільнення Санчес Серен, набравши майже 50% голосів, однак цього не вистачило, щоб перемогти в першому турі. Його суперник, кандидат від Націоналістичного республіканського альянсу Норман Кіхано набрав майже 40%. Вибори пройшли без серйозних інцидентів, незважаючи на побоювання спостерігачів у зв'язку з проблемами безпеки і колосальною бідністю. Обидві ці теми перебували в центрі передвиборної кампанії.